

"Mylly-Matti" oli Helsingin Mylly ja Kauppa Oy:n tunnuksena alusta lähtien. Kuvassa Mylly-Matti -pienoispatsaita 1930-luvulla. HM

4	Johdanto
---	----------

HISTORIAA

6	Sörnäisten rannan teollistuminen 1850-1897
10	Ab Gottfr. Strömberg Oy Sörnäisissä 1898-1937
18	Helsingin Mylly ja Kauppa Oy 1934-1992
32	Myllyn lähdöstä nykyhetkeen 1992-2010

5

NYKYTILA

36	Asema kaupunkikuvassa
38	Julkisivut
44	Sisätilat
54	A- ja B-osat - Ab Gottfr. Strömberg Oy:n tehdasrakennus
68	C-osa - Kauramylly
76	D- ja E-osat - Leipätehdas ja säkkivarasto
90	F-osa - Siilorakennus

35

97	Lähteet
----	---------

ARKKITEHTITOIMISTO SCHULMAN OY
Johanna Luhtala - Markus Manninen - Sari Schulman - Annina Vainio

Julkaisun valokuvat ja piirustukset, ellei toisin mainita: Arkkitehtitoimisto Schulman Oy
Kansikuva: Helsingin Myllyn kuva-arkisto / Foto Roos

JOHDANTO

Helsingin Mylly Oy:n rakennukset kuuluvat merkittävänä osana Sörnäisten rannan teollisuushistoriaan, joka alkaa 1800-luvun keskivaiheilta. Alue kuuluu Museoviraston määrittelemiin valtakunnallisesti merkittäviin kulttuurihistoriallisiin ympäristöihin.

Vuonna 1934 perustettu Helsingin ensimmäinen suurmylly toimi alueella lähes 60 vuotta. Myllyvaihetta edelsi sähköteollisuuden pioneerin Gottfried Strömbergin sähkölaitetehdas, jonka ensimmäiset rakennukset valmistuivat vuonna 1898. Ab Gottfr. Strömberg Oy:n aikaisissa tuotantorakennuksissa alkanut myllytoiminta muuttui ja laajentui vuosien saatossa ja osa vanhoista rakennuksista korvattiin uusilla.

Sekä myllyprosessin että siilojen kehitys oli alueen rakennuksissa konkreettisesti nähtävissä. Myllyn pääarkkitehtinä voidaan pitää Martta ja Ragnar Ypyää, jotka suunnittelivat alueelle korkealaatuista teollisuusarkkitehtuuria 1940-70 -lukujen välisenä aikana. Sadan vuoden ajalta peräisin oleva rakennuskanta oli käytössä aina vuonna 1992 tapahtuneeseen muuttoon saakka. Viimeisimmät merkittävät muutokset rakennuksiin tehtiin 1980-luvun puolivälissä.

Rakennushistoriaselvitys on tehty vaiheessa, jossa puolet alueen rakennuksista on purettu pois. Selvitys on laadittu Arkkitehtitoimisto Schulman Oy:n toimesta. Työn ovat tehneet arkkitehdit Johanna Luhtala, Markus Manninen, Sari Schulman sekä arkkitehti yo. Annina Vainio.

Selvitys on tehty asemakaavan muutoksen pohjaksi tilanteessa, jossa rakennusten säilyttäminen on osoittautunut ongelmalliseksi niiden huonon kunnon ja niissä havaittujen haitta-aineiden takia. Selvityksen tilaajana on Senaatti-kiinteistöt edustajinaan johtava asiantuntija Marjatta Erwe sekä asiantuntija Mai Tero.

Myllymestari Risto Tukiainen, joka työskenteli Helsingin Mylly Oy:ssä yli 30 vuotta, on antanut paljon arvokasta tietoa myllyn toiminnasta ja sen rakennusvaiheista. Arkistotutkimuksen osalta mainittakoon erityisesti Helsingin Mylly Oy:n vanhat valokuva-albumit, joissa on tarkasti dokumentoitu myllyn eri rakennusvaiheita sen perustamisesta lähtien.

Oik: Helsingin Mylly ja Kauppa Oy:n siilorakennus
vuonna 1942. HM / Foto Roos

Viereinen sivu: Myllyksi muutettu entinen
Strömbergin sähkölaitetehdas (B-osa) vuonna
1939. HM

HISTORIAA

Sörnäisten rannan teollistuminen
1850-1897

Sörnäisten ranta-alue Helsingin kartassa vuodelta 1876. HKA

6 HELSINGIN MYLLY RAKENNUSHISTORIASELVITYS

Sörnäisten rannan teollistuminen
1850-1897

Sörnäisten ranta-alue Helsingin kartassa vuodelta 1876. HKA

6 HELSINGIN MYLLY RAKENNUSHISTORIASELVITYS

Haapaniemen huvila-alue

Ne Helsingin kaupungin omistamat maa-alueet, jotka sijaitsivat kaavoitetun kantakaupungin ulkopuolella, Pitkäsillan pohjoispuolisella alueella ja Töölössä, jaettiin 1820- ja 1850-lukujen välisenä aikana maanviljelys- ja huvilatiloiksi. Tiloja vuokrattiin yksityisille pitkäaikaisin vuokrasopimuksin.¹ Sörnäisten rannan ja nykyisen Hämeentien eli silloisen Itäisen Viertotien väliselle alueelle muodostettiin viisi huvila-aluetta. Ne olivat Pitkältäsillalta alkaen: Hakaniemi (Hagnäs), Näkki (Necken), Haapaniemi (Aspnäs), jonka alueella tämän selvityksen kohteena oleva tontti on, Lintulahti (Fogelvik) ja Kulmavuori (Hörneberg).

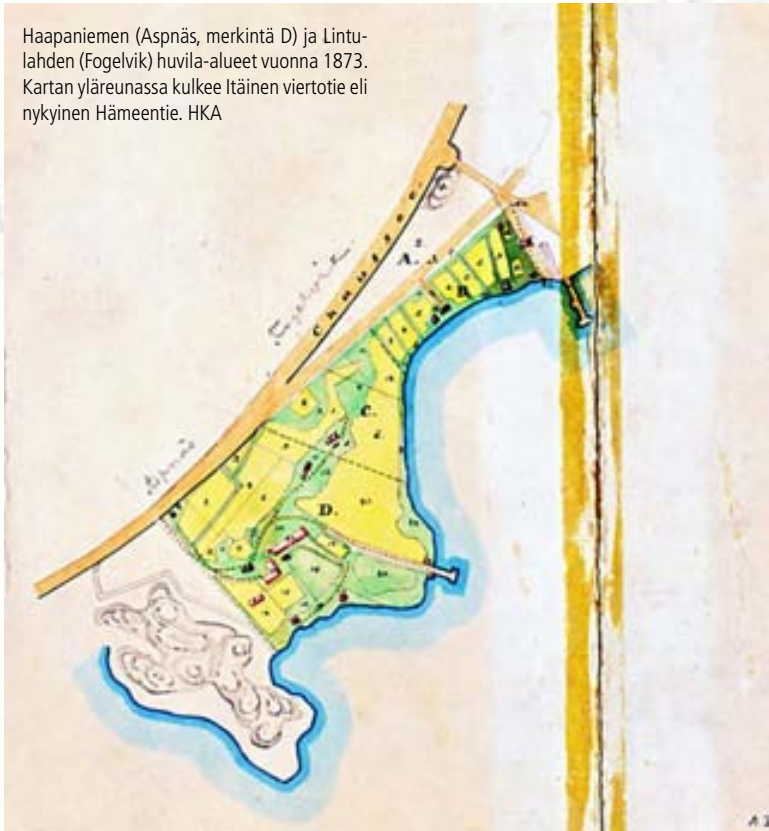
Sörnäisten ranta oli maaperältään yleensä ottaen karua mutta Haapaniemen alue soveltui ympäristöönsä paremmin viljelyskäyttöön. Sinne perustetun huvilan alueella oli pelto- ja niittykaistoja. Haapaniemen päärakennus rakennettiin 1840-luvun lopulla. 1870-luvun alussa tehdyssä kartassa päärakennusta ja sen eteläpuolella sijainnutta puutarhaa ympäröivät viljelyspalstat.

Haapaniemen (Aspnäs, merkintä D) ja Lintulahden (Fogelvik) huvila-alueet vuonna 1873. Kartan yläreunassa kulkee Itäinen viertotie eli nykyinen Hämeentie. HKA

Haapaniemen huvila-alue

Ne Helsingin kaupungin omistamat maa-alueet, jotka sijaitsivat kaavoitetun kantakaupungin ulkopuolella, Pitkäsillan pohjoispuolisella alueella ja Töölössä, jaettiin 1820- ja 1850-lukujen välisenä aikana maanviljelys- ja huvilatiloiksi. Tiloja vuokrattiin yksityisille pitkäaikaisin vuokrasopimuksin.¹ Sörnäisten rannan ja nykyisen Hämeentien eli silloisen Itäisen Viertotien väliselle alueelle muodostettiin viisi huvila-aluetta. Ne olivat Pitkältäsillalta alkaen: Hakaniemi (Hagnäs), Näkki (Necken), Haapaniemi (Aspnäs), jonka alueella tämän selvityksen kohteena oleva tontti on, Lintulahti (Fogelvik) ja Kulmavuori (Hörneberg).

Sörnäisten ranta oli maaperältään yleensä ottaen karua mutta Haapaniemen alue soveltui ympäristöään paremmin viljelyskäyttöön. Sinne perustetun huvilan alueella oli pelto- ja niittykaistoja. Haapaniemen päärakennus rakennettiin 1840-luvun lopulla. 1870-luvun alussa tehdyssä kartassa päärakennusta ja sen eteläpuolella sijainnutta puutarhaa ympäröivät viljelyspalstat.

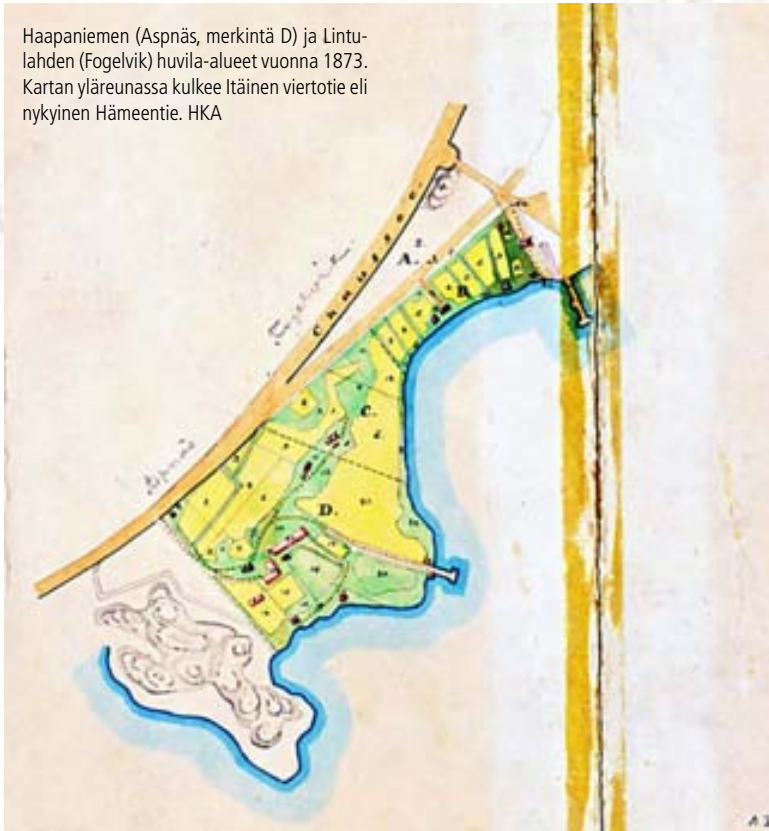

Haapaniemen (Aspnäs, merkintä D) ja Lintulahden (Fogelvik) huvila-alueet vuonna 1873. Kartan yläreunassa kulkee Itäinen viertotie eli nykyinen Hämeentie. HKA

Haapaniemen huvila-alue

Ne Helsingin kaupungin omistamat maa-alueet, jotka sijaitsivat kaavoitetun kantakaupungin ulkopuolella, Pitkäsillan pohjoispuolisella alueella ja Töölössä, jaettiin 1820- ja 1850-lukujen välisenä aikana maanviljelys- ja huvilatiloiksi. Tiloja vuokrattiin yksityisille pitkäaikaisin vuokrasopimuksin.¹ Sörnäisten rannan ja nykyisen Hämeentien eli silloisen Itäisen Viertotien väliselle alueelle muodostettiin viisi huvila-aluetta. Ne olivat Pitkältäsillalta alkaen: Hakaniemi (Hagnäs), Näkki (Necken), Haapaniemi (Aspnäs), jonka alueella tämän selvityksen kohteena oleva tontti on, Lintulahti (Fogelvik) ja Kulmavuori (Hörneberg).

Sörnäisten ranta oli maaperältään yleensä ottaen karua mutta Haapaniemen alue soveltui ympäristöään paremmin viljelyskäyttöön. Sinne perustetun huvilan alueella oli pelto- ja niittykaistoja. Haapaniemen päärakennus rakennettiin 1840-luvun lopulla. 1870-luvun alussa tehdyssä kartassa päärakennusta ja sen eteläpuolella sijainnutta puutarhaa ympäröivät viljelyspalstat.

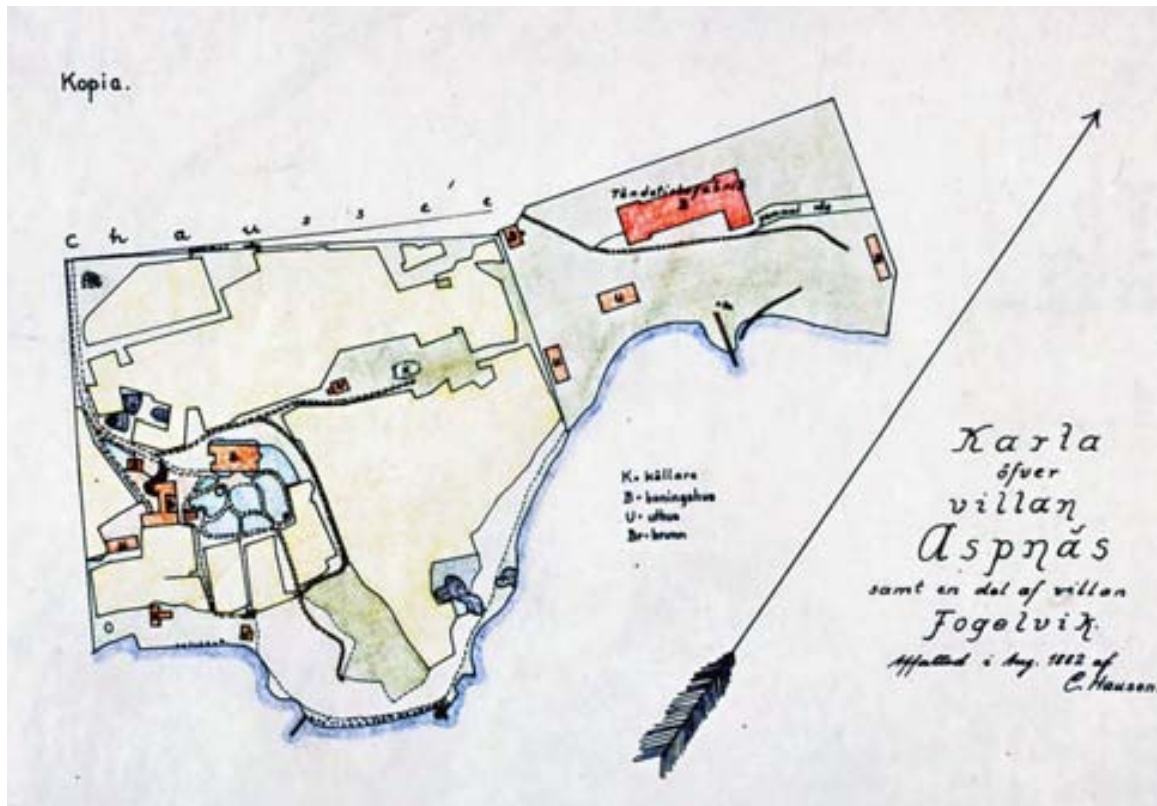
Haapaniemen (Aspnäs, merkintä D) ja Lintulahden (Fogelvik) huvila-alueet vuonna 1873. Kartan yläreunassa kulkee Itäinen viertotie eli nykyinen Hämeentie. HKA

Haapaniemen (Aspnäs, merkintä D) ja Lintulahden (Fogelvik) huvila-alueet vuonna 1873. Kartan yläreunassa kulkee Itäinen viertotie eli nykyinen Hämeentie. HKA

Sörnäisten rannan teollistuminen
1850-1897

Sörnäisten ranta-alue Helsingin kartassa vuodelta 1876. HKA

6 HELSINGIN MYLLY RAKENNUSHISTORIASELVITYS

Haapaniemen huvila-alue ja Lintulahden tultik-kutehtaan alue vuonna 1882. HKA

Laaja-alaisimmat viljelysalueet olivat Itäisen Viertotien varressa, nykyisen Väinö Tannerin kentän kohdalla. Niemessä alueen itäosassa oli laituri. Huvila-alueen vuokraajana oli tuolloin kauppias Stenberg. Viljely alue jatkui rantaa myötäillen koilliseen päin viereisellä Lintulahden huvilan alueella.²

Sörnäisten rannan teollistuminen

Kulmavuoren huvila-alueesta erotetulle Vilhonvuoren alueelle perustettiin vuonna 1842 Andsténin kaakelitehdas. Tämän ja muiden Sörnäisten rannan huvila-alueille perustettujen teollisuusyritysten sijoittuminen oli seurausta kaupungin viranomaisten halusta työntää tuotantolaitokset asemakaavoitetun alueen ulkopuolelle, riittävän kauas keskustasta. Kaupungin rakennusjärjestyksen paloturvallisuusmääräyksissä mm. kiellettiin höyrykoneiden käyttöönotto keskustan alueella. Sörnäisten rannan alueelle perustettiin 1850-luvulta lähtien erityisesti ajanmukaisia, höyrykoneita käyttäviä metalliteollisuusyrityksiä.³

Sörnäisten metalliteollisuusyrityksistä ensimmäinen oli vuonna 1853

Hakaniemen huvila-alueelle perustettu C. O. Ramstedtin ja Nicolai Smithin konepaja. Ramstedtin ja Smithin konepaja oli samalla koko Helsingin ensimmäinen höyrykoneita käyttävä tuotantolaitos. Seuraavana vuonna Ramstedt ja Smith perustivat ajoneuvotehtaan viereiselle Näkin alueelle, johon kuului myös Pannukakku-saari. Vuonna 1863 Näkin vuokraoikeus ja rakennukset koneineen siirtyivät Osberg & Baden konepajan omistajille Oskar Osbergille ja August Badelle, joiden piti siirtää yrityksensä pois Mikonkadulta höyrykoneiden käyttökiellon takia. Osberg & Baden konepajan laajennustöissä tuotantolaitoksia käsittävä alue ulottui Itäisen Viertotien laidalta sillalla mantereeseen yhdistetylle Pannukakku-saarelle. Sörnäisten niemelle perustettiin 1860-luvun alussa satama, joka toimi ennen kaikkea puutavaran vientisatamana. Sinne johdettu rautatie paransi myös Sörnäisten rannan teollisuuden yhteyksiä.⁴

Kaupungin vuokra-alueiden huvilapalstat jaettiin vuonna 1870 "asunto-huviloihin" ja "taloudellisiin huviloihin". Jälkimmäisiin kuuluivat useimmat kaupunkia lähinnä olevat huvila-alueet ja niitä voitiin käyttää tuotantotarkeituihin. Myös Lintulahden huvila-alueelle perustettiin vuonna 1873 tultikkutehdas, Helsingfors Tändsticksfabrik Ab, ja näin Haapaniemi jäi Sörnäisten rannan ainoaksi viljelysalueeksi.⁵

Tehdasrakennusten lisäksi Sörnäisten teollisuusalueille sijoittui tehtaiden omistajien ja työnjohtajien sekä työväen asuntoja. Tehtaiden omistajat olivat tuohon aikaan yleensä myös tuotantolaitostensa johtajia ja asuivat tehtaan alueella sijainneissa asuinrakennuksissa. Nämä "tehtaanhuvilat" olivat yleensä alueen edustusrakennuksia ja niihin oli usein sijoitettu myös tehtaan konttori. Sörnäisten tehtaiden työläisille taas rakennettiin 1870-luvulta lähtien uudenlaisia suuria vuokrataloja Itäisen Viertotien varteen. Niistä ensimmäiset olivat Suruttomain kallioiden juurelle 1875-76 rakennetut nk. "puulaakivillat".⁶

Asemakaavoitus

Vuonna 1893 muodostettiin Helsingin 10. kaupunginosa, joka käsitti Sörnäisten rannan Itäiseen viertotiehen asti ja lisäksi Siltasaaren sekä Sörnäisten niemen satamineen. Alueen asemakaava vahvisti entisten taloudellisten huvila-alueiden käyttötarkoituksen teollisuusalueina ja mahdollisti alueen entistä tehokkaamman käytön. Kaavassa muodostetut teollisuuskorttelit ja -tontit myytiin teollisuudenharjoittajille. Tämän seurauksena raskas teollisuus muutti yhä suuremmissa määrin Sörnäisiin.⁷

Vuoden 1893 kaavassa määriteltiin myös Sörnäisten rantatien linjaus. Aluksi vanhaa rantaviivaa mukaillut rantatie suoritettiin Lintulahden kohdalla vuonna 1897 tehdyssä kaavamuutoksessa. Tämän linjauksen mukaisesti vedettiin myös rautatie Sörnäisten satamasta Haapaniemeen ja Näkkiin asti vuonna 1900. Vuonna 1892 oli Näkin alueen hallintaoikeus siirtynyt vasta-

Vas: Osa Signe Branderin panoraamasta vuodelta 1907, joka on otettu Kruununhaan pohjoisrannan kallioilta Sörnäisiin päin. Kuvan keskellä näkyy Hakaniemen konepajan aluetta ja sen takana Kone- ja Siltarakennus Oy:n tiilinen pääkonttori. Tämän rakennuksen takana tupruttaa savua Ab Gottfr. Strömberg Oy:n tehtaan piippu. Signe Brander / HKM

perustetulle Kone- ja Siltarakennus Osakeyhtiölle, josta 1900-luvun alussa tuli koko maan suurin konepaja. Maantäyttöjen myötä myös Pannukakun saari liitettiin mantereeseen.⁸

Vuoden 1893 kaavassa Haapaniemen huvila-alueelle muodostettiin kaksi teollisuuskorttelia, joita erotti nyttemmin hävinnyt Laaksokatu ja reunusti lounaassa Haapaniemenkatu sekä koillisessa Kaikukatu. Rantatien erottamaan Haapaniemen kärkeen perustettiin 1890-luvulla uimalaitos.⁹ Haapaniemen vanha huvila jäi Haapaniemenkadun ja Laaksokadun kulmatontille. Nykyisen Väinö Tannerin kentän, entisen Haapaniemen urheilukentän käsittänyt pohjoisempi teollisuuskortteli jätettiin rakentamatta ja sen käyttötarkoitus muutettiin 1900-luvun alussa.

Sörnäisten rannan asemakaavakartta vuodelta 1897, johon on merkitty tulevan Sörnäisten rantatien ja Sörnäisten satamasta tulevien raiteiden linjaukset. Kartan keskellä on vuoden 1893 kaavassa muodostettu Haapaniemen teollisuuskortteli. HKA

Ensimmäinen Haapaniemen eteläisen teollisuuskorttelin tonteista myytiin vuonna 1895 insinööri Johannes Eichingerille. Hän rakennutti vuonna 1896 Haapaniemenkadun ja Sörnäisten rantatien kulmatontille saippuatehtaan. Myöhemmin, vuonna 1910 tontille perustettiin ruokarasvoja palmuöljystä valmistava Kokos Oy.¹⁰ Rantatien ja Kaikukadun kulmatontin taas osti vuonna 1898 insinööri Gottfried Strömberg.

Ab Gottfr. Strömberg Oy Sörnäisissä

1898-1937

Osa 10., 11., ja 12. kaupunginosien asemakaavasta vuodelta 1909. HKA

Strömberg muuttaa Sörnäisiin

Insinööri Gottfried Strömberg varasi sähkölaitteita valmistavalle tehtaalleen tontin Haapaniemen teollisuuskorttelista ilmeisesti vuoden 1897 alkupuolella. Tehdastontin osoite oli Sörnäisten rantatie 13, josta tuli Sörnäisten rantatie 15, kun kadun linjausta suoristettiin. Vuonna 1889 perustettu Gottfried Strömbergin sähkölaitetehdas sijaitsi aiemmin Eerikinkadulla Helsingin keskustassa. Tehtaan tuotannon ja työvoiman määrän kasvaessa vanha tontti oli käynyt ahtaaksi. Myös liikenneyhteydet olivat Sörnäisissä huomattavasti paremmat.¹¹

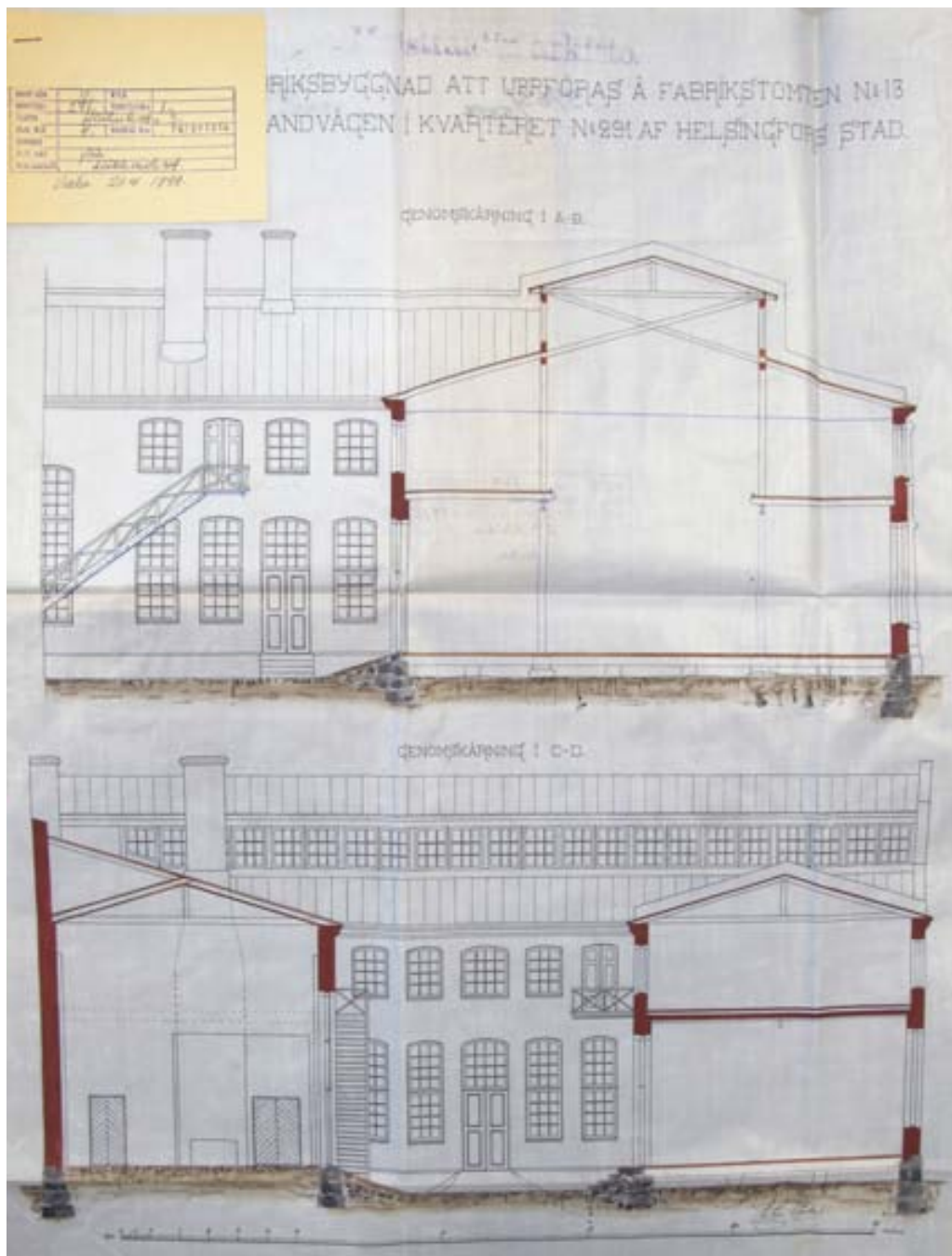
Sörnäisten uuden tehtaan rakennussuunnitelmat olivat valmiina elokuussa 1897. Tontti siirtyi Strömbergin haltuun 30 000 markalla vuonna 1898 ja rakennustyöt alkoivat keväällä. Maaliskuussa ostettiin mm. tiiliä rakennustöitä varten. Tehdasrakennusta viimeisteltiin lokakuussa ja syksyllä työt alkoivat uudessa työpajassa 22 työmiehen voimin.¹²

Sörnäisten tehdas

Tontille rakennettiin arkkitehti Elia Heikelin suunnittelema ajanmukainen tiilinen tehdasrakennus. Tehtaan pohjakaavan toiminnallisen suunnittelun takana olivat todennäköisesti Strömberg ja hänen insinööriinsä. Tehtaan pohjoisovilla olevan päähallin koko oli n. 30 x 17 metriä ja korkean hallin molemmilla sivuilla oli leveät parvet. Halliin liittyi kaksi siipirakennusta, joista läntisemmässä oli valimo ja pajatiloja. Itäisen siiven alakerrassa oli höyrypannuhuone ja sähkövirtaa tuottava 50 hevosvoiman turbiinigeneraattori. Toisessa kerroksessa taas malliveistämö varastointeen.¹³

Strömbergin tehdas juuri valmistuneena vuonna 1898. Oikealla suuri kokoonpanohalli ja siitä vasempaan itäinen siipirakennus savupiippuneen. Takana vasemmalla näkyy tiilinen tallirakennus. TM

Vas: Elia Heikelin suunnitelmapiirustukset Strömbergin tehdasrakennuksesta vuodelta 1898. Leikkauksista ylempi on kokoonpanohallista ja alemmat siipirakennuksista. HKA

Yllä: Strömbergin kokoonpanohalli vuonna 1903. TM

Turbiinigeneraattorista saatiin sähkövirtaa yli tehtaan oman tarpeen ja sähköä myytiinkin alusta lähtien myös ulkopuolisille käyttäjille. Ensimmäiset sähköjohtdot rakennettiin tilaajille lokakuussa 1898. Strömbergin sähköjohdteiden verkko ulottui laajimmillaan lännessä Diakonissalaitokselle, pohjoisessa Vallilaan ja idässä Sörnäisten niemelle. Turbiinien höyryä käytettiin lisäksi lämmitystarkoituksiin.¹⁴

Tehtaan lisäksi tontille rakennettiin vuoden 1898 aikana puinen työmestarin ja insinöörien asunto sekä tiilinen tallin ja vaunuvajan sekä käymälän sisältänyt rakennus arkkitehti Heikelin suunnitelmien mukaan. Kolmen hevosen talli rakennettiin Tukholman maailmannäyttelyssä edellisenä vuonna esitellyn mallitallin mukaan ja oli tarkoitettu ensisijassa Strömbergin ja hänen vaimonsa omien hevosten käyttöön.

Tontin kaakkoiskulmaan rakennettiin seuraavana vuonna kaksikerroksinen asuinrakennus, jonka tiiliseen alakertaan sijoitettiin tehtaan konttori ja puurakenteiseen yläkertaan Strömbergin oma asunto. Tämän rakennuksen pohjapiirrokset olivat jälleen Elia Heikelin laatimia mutta jugendtyyliset julkisivut suunnitteli arkkitehti Armas Lindgren.¹⁵

Vuonna 1901 Helsingin teollisuuskortteleille vahvistettiin oma pitkään

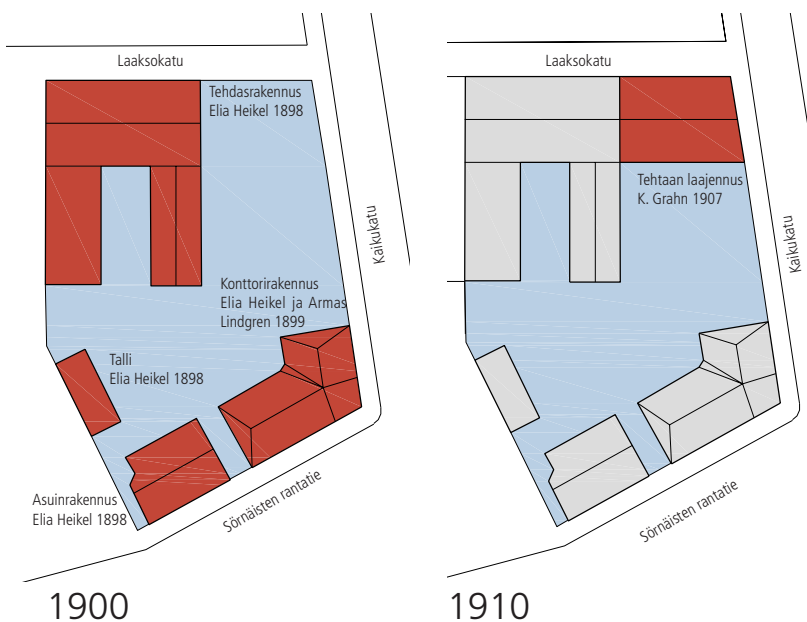
valmisteltu rakennusjärjestyksensä. Siinä asuinrakennusten sijoittaminen tehdasalueille kiellettiin, lukuun ottamatta itse tehtailijan ja tehtaan toiminnan kannalta välttämättömien työntekijöiden, kuten juuri mestareiden asuntoja.¹⁶

Strömbergin tehtaassa oli tähän asti valmistettu lähinnä sähkögeneraattoreita, mutta Sörnäisten tehtaassa alettiin tehdä myös sähkömoottoreita, jotka näihin aikoihin tulivat laajempaan käyttöön. Samaan aikaan useat ulkomaiset sähkölaitevalmistajat perustivat haaraliikkeitään Suomeen, mistä seurasi ankara kilpailuasetelma. Tämän sekä talouden laskusuhdanteen ja uuteen tehtaaseen sijoitettujen suurten pääomavarojen takia Strömbergin asema näytti vuosisadan vaihteessa horjuvalta.¹⁷

Strömbergin tehtaan naapuritontille, Haapaniemen vanhan huvilan alueelle Laaksokadun ja Haapaniemenkadun kulmaan rakennettiin vuosina 1903-04 Helsingfors Asfalt Ab:n kaksikerroksinen tehdasrakennus. Vanha huvila toimi tehtaan konttorina. Tontti tehdasrakennuksineen siirtyi vuonna 1906 vastaperustetulle Kallion Konepaja Oy:lle, jonka aikana alueelle rakennettiin lisää tuotantolaitoksia.¹⁸

Tuotanto kasvaa - tehdasta laajennetaan

Vuosisadanvaihteen huonojen vuosien jälkeen Strömbergin tuotanto alkoi kasvaa vuodesta 1903 lähtien nopeasti. Vuonna 1905 työntekijöitä oli jo 73 ja kaksi vuotta myöhemmin 84. Lisätilaa mm. kasvavalle varastointitarpeelle

saatiin rakentamalla tehtaan alle varastotiloja.

Kasvavan tuotannon ja tuotevalikoiman monipuolistumisen seurauksena Strömbergin tehdashallia laajennettiin vuonna 1907. Kaikukatuun asti ulottunut 25 metriä pitkä laajennusosa vastasi sisätiloiltaan ja ulkonäöltään täysin vanhaa, suunnittelijana oli arkkitehti K. Grahn. Samaan aikaan tehtaaseen hankittiin voimanlähteeksi tehokkaampi höyrykattila ja turbiinigeneraattori.¹⁹

Vuonna 1909 siihen asti kokonaan Gottfried Strömbergin omistuksessa ollut yritys muutettiin osakeyhtiöksi nimeltä Ab Gottfr. Strömberg Oy. Yhtiö oli osakkeenomistajana vuonna 1910 osakeyhtiöksi muutetussa Koneliike Tarmossa, joka korjasi ja myi erityyppisiä vanhoja koneita. Kone Oy:ksi nimetty yhtiö sai uusiksi toimitiloikseen Strömbergin tehdasalueen entisen tallirakennuksen. Talli vapautui, kun toimitusjohtaja Strömberg muutti samana vuonna hevosineen pois tehtaan alueelta. Tehtaan konttori sai samalla lisätilaa Strömbergin entisestä asunnosta.²⁰

Vuonna 1911 Strömbergin sähkönjakeluverkosto siirtyi kaupungin sähkölaitokselle, jolle oli valmistunut Suvilahteen arkkitehti Selim A. Lindqvistin suunnittelema voimalaitos.

Sotatarviketuotanto ja Kaikukadun laajennusosa 1914 -17

Ab Gottfr. Strömberg Oy:n jatkuva vaurastuminen ja tuotantomäärien kasvu sai yhtiön etsimään lisätilaa tulevaisuudessa tapahtuvaa mahdollista laajentumista varten. Viereisen Kallion Konepajan tontin ostoaikheet kariutuivat liian korkeaan hintaan ja siellä sijainneiden rakennusten huonoon kuntoon.

Ab Gottfr. Strömberg Oy:n konttorirakennus Sörnäisten rantatien ja Kaikukadun kulmassa vuonna 1919. Konttorin vasemmalla puolella näkyy vuonna 1898 valmistunut henkilökunnan asuinrakennus ja oikealla puolella 1917 korotettu Selim A. Lindqvistin suunnittelema siipirakennus ja sen takana suuren kokoonpanohallin pääty. TM

Oik: Kaikukadun vuonna 1914 rakennetun siipirakennuksen kolmannen kerroksen kokoonpanosali vuonna 1922. Se oli tuohon aikaan käämitysosasto. TM

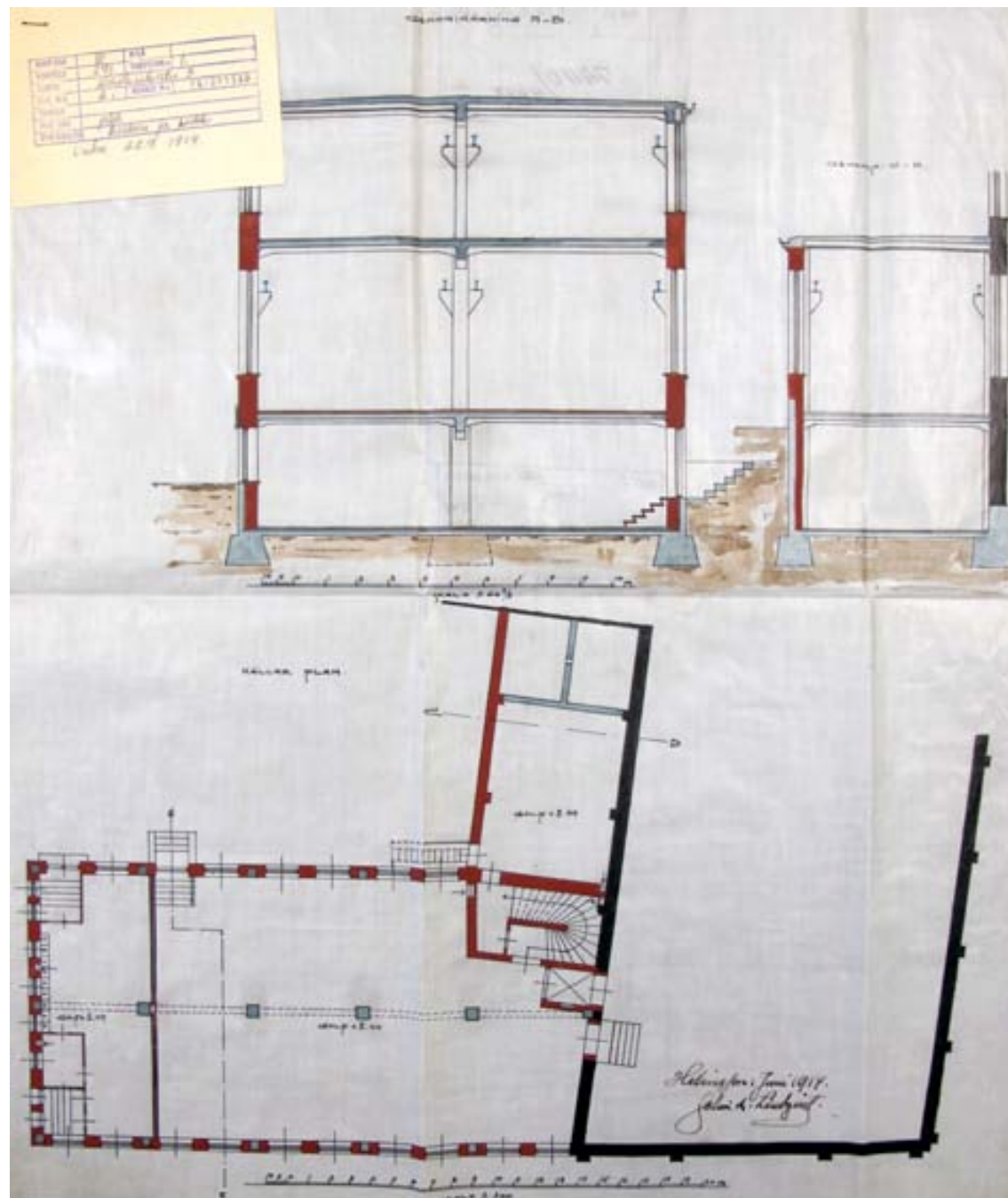
Äär.oik: Selim A. Lindqvistin piirustukset Kaikukadun siipirakennuksesta vuodelta 1914, leikkaukset ja alimman kerroksen pohja. HKA

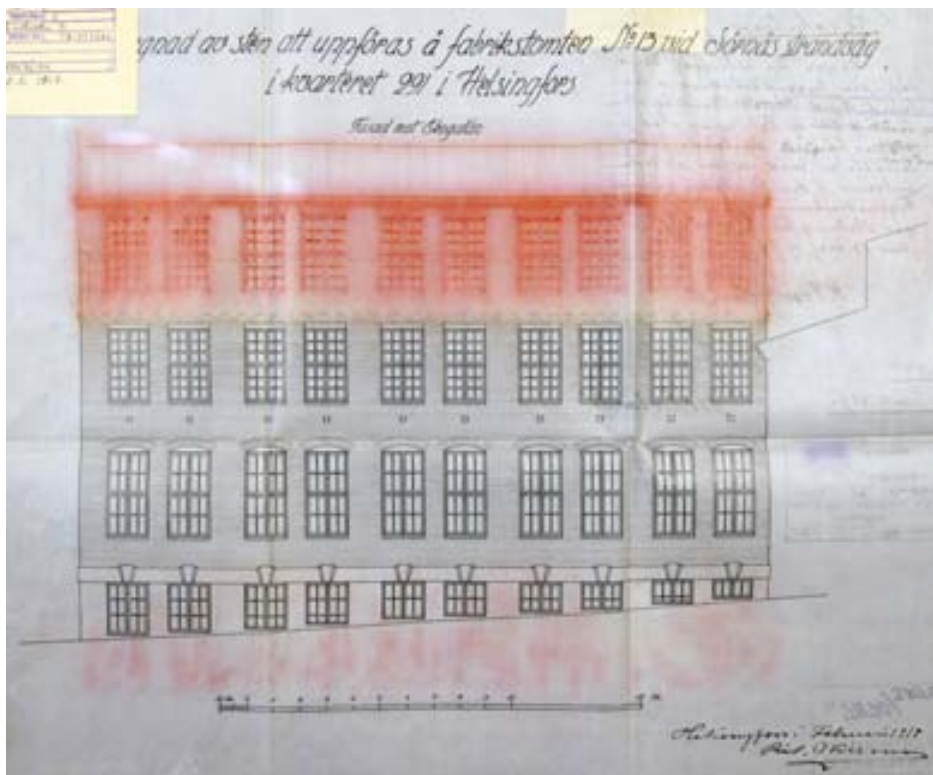
Siksi kaavailtiin tehtaan siirtämistä pois Sörnäisistä kaupungin ulkopuolelle, Pitäjänmäen aseman lähetyviltä vuonna 1912 ostetulle tontille. Strömbergin Sörnäisten tonttia tarjottiin vastavaroisesti Kallion Konepajalle mutta hanke kariutui eikä Pitäjänmäelle rakennettu mitään vielä muutama vuoteen.²¹

Sörnäisten tehtaan välittömän tilantarpeen tyydyttämiseksi alettiin vuoden 1914 kesällä rakentamaan Selim A. Lindqvistin suunnittelemaa tehtaan uutta siipirakennusta Kaikukadun varrelle (*nyk. A- ja B-osat*). Rakennuksesta oli saatu aikaan vasta kivijalka, kun ensimmäinen maailmansodan syttyminen keskeytti työt elokuussa 1914. Pienen epäröinnin jälkeen rakennustöitä jatkettiin, koska sodan puhkeamisen odotettiin luovan Strömbergille uusia ansaitsemismahdollisuuksia sotatarviketuotannosta.

Strömbergin sodan aikaiseksi menestystuotteeksi osoittautuivat venäläisten tilaamat sähköistettyihin piikkilanka-aitoihin tarkoitetut eristimet, joita tarvittiin Helsingin ympärille rakennetussa linnoitusvyöhykkeessä. Strömberg kehitti vuonna 1915 tarkoitukseen aivan uudenlaisen paperisen eristimen, jota ei voitu perinteisten posliinieristinten tapaan ampuu rikki. Kerrotaan, että Kaikukadun siipirakennus saatiin rakennettua valmiiksi juuri tästä menestysartikkelista saatujen varojen turvin.²²

Kaikukadun alun perin kolmikerroksiseen siipirakennukseen sijoitettiin uusi muuntajaosasto, mikä aloitti aiemmin vain yksittäin rakennettujen muuntajien varsinaisen tehdasmaisen valmistuksen. Kaiken tuonnin tyrehdyttyä Saksasta ja Ruotsista, alettiin Strömbergillä valmistaa myös erilaisia

Kaikukadun siipirakennuksen korotuspiirustus vuodelta 1917. HKA

sähkölaitteita, kuten sähköpumppuja, sirkkeleitä ja metallisorveja, joista etenkin viimeksi mainittuja tarvittiin suuria määriä sotatarviketeollisuudessa.

Tehdas kävi sodan aikana täydellä höyryllä ja työläisten lukumäärä kaksinkertaistui. Sörnäissä alkoi olla taas ahdasta. Pitäjänmäen ensimmäinen varsinainen tuotantorakennus valmistuikin vuoden 1916 alussa. Tätä valimoa kutsuttiin sen pääasiallisen tuotteen mukaan ”Pommisorvaamoksi”.²³

Tammikuussa 1917 Sörnäisten tehdas päätettiin varata lähinnä pienempien koneiden sekä sähkökoneiden joukkovalmistusta varten ja siirtää suurten laitteiden tuotanto Pitäjänmälle. Kaikukadun siipirakennusta korotettiin helmikuussa 1917 rakennusmestari Richard Willmanin laatimien suunnitelmien mukaan yhdellä kerroksella. Tehdastilojen laajentamiseksi kaupungilta lunastettiin Sörnäisten tonttia pohjoisessa rajoittava Laaksokadun osa ja katu poistettiin asemakaavasta.

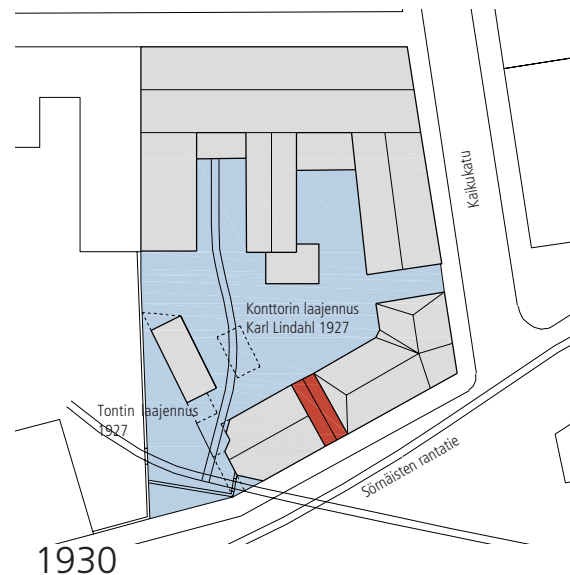
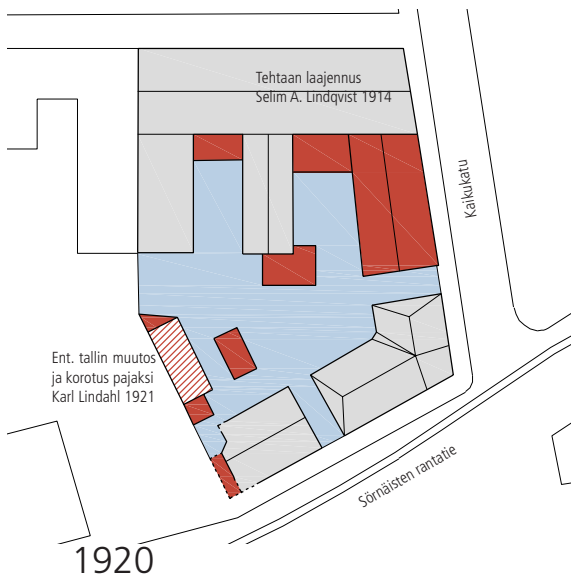
Venäjän maaliskuun vallankumous kuitenkin viivästytti laajennussuunnitelmia. Venäjän sotatarviketuotanto oli muodostanut 90% Strömbergin liikevaihdosta. Nyt Venäjän valtion tilaukset loppuivat tyystin, vaikkakin jo tilattuja töitä riitti vielä vuoden loppuun asti. Työntekijöiden määrä aleni vuoden aikana neljäsosaan entisestä. Maaliskuun vallankumouksen jälkimainingeissa Sörnäisten tehtaaseen perustetun työläisten järjestyskomitean vaatimuksiin kuului palkankorotusten lisäksi uusia pesutelineitä ja puku-kaappeja. Vastineessaan toimitusjohtaja Strömberg kuitenkin totesi, että näitä olisi äärimmäisen vaikeaa sijoittaa olemassa oleviin tiloihin.²⁴

1920-luvun suunnitelmissa tuotannon keskittäminen Sörnäisiin

Sodan jälkeen Strömbergin Sörnäisten tehtaaseen alue laajeni viereiselle Kallion Konepajan tontille, joka ostettiin edullisen tarjouksen perusteella heinäkuussa 1919. Laajennusalueelle rakennettiin mm. varastorakennus ja siellä ollutta pajaa korotettiin kerroksella.²⁵ Vuonna 1920 yhtiön pääkonttori siirrettiin Kaivokadulta ostettuun kerrostaloon.²⁶ Seuraavan vuoden 1921 alusta Strömberg yhdistettiin Suomen Sähköteollisuus Osakeyhtiöön, minkä seurauksena syntyneestä Suomen Sähkö Osakeyhtiö Gottfr. Strömbergistä tuli alallaan suurin yhtiö Suomessa.

Sörnäisten tehtaaseen alueajajennuksen vuoksi ja toisaalta yhtiön taloudellisen tilanteen parantamiseksi suunniteltiin vuonna 1924 kaiken toiminnan keskittämistä Sörnäisiin. Tästä kehityssuunnitelmasta toteutui vain muutamaa vuotta aiemmin pois siirretyn pääkonttorin palauttaminen Sörnäisten rantatien kulmarakennukseen. Entisestä insinöörien asuinrakennuksesta saatiin lisätilaa yhtiön piirustuskonttorille. Yhtiön saamat tilausmäärät kasvoivat kuitenkin taas vuoden 1924 loppuun mennessä ja Pitäjänmäen tehdas sulkeamisesta luovuttiin.

Sörnäisten tehdastontti laajeni aluevaihdon seurauksena vuonna 1927 entisen Kokos Oy:n alueelle, jonka Kone Oy oli edellisenä vuonna ostanut.

Suomen Sähkö Osakeyhtiö Gottfr. Strömbergin tehdasalue pohjoisesta 1920-luvulla. Vasemmalta kulkee Kaikukatu ja sen varrella Strömbergin kokoonpanohalli ja vuonna 1914 valmistunut laajennus. Kuvan oikeassa reunassa Haapaniemen vanha huvila ja sen vieressä Kallion konepajan tehdasrakennuksia. ABB

Strömbergin tonttiin liitettiin kolmiomainen alue Sörnäisten rantatien varresta ja sen kautta vedettiin rautatie tontin sisäosiin. Vanhoja rakennuksia jouduttiin tämän takia osittain purkamaan. Toisaalta vanha Sörnäisten rantatien puoleinen ajoportti voitiin rakentaa umpeen konttorin tilantarpeen lisäämiseksi.²⁷

Tulipalo ja muutto Pitäjänmäelle

Suomen Sähkö Osakeyhtiö Gottfr. Strömbergin kaiken toiminnan keskittäminen Pitäjänmäelle ratkesi dramaattisesti, kun Sörnäisten tehtaassa puhkesi tulipalo marraskuun 18. päivän yönä 1933. Tuli tuhosi pääosan pitkstä kokoonpanohallista ja tunkeutui myös keskimmäisen siipirakennuksen yläkerran malliveistämöön. Sammutusvesi vaurioitti rakennuksen alakerrassa sijainneita höyryturbiineja.

Tulipalon seurauksena Sörnäisten tehdasrakennukset olisi pitänyt rakentaa kokonaan uudelleen ja muutto Pitäjänmäelle osoittautui edullisemmaksi ja nopeammin toteutettavaksi vaihtoehdoksi. Päätös tästä tehtiin joulukuun lopussa 1933.

Pitäjänmäelle rakennettu uusi tehdas oli lähes kokonaan valmis vuoden 1934 loppuun mennessä. Sörnäisten vanhan tehtaan rakennuksista parhaiten säilyneet kolme siipirakennusta ja niitä ympäröinyt 1847 m²:n suuruinen tontin keskiosa (silloinen Kaikukadun tontti 3b) myytiin Helsingin Mylly- ja Kauppa Oy:lle kolmella miljoonalla markalla. Vuoden 1934 alussa tilapäisesti korjattu suuri kokoonpanohalli ja entisen Laaksokadun alue (silloinen

Strömbergin Helsingin Mylly Oy:lle myymät teollisuusrakennukset vuonna 1934. Vasemmalla läntinen siipirakennus, jossa oli valimo ja paja. Oikealla keskimmäinen siipirakennus, jonka alakerrassa oli höyrykonehuone ja yläkerrassa malliveistämö varastoineen. HM

Kaikukadun tontti 3a) taas vuokrattiin Peltiteos Oy:lle.²⁸

Suomen Sähkö Osakeyhtiö Gottfr. Strömbergin käyttöön jäi vielä muutamaksi vuodeksi Sörnäisten rantatien puoleinen tontin osa (Sörnäisten Rantatien tontti 15, n. 2070 m²), joka myytiin konttorirakennuksineen Helsingin Mylly- ja Kauppa Oy:lle vasta kolme vuotta myöhemmin 2,4 miljoonan markan hinnasta. Samaan aikaan Peltiteos Oy osti aiemmin vuokraamansa tontin pohjoisosan. Tämän jälkeen Strömbergin omistukseen jäi Sörnäisissä enää entinen Kallion Konepajan tontti, joka oli vuokrattuna Alkoholiliikkeelle. Toisen maailmansodan aikana tämä tontti otettiin jälleen Strömbergin omaan käyttöön.²⁹

Kaikukadun siipirakennus vuonna 1934 ennen kuin se muutettiin myllyksi. HM

Helsingin Mylly ja Kauppa Oy

1934-1992

Osa Helsingin kartasta vuodelta 1946.

Helsingin Mylly ja Kauppa Oy perustetaan

Virolainen liikemies Eduard Puhk perusti Helsingin Mylly ja Kauppa Oy:n vuonna 1934. Hän oli nuorin Joakim Puhkin viidestä pojasta, joiden perheyryitys, Puhk & Pojad oli viron suurimpia yrityksiä sotien välisellä ajalla. Puhk & Pojad -yrityksen toimialaan kuului mm. teräs- ja sahateollisuutta, elintarvikkeiden tukku- ja vähittäiskauppaa, autojen maahantuontia sekä myllytoimintaa. Puhkien omistama Tallinnan satamaan 1920-luvulla rakennettu mylly oli tuohon aikaan suurin Itämeren piirissä.³⁰

Helsingin alueella ei sen sijaan tuolloin ollut suuria kauppamyllyjä, jotka olisivat voineet kilpailla vehnäjauhojen ulkomaantuonnin kanssa. Suomi oli ollut 1930-luvulle asti käytännössä kokonaan tuontivehnan varassa. Suomen suurmyllyistä ensimmäinen oli aloittanut toimintansa 1930-luvun vaihteessa Oulussa ja muutamaa vuotta myöhemmin Viipurissa. Helsingin Kauppiat antoi Eduard Puhkille vihjeen suurmyllyn perustamisesta Helsingin alueen kilpailun lisäämiseksi.

Suomen Sähkö Osakeyhtiö Gottfr. Strömbergiltä oli juuri vapautumassa tehdastiloja Sörnäisten tehdasalueelta ja niiden katsottiin soveltuvan myllyn perustamiseen muutosten jälkeen. Strömbergiltä ostettiin vuonna 1934

Vas: Läntisen ja keskimmäisen siiven välinen piha vuonna 1935. Taustalla sijaitsevaan välisosaan rakennettiin uusi porrashuone ja henkilökunnan wc-tilat. Pihatason alla oli uusi pannuhuone piippuineen. Vasemmalla puolella olevan läntisen siiven eli myllyn siilojen seinässä näkyy vaaleampia alueina umpeenmuurattuja ikkuna-aukkoja sekä korotusosa. HM

Yllä: Keskimmäisen siiven seinässä on näkyvissä umpeenmuuratut aukot, joiden kautta Strömbergin höyryturbiinit on poistettu. Vuonna 1935 otetussa kuvassa myös savupiippu on purettu. Taustalla Kaikukadun siipirakennus, jonne varsinaiset mylykoneistot sijoitettiin. HM

tehtaan kolme siipirakennusta ja ne muutettiin myllykäyttöön seuraavan vuoden syksyyn mennessä arkkitehti Arthur Gauffinin laatimien muutospirustusten mukaan. Myllykoneistot ostettiin sveitsiläiseltä Bühler AG:lta ja niiden toiminta oli, Helsingin Myllyn mainoksen mukaan, ”puhdasta ja tarkkaa kuin kuulujen sveitsiläiskellojen koneiston toiminta”.³¹

Helsingin Mylly ja Kauppa Oy:n Sörnäisten mylly oli valmistuessaan Helsingin ainoa suurmylly, jossa vehnä- ja ruisviljaa jauhatettiin tukku- liikkeille. Viljaa ostettiin niin kotimaasta kuin ulkomailta ja päivittäinen jauhatusmäärä saattoi olla kymmeniä tuhansia kiloja.³²

Sähkölaitetehtaan muutos myllyksi

Sörnäisten suurmyllyn toiminnassa oli neljä päävaihetta: eri puolilta ostetun viljan varastointi viljasiiloissa, viljanjyvien puhdistus, jyvien jauhatus

ja viimeisenä valmiin jauhon pussitus ja varastointi. Viljasiilot sijoitettiin läntisimpään siipirakennukseen eli entiseen paja- ja valimorakennukseen. Rakennusta muutettiin perusteellisesti ja vanhasta jäi käytännössä jäljelle vain tiiliset ulkoseinät. Rakennusta korotettiin ja sen sisälle valettiin viisi-toista nelikulmaista betonisiiloa. Vilja tuotiin kuorma-autoilla rakennuksen eteläpäätyyn, josta se siirrettiin ketjukuljettimin rakennuksen pohjoispäähän sijoitetuille elevaattoreille, joilla vilja nostettiin siilojen yläosaan. Siiloissa viljaa saatettiin varastoida tarpeen mukaan useita kuukausia.

Siiloista vilja siirrettiin erilaisin kuljettimin jyvien puhdistus- ja pesulaitteisiin keskimmäisen siipirakennuksen pohjoispäässä ja nykyisessä A-osassa, jota korotettiin kahdella kerroksella. Näissä tiloissa oli myös viljan laadun tasaamiseen tarkoitettuja siiloja.

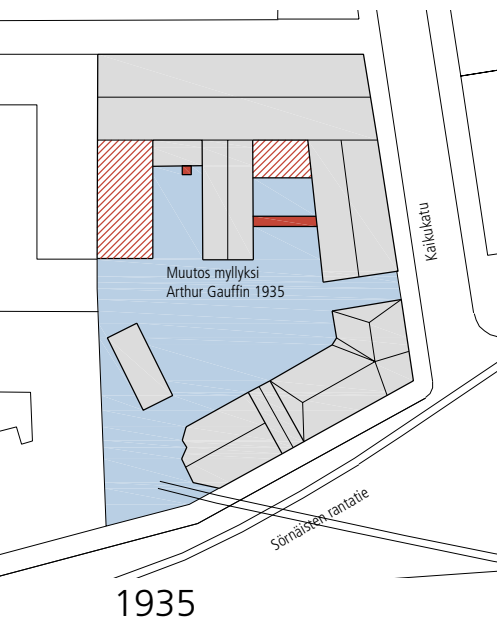
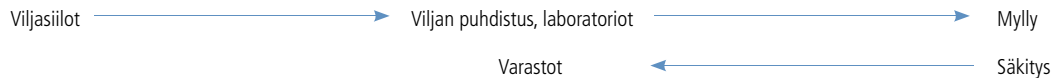
Pesun ja kuivatuksen jälkeen vilja siirrettiin varsinaiseen myllyyn, joka oli sijoitettu Kaikukadun varrella sijainneeseen siipeen eli nykyiseen B-osaan. Sen toisessa kerroksessa sijaitsivat valssituolit, joissa jyvät jauhettiin. Kolmannessa kerroksessa olivat raepuhdistuskoneistot, joissa jyvien ytimet

Ilmakuva Sörnäisten rannan alueesta vuonna 1935. Helsingin Myllyn ja Kaupan tontti näkyy oikeassa alakulmassa Haapaniemen urheilukentän edustalla. Kuvan keskellä on Näkin alueella ja entisellä Pannukakku-saarella sijainnut Kone ja Siltarakennusyhtiön tehdasalue. Sen taustalla Hakaniementori. HKM

Yllä: Helsingin Mylly ja Kauppa Oy:n rakennukset 1936. HM

eroteltiin kuoripitoisista osista. Ylimpään kerrokseen oli sijoitettu tasosihtejä, joissa valssijauhannasta tulleet tuotteet seulottiin. Jyvät ja jauhot kulkivat kerrosten välillä kuljettimia ja nelikulmaisia puuputkia pitkin. Kaikki laitteet saivat käyttövoimansa rakennuksen alimmassa kerroksessa eli nk. välivaihtokerroksessa sijainneista sähkömoottoreista.³³

Valmiit jauhotuotteet säkitettiin ja siirrettiin keskimmaisessa siivessä sijainneisiin varastoihin. Tätä varten rakennusten välille oli vuonna 1935 rakennettu käytävä, jota kutsuttiin myös ”Huokausten sillaksi”. Venetsialaisesta esikuvastaan poiketen sillalla ei kuultu vankien vaan raskasta työtä tekevien varastomiesten huokailuja. Keskimmaisessa siipirakennuksessa oli myös laboratoriotilat, joissa raaka-aineiden ja valmiiden tuotteiden laatua valvottiin. Rakennuksen alakerrassa Strömbergin aikana sijainnut höyryturbiini oli poistettu ja eteläpäässä sijainnut savupiippu purettu. Uusi pannuhuone rakennettiin kahden läntisemmän siipirakennuksen välisen pihatason alle ja sen hiilivarasto sijaitsi keskimmaisen siiven kellarissa.

Varastotiloja saatiin lisää, kun kahden läntisemmän siipirakennuksen väliselle pihalle rakennettiin vuonna 1939 kuusikerroksinen varastorakennus. Oy Constructor Ab:n insinööri Martti Vaurion suunnitteleman rakennuksen tiiliset sivuseinät nousivat vanhojen tiiliseinien jatkona ja sen

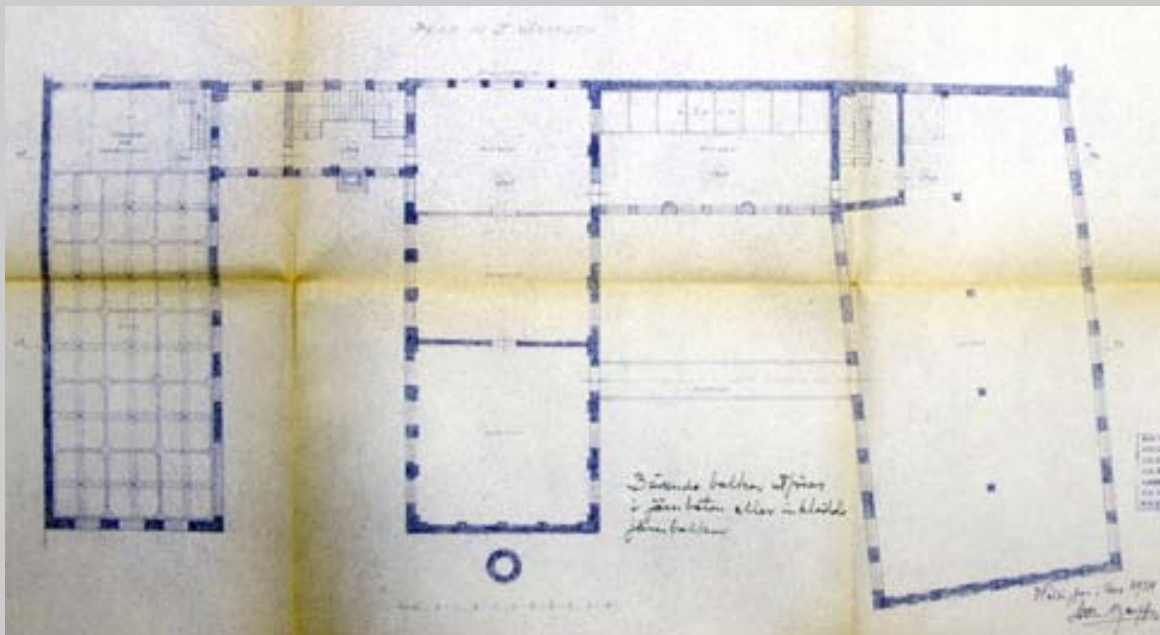
Yllä: Siilojen yläosa täyttöputkineen vuonna 1935. HM

Vas: Siilojen alaosa tyhjennysputkineen vuonna 1935. HM

Nk. välivaihtokerros voimansiirtolaitteineen 1935. HM

Arthur Gauffinin signeeraama myllymuutostöiden suunnitelmapiirustus 1934. Kolmannen kerroksen pohjapiirros. Vasemmalla siilorakennus (läntinen siipi) ja oikealla Kaikukadun puoleinen myllysiipi. HKA

Myllyn ylimmän kerroksen tasosihdit vuonna 1935. HM

Yllä: Myllyn kolmas kerros eli raepuhdistuskerros 1935. HM

Vas: Vehnä- ja ruismyllyn sveitsiläisvalmisteisiä valssituoleja 1930-luvulla myllyn toisessa kerroksessa. HM

Oik: Jauhojen säkitystä myllyrakennuksen kolmannessa kerroksessa 1935. Taustalla elevaattori ja säckiränni. HM

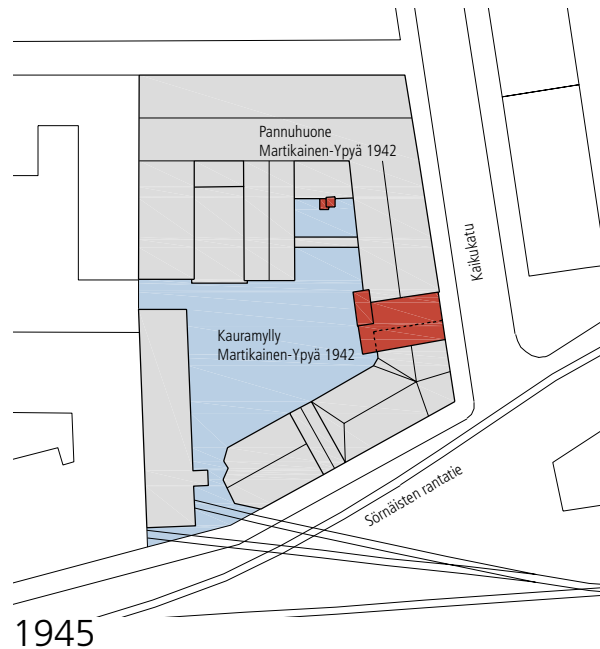
kaaripäätyinen julkisivu oli sisäpihalle päin. Varaston välipohjat ja katto olivat betonia. Rakennuksessa oli koko sen korkeudelta säkkielevaattori ja toisaalta spiraalimainen ”säkkiluisu”. Varastorakennusten ja siilon eteläsivustoilla oli katetut lastaustilat.³⁴

Myllyn tehtaankonttori sijoitettiin Strömbergin entiseen konttoriin, joka sijaitsi vuonna 1937 ostetulla tontin eteläosalla. Rakennuksen yläkerran konttorissa, Gottfried Strömbergin entisessä asunnossa, kerrotaan olleen kodikas tunnelma puulattioiden, avotakkojen ja parvekkeiden ansiosta. Tiiliseen alakertaan sijoitettiin varastotiloja.³⁵

Sota-aikana varmuusvarastosiihot ja kauramylly

Toisen maailmansodan sytyttyä Suomen viljan tuonti ja jakelusäännöstely siirtyi yksinoikeudella Valtion viljavarasto –nimiselle, kansanhuoltoministeriön alaisuudessa toimineelle virastolle. Se oli perustettu vuoden 1928 alussa varastoimaan viljaa pahan päivän varalle varmuusvarastoihin, joita rakennettiin eri puolille Suomea. Suurmyllyjen yhteydessä olleiden siilojen rakentamista tuettiin valtion toimesta ja niissä säilytettiin myös valtion viljaa.³⁶ Helsingin Mylly ja Kauppa Oy:n tontille alettiin suunnitella elokuussa 1940 suurta siilorakennusta (*nyk. F-osa*).

Siilon arkkitehteina toimivat Martta Martikainen ja Ragnar Ypyä, joille tämä oli ensimmäinen suunnittelutyö Helsingin Myllylle. Siilon rakenteet

Myllyn pihä-alue vuonna 1940. Oikealla keskimmäinen ja läntinen siipirakennus sekä niiden välinen, vuonna 1939 rakennettu varasto. Keskellä oleva kaksikerroksinen tiilirakennus rakennettiin vuonna 1898 Strömbergin talliksi. Rakennus purettiin pian kuvan ottamisen jälkeen uuden siilorakennuksen tieltä. HM

Helsingin Mylly ja Kauppa Oy:n tunnusena oli alusta asti ”Mylly-Matti”. HM

suunnitteli insinööri Kalle Elo, joka oli rakennushallituksessa suunnitellut samantyyppisen Valtion viljavaraston ensimmäisen betonisen siilorakennuksen Seinäjoelle 1938. Rakentaminen kesti elokuusta 1940 toukokuuhun 1941. Yhteensä 34 yli 24 metriä korkeaa siiloa valettiin liukuvalumenetelmää käyttäen yhtämittaa 19 vuorokauden kuluessa. Julkisivuiltaan funktionalistinen siilorakennus esiteltiin Arkkitehtilehdessä vuonna 1942.³⁷

Vilja voitiin tuoda rakennuksen luokse rautateitse ja kipata suoraan vaunusta siilon kellariin, josta se nostettiin ylös siiloihin. Siilorakennuksen eteläpäädyssä oli koko rakennuksen korkuinen ”valtava kuivauslaitos” eli tyhjiökuivuri, jonka avulla vilja voitiin kuivata ulkoilman lämpötilasta ja kosteudesta riippumattomissa olosuhteissa.³⁸

Arkkitehtitoimisto Martikainen-Ypyässä suunniteltiin myös toisen Sörnäisten myllyn alueelle sodan aikana nousseen rakennuksen eli uuden kauramyllyn (*nyk. C-osa*) Kaikukadun varteen vanhan vehnä- ja ruismyllyn jatkoksi. Sen ensimmäiset luonnokset ovat tammikuulta 1942 ja rakennustöihin ryhdyttiin ilmeisesti saman vuoden kesällä. Rakennus sijoittui Kaikukadulta tulleen ajoväylän kohdalle ja myös vanhaa konttorirakennusta jouduttiin osittain purkamaan. Ajoväylä säilyi porttikongina, johon oli

Alla: Sörnäisten rantatien varrella sijainneet konttorirakennukset vuonna 1940. Niiden vasemmalla puolella näkyy Strömbergin aikana tontin eteläkulmaan 1920-luvulla avattu kulkuväylä, jossa ennen kulki rautatie. HM

Oik: Siilorakennus syyskuussa 1945. Siilojen vaalea funktionalistinen ulkomuoto poikkesi täysin Sörnäisten rannan muusta rakennuskannasta. HM

Kauramyllyä rakennetaan elokuussa 1942. Parhaillaan tehdään ensimmäisen kerroksen välipohjan valumuotteja. Kuva on otettu siilorakennuksen katolta. HM

sijoitettu kuorma-autovaaka valvontahuoneineen. Sen yläpuolella oli neljä varsinaista myllykerrosta, joissa kauranjyvät jauhettiin pitkälti vastaavilla laitteilla kuin vehnä- ja ruismyllyssäkin. Valmistuttuaan kauramyllystä oli sisäinen yhteys sekä vanhaan myllyrakennukseen että konttorirakennukseen. Konttorin uusi sisäänkäynti rakennettiin Sörnäisten rantatien puolelle.³⁹

Vuoden 1942 loppupuolella arkkitehtitoimisto Martikainen-Ypyä suunnitteli myllyn uuden, entistä paljon suuremman pannuhuoneen pihakannen alle keskimmäisen ja Kaikukadun siipirakennusten väliin. Pannuhuoneen savupiippu rakennettiin A-osan kylkeen. Betonisen pihakannen päälle saattoi ajaa kuorma-autolla. Entinen pannuhuone ja sen hiilivarasto muutettiin vuoden 1943 lopulla väestönsuojaksi.

Helmikuun 1944 suurpommituksissa neuvostoliittolaiset pommikoneet pudottivat miinapommin keskelle Helsingin Myllyn pihaa. Kukaan ei vahingoittunut mutta rakennukset vaurioituivat. Pahiten kärsivät Sörnäisten rantatien puoleiset puurakennukset, muista rakennuksista särkyi lähinnä ikkunoita.⁴⁰

Siilorakennus ja kauramylly valmiina vuonna 1943. Kauramyllyn oikealla puolella vanha myllyrakennus ja vasemmalla konttorirakennus kulmatorneineen. HM

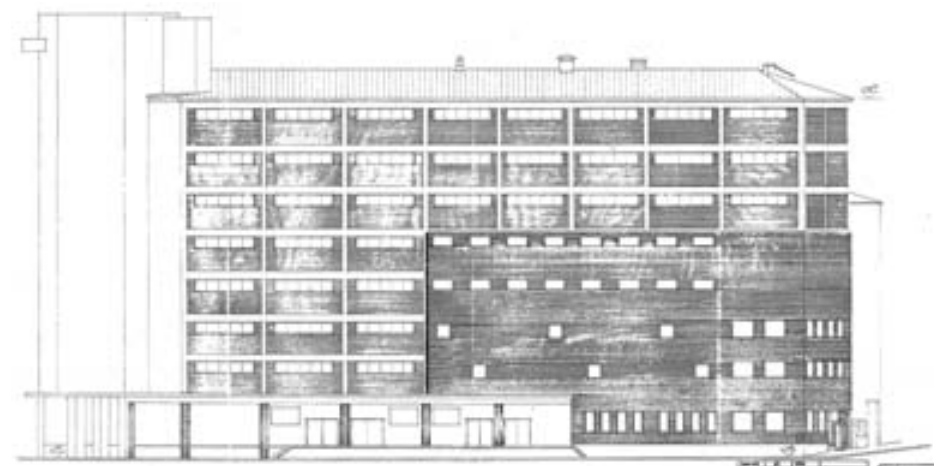

Uuden leipätehtaan ja vehnämyllyn suunnittelu

Vuodenvaihteesta 1944-45 on säilynyt Ragnar Ypyän luonnospiirustukset uudesta kahdeksankerroksisesta myllyrakennuksesta, joka olisi sijoittunut vanhojen konttorirakennusten tilalle Sörnäisten rantatien varteen. Koko Helsingin myllyn toiminta olisi nähtävästi ollut tarkoitus siirtää tämän kolmessa vaiheessa toteutettavan uudisrakennuksen moderneihin tiloihin. Kellariin suunniteltiin henkilökunnan pesu- ja pukuhuonetiloja sekä pihakannen alle laajaa kuorma-autojen lastaustilaa. Maantasokerroksessa olisi ollut varastotiloja lähes koko rakennuksen levyisine lastauslaitureineen sekä pihan puolella mm. henkilökunnan keittiö ja ruokala. Toisen kerroksen konttoritilojen yläpuolelle suunniteltiin kuuteen kerrokseen myllytiloja valssi-, filteri-, raepuhdistus-, ja tasosihtikerroksineen ym. tiloineen. Suunnitelmissa esitelty julkisivut olivat erittäin modernit. Näitä toteutumattomia suunnitelmia käytettiin pohjana kun Sörnäisten rantatien varteen alettiin kolme vuotta myöhemmin suunnitella uutta leipätehdasta.⁴¹

Yllä: Uuden vehnämyllyn perspektiiviluonnos helmikuulta 1945. Suunnitelmissa oli myös kolmen uuden siilon rakentaminen. SRM

Oik: Leipätehtaan ja vehnämyllyn julkisivupiirustus Sörnäisten rantatielle päin joulukuulta 1949. Leipätehtaan yläpuoliset myllykerrokset jäivät toteuttamatta. RVVA

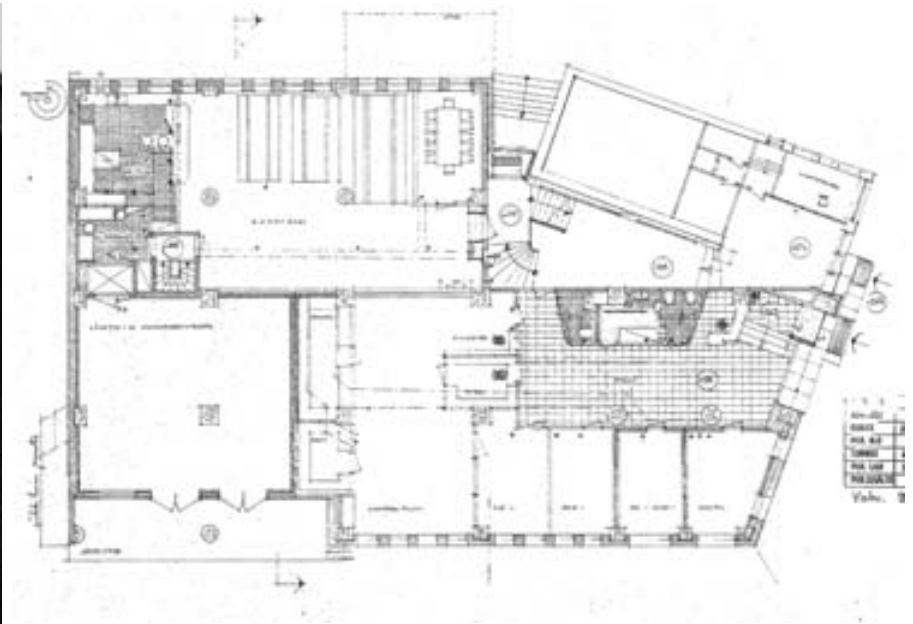
Helsingin Mylly ja Kauppa Oy:n omistama leipomo, Matin Leipä Oy, oli 1940-luvulla toiminut Sörnäisissä. Yritys oli entinen Sörnäisten Höyryleipomo Oy, joka oli ostettu vuonna 1946.⁴² Vuoden 1948 keväällä hyväksytyissä pääpiirustuksissa kahdeksankerroksisen uudisrakennuksen kolmeen kerrokseen oli tarkoitus sijoittaa Matin Leipä Oy:n näkkileipätehtaan tiloja ja neljään ylimpään uusi vehnämylly. Ideana oli, että rakennustyöt tehtäisiin vaiheittain niin, että ensin rakennettaisiin leipätehtaan ja varastotiloja käsittävät alemmat kerrokset ja myöhemmin myllykerrokset niiden päälle.⁴³

Leipätehdas eli laajennuksen 1. vaihe 1948-49

Ensimmäisen vaiheen toteutukseen ryhdyttiin vuoden 1948 syksyllä purkamalla vanha konttorirakennus. Ragnar Ypyän laatimat näkkileipätehtaan luonnospiirustukset ovat vuodenvaihteesta 1948-49. Valokuvista voidaan nähdä rakennustyön olleen betonirungon osalta jo pitkällä kesäkuussa 1949. Ensimmäisen vaiheen lupapiirustukset on päivätty vasta elokuun lopulla. Rakennus oli ulkoapäin viimeisteltävänä syyskuun alussa, tosin osa ikkunoista oli vielä asentamatta.⁴⁴

Kellarin ja kuusi maanpäällistä kerrosta käsittänyt näkkileipätehdas vastasi tilanjäsentelyltään aiempia suunnitelmia. Maantasokerroksen toimistotiloihin päästiin Kaikukadun puoleisesta pääovesta ja niiden ikkunat antoivat Sörnäisten rantatielle päin. Eteläkulmauksessa oli lähetys- ja vastaanottovarasto lastauslaitureineen. Konttorin sisäänkäynnin vieressä olleesta vaatimattomammasta ovesta sekä pihan puolelta päästiin tehdastiloihin johtavaan kolmikulmaiseen porrashuoneeseen. Porrashuoneesta oli yhteys pihanpuolella kellarissa sijainneisiin pukuhuonetiloihin ja maantasokerroksessa olleeseen ruokalaan.

Toisen kerroksen tehdassalissa sijaitsivat näkkileipien lyöntikoneet sekä

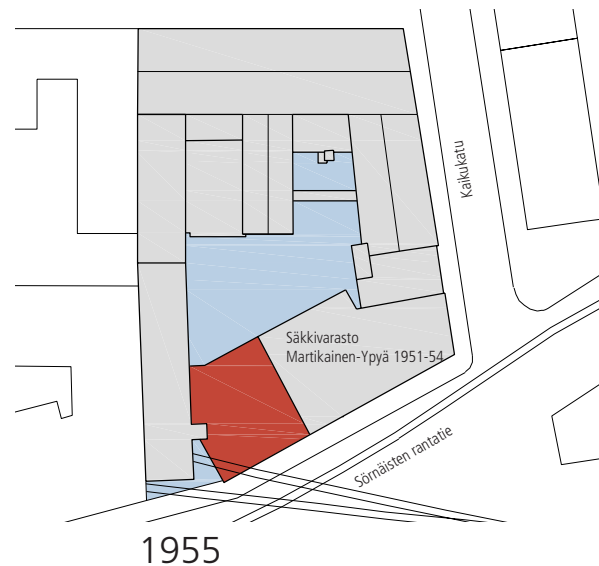

Vas: Leipätehdas ja siilorakennus sisäpihalta kuvattuna lokakuussa 1949. HM / Foto Roos

Yllä: Leipätehdasrakennuksen ensimmäisen kerroksen lupapiirustus elokuulta 1949. Pihan puolella ruokala ja porrashuone. Kadunpuolella lastausilta ja konttoritilat. RVVA

1950

1955

tilat kahdelle uunille. Tehtaaseen oli hankittu uutta tekniikkaa edustava saksalaisvalmisteinen, 30 metriä pitkä sähköuuni kookkaine muuntajineen. Betonivälipohjissa oli uunipaikkojen yläpuolella aukot, joiden kautta uuneista kahteen ylempään kerrokseen nousseen hukkalämmön kaavailtiin kuivattavan näkkileivät. Kolmannen kerroksen tehdassaliin oli sijoitettu taikinakoneet, jotka saivat jauhonsa viidestä rakennuksen itäpäädyssä olleesta siilosta. Siilot täytettiin kauramyllyn puolelta tulleen putken kautta. Neljännessä, viidennessä ja vinttimäisessä kuudennessa kerroksessa oli varastotiloja. Eri kerrosten toiminnot näkyivät ulospäin julkisivun aukotuksessa.⁴⁵

Säkkivarasto eli laajennuksen 2. vaihe 1953-54

Toista rakennusvaihetta eli leipätehtaan ja siilorakennuksen väliin rakennettavia säkkivarastotiloja (*nyk. E-osa*) ryhdyttiin toteuttamaan vuoden 1950 lopussa, kun Sörnäisten rantatien varrelle jäänyt puutalo purettiin. Kahdeksan maanpäällistä kerrosta käsittäneestä laajennuksesta rakennettiin aluksi maan alla sijainnut autotalli ja kaksi maanpäällistä kerrosta. Ensimmäisessä kerroksessa oli lastauslaituri, joka liittyi ensimmäisen vaiheen ja siilorakennuksen vastaaviin. Yhtenäisyyden vuoksi laiturikatoksen kannatinpilarit viimeisteltiin

urituksella, joka vastasi siilorakennuksessa olleita pilareita. Väliaikaisella vesikatolla varustettuna tämä osa valmistui syksyyn 1951 mennessä.

Syksyn 1951 aikana valmistui myös siilorakennuksen laajennusosa ja vanhojen, 1935 rakennettujen siilojen korotus. Siilot muodostivat yhtenäisen, tasakorkean muurin myllytontin länsilaitaan. Sen kruunuksi asennettiin kauas näkyvä ”Mylly-Matti” –valomainos siilorintaman pohjoiseen, Kallion kaupunginosan puoleiseen päähän.⁴⁶

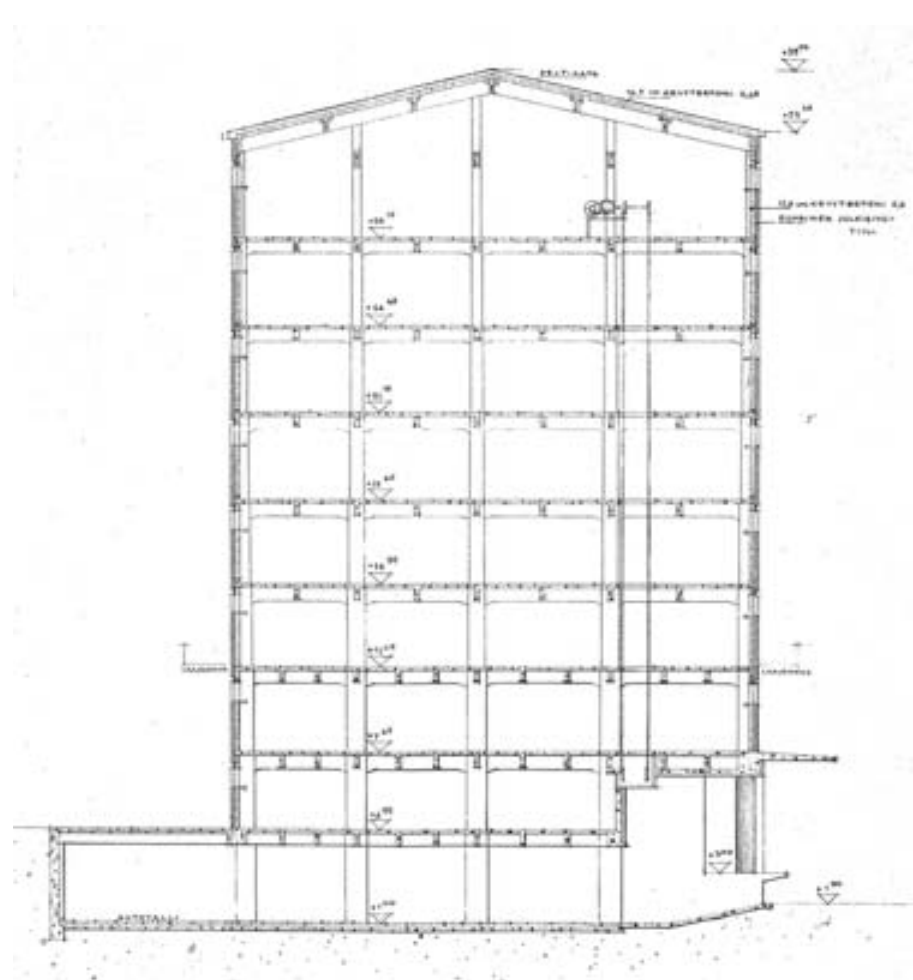
Säkkivarasto korotettiin täyteen korkeuteensa talven 1953-54 aikana. Säkkivaraston erotti julkisivultaan leipätehtaasta kapeiden vaakaikkunariivistöiden ja ulospäin näkyvän betonirungon ansiosta. Sen kaikki kerrokset olivat samanlaista yhtenäistä varastotilaa, joita yhdistivät säkkihissit ja säkkikiluiskat. Jauhosäkit siirrettiin myllystä säkkivarastoon sisäpihan ylittäneellä hihnakuljettimella. Säkkivarastossa ei ollut omaa porrasta vaan kerrokset oli yhdistetty siilorakennuksen porrashuoneeseen.⁴⁷

Vuonna 1948 suunnitellusta rakennuskokonaisuudesta jäi toteuttamatta leipätehtaan päälle kaavailtu mylly. Se toimi edelleen entisissä Strömbergin rakennuksissa tontin pohjoislaidalla. Yrityksen nimi muutettiin vuonna 1952 Helsingin Mylly Oy:ksi.

Leipätehdas ja säkkivaraston kaksi alinta kerrosta valmiina elokuussa 1951. HM

Säkkivaraston välipohjan betonimuotteja rakennetaan marraskuussa 1953. HM

Säkkivaraston leikkauspiirustus syyskuulta 1953. Kellari ja kaksi alinta kerrosta oli jo rakennettu tässä vaiheessa. RVVA

Säkkivarasto ja leipätehdas helmikuussa 1954. HM

MARTTA MARTIKAINEN JA RAGNAR YPYÄ

Martta Martikainen-Ypyä (1904-1992) ja Ragnar Ypyä (1900-1980) Helsingin Mylly ja Kauppa Oy:n siilorakennuksen työmaan edessä keväällä 1941. HM

Martta ja Ragnar Ypyä toimivat arkkitehteina 1920-luvun lopulta 1970-luvun alkuun asti. Ragnar Ypyä valmistui arkkitehdiksi Teknillisestä korkeakoulusta v. 1928 ja Martta Martikainen neljä vuotta myöhemmin. Molemmat työskentelivät Puolustusministeriön rakennustoimistossa, jossa Martta Martikaisen päätoista mainittakoon Autopataljoonan kasarmi.

Ypyät perustivat yhteisen arkkitehtitoimiston v. 1936 Viipuriin, jossa Ragnar toimi myös kaupungin arkkitehtinä vuosina 1936-1940 ja uudelleen 1942-44. Sodan jälkeen Ypyät siirtyivät Helsinkiin ja vuoden 1941 alusta Ragnar oli sekä Rakennushallituksen arkkitehtinä sekä Puolustusministeriön uudisrakennustoimiston yliarkkitehtinä. Martta siirtyi sodan jälkeen työskentelemään Tukholmaan, jossa hän toimi 1944-49 johtavana arkkitehtinä Hyresgästernas Sparkasse- och Byggnadslänebyråssa (HSB). Ragnar työskenteli tänä aikana vuoden verran Tukholmassa Hakon Ahlbergin toimistossa. Vuosina 1949-51 Ragnar Ypyä hoiti Teknillisen korkeakoulun rakennusopin vt. professorin virkaa.

Omassa toimistossaan Ypyät suunnittelivat lukuisia asuin- ja liikerakennuksia, kouluja, kirjastoja, teollisuuslaitoksia ja varsinkin suuria sairaaloita. Lisäksi he piirsivät useisiin rakennuksiinsa huonekaluj, tekstiilejä sekä reliefejä ja seinämaalauksia.

Merkittävimmistä töistä mainittakoon Pielishovi, Nokian Mylly, Säteri Oy:n tehdaskompleksi ja Starkjohann Oy:n liiketalo. Voitto Kööpenhaminan Glostrupin sairaalakilpailussa vuonna 1951 sai myös Ragnar Ypyän omistautumaan kokonaan suunnittelutyölle ja hänellä oli oma toimisto Kööpenhaminassa 1952-60.

Vas: Matin Leipä Oy:n mainos 1960-luvulta. HM

Oik: Myllyn muutostyöt kesäkuussa 1962. Kuva B-osan ylimmästä kerroksesta, josta vanhat tasisihdit on purettu ja uudet odottavat asennusta pakkauslaitteikoissaan. HM

Vuonna 1968 Haapaniemen urheilukentältä (Väinö Tannerin kenttä) otetussa kuvassa myllyrakennusten pohjoisseinässä näkyy puretun Strömbergin entisen kokoonpanohallin ääriiivat. Tämän näkymän peittää nykyisin 1970-luvulla rakennettu virastotalo. HM

Näkkileipätehtaan sähköuunia ei ilmeisesti missään vaiheessa saatu kunnolla toimimaan. Uunin runko oli päässyt vääntymään ja se piti poistaa käytöstä. Sen viereen ostettiin uusi kaasuuuni, jolla näkkileipiä valmistettiin vuoteen 1968 saakka, jolloin valmistus lopetettiin. Lopetuspäätöstä oli valmisteltu jo jonkun aikaa, koska vuoden 1965 lopulta on säilynyt Maritta Ypyän luonnospiirustuksia leipätehtaan ja säkkivaraston muuttamisesta toimistokäyttöön. Alimpaan kerrokseen suunniteltiin mm. pankkia. Helsingin Myllyn konttori ja henkilökunnan tilat kuitenkin säilyivät tässä rakennuksessa ja niitä laajennettiin vielä viljantutkimushuoneella 1968. Tehdassaleja käytettiin varastoina ja annettiin osin vuokralle ulkopuolisille yrityksille, mm. toisen kerroksen tehdassali muutettiin vuonna 1970 laadittujen piirustusten mukaisesti automaaliliikkeen toimitiloiksi.⁴⁸

Uudistuksia 1960-luvulla

Vuoden 1962 kesällä vehnämyllyä uudistettiin perusteellisesti. 1930-luvulta asti käytössä olleet mekaaniset viljansiirtolaitteistot muutettiin pneumaattisiksi eli korkeapainepuhaltimien tuottamalla imuilmalla toimiviksi. Samalla hävisivät siirtolaitteistojen puuputket, jotka korvattiin peltiputkilla. Vanhat valssimyllyt säilyivät käytössä mutta ylimmän kerroksen tasisihdit vaihdettiin vuonna 1963 uusiin Bühler AG:n toimittamiin.⁴⁹

Talvella 1968 purettiin myllytontin pohjoispuolella sijainneen Strömbergin entisen kokoonpanosalin jäänteet. Puretun rakennuksen ääriiivat näkyvät yhä edelleen A- ja B-osien pohjoisseinissä. Kauramyllyn eli ”ryynimyllyn” toiminta lopetettiin ja laitteet purettiin maaliskuussa 1968. Tilat toimivat sen jälkeen varastoina. Kauramyllyn ja näkkileipätehtaan tuotemerkit myytiin Vaasan Höyrymylly Oy:lle 1970-luvun alussa.⁵⁰

Vuoden 1968 heinäkuussa säkkivarastorakennuksen pihanpuoleinen puolisko purettiin. Sen tilalle rakennettiin kevään 1969 aikana Ypyöiden laatimien suunnitelmien mukaan viisitoista suurempaa ja kahdeksan pienempää betonista siiloa. Siilojen sisäpuolen puoleinen julkisivu tehtiin aikakaudelle tyypillisestä poimutetusta asbestisementtilevystä. Aikaisemmasta poiketen jauhoja ei enää välttämättä säkitetty vaan ne kuljetettiin leipomoihin säiliö-autoilla. Tätä varten asennettiin E-osan julkisivun puoleiseen osaan kolme pyöreää terässiiloa, joista vedettiin täyttöputket rakennuksen edustalle säiliöautojen lastauspaikalle. Rakennuksen toiseen kerrokseen sijoitettiin jauhopakkaamo, jossa jauhoja pussitettiin suoraan vähittäiskauppaan.⁵¹

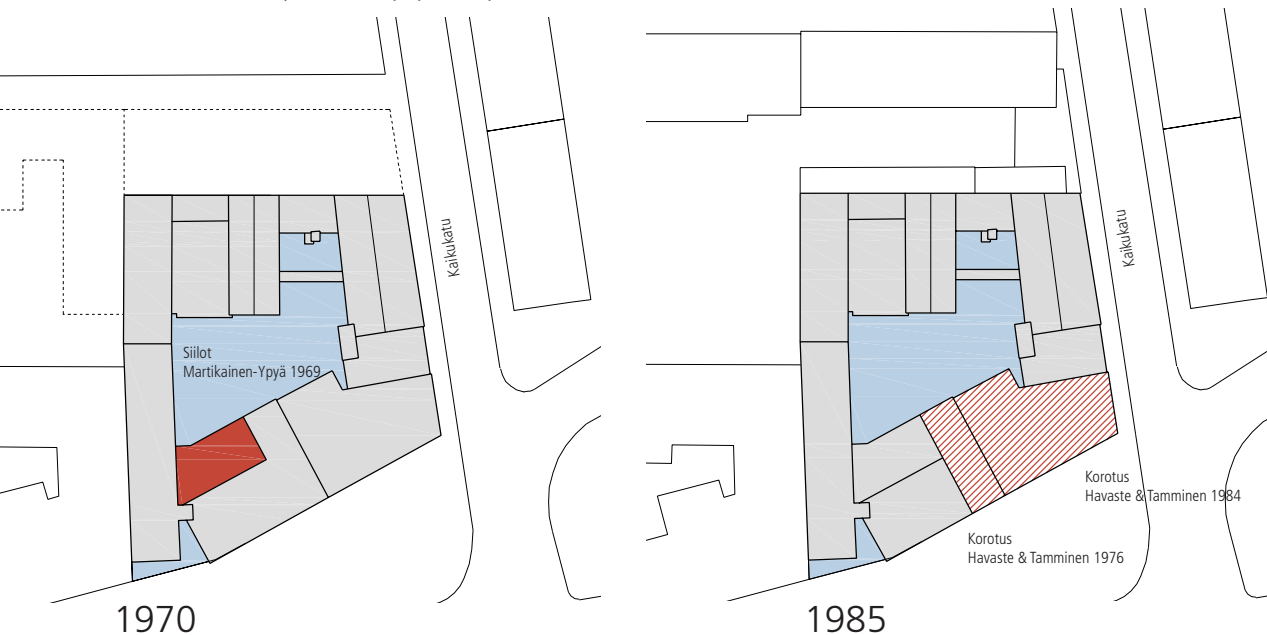

Yllä: Uusia siiloja valetaan vuonna 1969 E-osan pihanpuolelle. HM

Oik: Siilot valmiina vuonna 1969.

Myly siirretään entiseen säkkivarastoon

Vehnä- ja ruismyly siirrettiin myllytontin pohjoisreunan 1930-luvulla käyttöön otetuista rakennuksista entisen säkkivaraston (*E-osa*) Sörnäisten rantatien puoleisiin tiloihin vuonna 1976. Arkkitehtitoimisto Havaste & Tamminen suunnitelmien mukaan tehtyjen muutostöiden jälkeen myllytilat sijoituivat rakennuksen yläkerrokseen niin, että nk. välivaihtokerros oli viidennessä kerroksessa, valssituolit kuudennessa, nk. putkikerros seitsemännessä ja tasosihdit ylimmässä kerroksessa. Samalla korotettiin entisen leipätehtaan lounaispäätyä kolmella kerroksella. Näihin tiloihin sijoittui toisaalta pihan puolelle neljä säkityssiiloa ja kadun puolelle myllyn laboratorio- ja henkilökuntatiloja. Uusi mylly oli täysin automatisoitu.⁵²

Jauhopussittamo 1970-luvulla. HM

Helsingin Myllyn rakennukset Merihaasta päin kuvattuna vuonna 1983 ennen D-osan korotusta. HKM / Korkman

Wärtsilän rakennusliike Hakalle myymä entinen Kone- ja Sillan tehdasalue Näkin korttelissa muutettiin samoin asuin- ja toimistokäyttöön 1980-luvun vaihteessa. Myös Haapaniemen teollisuuskorttelissa tehtiin suunnitelmia mm. entisen Kokoksen sittemmin Koneen käytössä olleen alueen purkamisesta ja muuttamisesta toimistokäyttöön. Kone oli muuttanut pois jo 1967 ja tämäkin tontti oli myyty Hakalle.⁵⁴

Haka tarjosi myös Helsingin Mylly Oy:n tontista huomattavan suuren rahasumman ja tähän tartuttiin. Myllytoiminnan kannalta ei ollut enää tarpeellista olla sataman ja rautatien läheisyydessä, kun suurin osa kuljetuksista tehtiin kuorma-autoin. Suuria silloja ei enää tarvittu, kun valtion tukema viljan varmuusvarastointi lopetettiin. Myllytoiminta päätettiin siirtää edulliselle teollisuustontille Järvenpäähän ja Sörnäisten tontti rakennuksineen myytiin rakennusliike Hakalle vuonna 1988.⁵⁵

Myllytoiminnan siirtämiseen Järvenpäähän annettiin kolme vuotta aikaa, minkä aikana uutta myllyä rakennettiin ja myllylaitteistot siirrettiin sinne. Myllytoiminta loppui Sörnäisissä helmikuussa 1992.⁵⁶

Alla: Valssituoleja entiseen säkkivarastoon rakennetussa uudessa myllyssä vuonna 1983. HKM / Korkman

Entisiä myllyrakennuksia käytettiin tämän jälkeen varastotiloina. Konttori- ja ruokailutilat säilyivät entisen leipätehtaan alakerrassa 1980-luvun alkuun. Vuonna 1984 D-osaa korotettiin kahdella kerroksella ja toimistot siirrettiin ylimpään kerrokseen. Samalla Kaikukadunpuoleinen pääsisäänkäynti muurattiin umpeen ja toimistotiloihin kuljettiin siitä lähtien pihaoven kautta. Entiset toimistotilat muutettiin lastaustiloiksi ja yhdistettiin ylempiin varastokerroksiin uudella tavarahissillä, joka sijoittui entisen kauramyllyn (C-osa) puolelle. Muutos johtui lisääntyneestä lastaustilarpeesta, koska jauhosäkkejä ei enää lastattu kuorma-autoihin yksitellen vaan tuotteiden piti olla valmiiksi lavoitettuna.⁵³

Haka ostaa myllytontin

Helsingin Myllyn tontin ympäristö oli muuttunut 1980-luvun lopulle mennessä teollisuusalueesta toimisto- ja asuinkäyttöön. Entiselle Pannukakun saarelle oli jo 1970-luvun puolessavälissä noussut Merihaan asuntoalue.

Myllyn lähdöstä nykyhetkeen

1992-2010

Ilmakuva: © Google 2007

Asemakaavan muutos

Rakennusliike Hakan omistama Kiinteistö Oy Vegetex, joka hallinnoi entistä Helsingin Myllyn tonttia, laaditutti Gullichsen Kairamo Vormala Arkkitehdit Ky:llä suunnitelmat myllytontin muuttamisesta toimistokäyttöön. Kaikki rakennukset olisi purettu ja paikalle rakennettu suuri toimistorakennus. Uudisrakennussuunnitelmat kuitenkin kariutuivat yleisen mielipiteen kääntynyttä vastustamaan vanhan teollisuusperinteen hävittämistä ja puoltamaan rakennus- ja kulttuurihistoriallisten arvojen säilyttämistä.

Jo Näkin korttelin teollisuusrakennusten purku- ja uudisrakennustöiden aikana 1980-luvun alussa oli kritisoitu vanhan teollisuusperinteen hävittämistä. Helsingin kantakaupungin osayleiskaavan rakennussuojeluraportissa vuodelta 1976 oli esitetty suojelusuosituksia useille teollisuusalueille ja Sörnäisten eteläosan teollisuuskorttelien rakennushistoriallisessa selvityksessä vuodelta 1985 oli useat alueen rakennuksista arvioitu historiallisesti merkittäviksi, arkkitehtuuriltaan mielenkiintoisiksi ja kaupunkikuvaa rikastuttaviksi. Näitä näkökantoja ei kuitenkaan kaavoituksessa otettu huomioon tai ne katsottiin epätarkoituksenmukaisiksi.⁵⁷

Käänteentekevä oli Haapaniemen teollisuuskorttelin lounaisnurkkauksen nk. Kokoksen tontin vanhojen rakennusten purkamisesta käyty kamppailu.

2010

Ympäristöministeriö oli jättänyt keväällä 1992 vahvistamatta Helsingin kaupunginvaltuuston hyväksymän tontin uudisrakentamista eli vanhojen rakennusta purkamista koskevan kaavan. Korkeimmassa hallinto-oikeudessa pysytettiin ministeriön päätös, jossa katsottiin, ettei asemakaavan muutos edistänyt jo olemassa olevan rakennetun ympäristön hyödyntämistä ja ettei kaavaa laadittaessa ollut riittävästi huolehdittu rakennettuun ympäristöön sisältyvien perinne-, kauneus-, ja muiden arvojen säilymisestä.

Tästä seurasi, että kaupunkisuunnittelulautakunnan jo hyväksymä Helsingin Myllyn tontin rakennusten purkamisen sallinut kaavamuutos palautettiin uudelleen valmisteltavaksi vuonna 1992. Sörnäisten rantatien kaupunkikuvallisen ilmeen ja Selim A. Lindqvistin suunnitteleman Kaikukadun rakennuksen säilyttämistä pidettiin tärkeänä.⁵⁸

Purkutyöt 1999

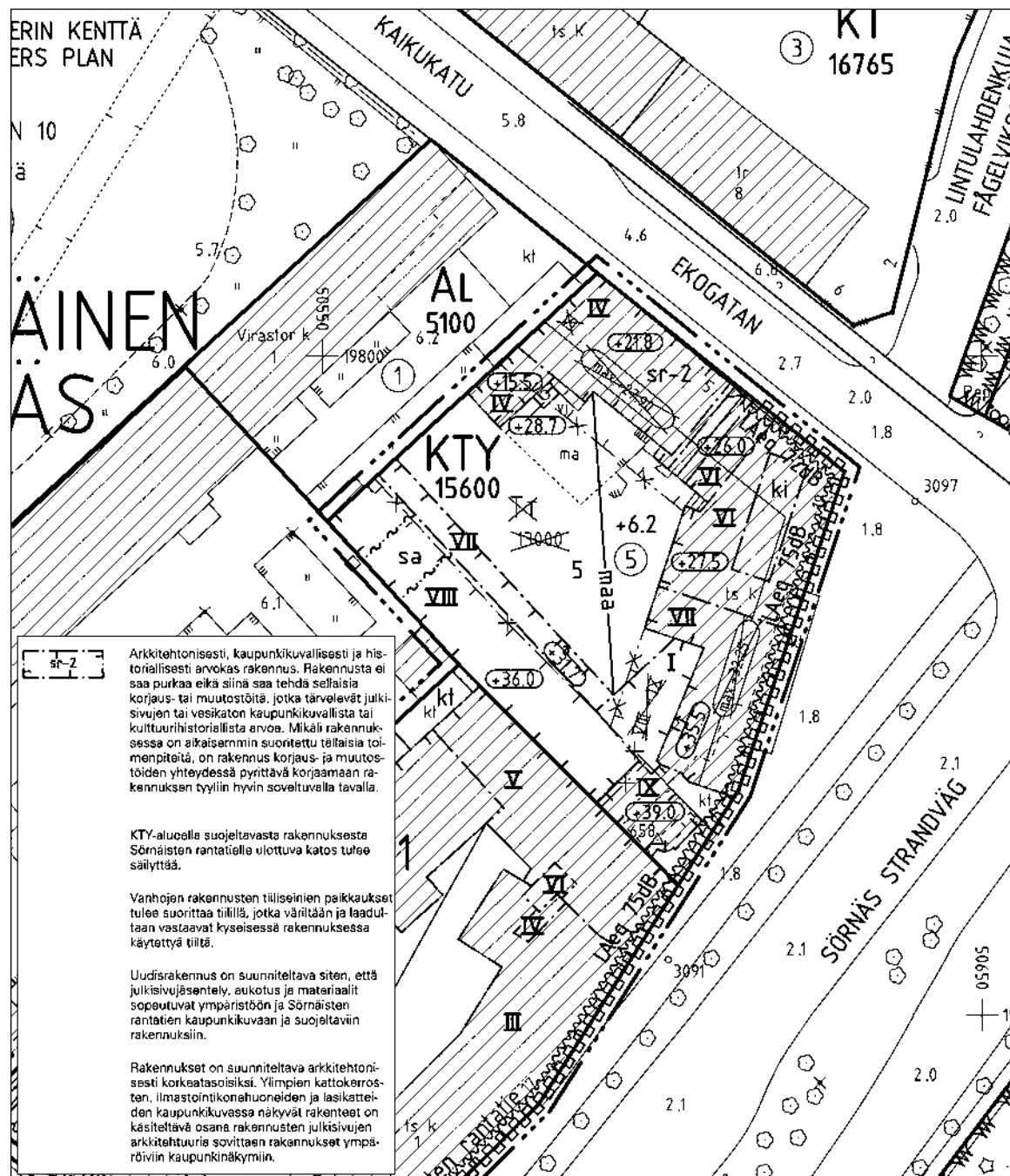
Hakan konkurssin vuonna 1994 jälkeen Merita Kiinteistöt Oy:n haltuun siirtynyt Vegetex sai myllytontin sisäosissa sijaitseville rakennuksille purkuluvan vuonna 1998. Purkualueen rajausta perustui Helsingin kaupunginmuseon vuonna 1995 julkaisemassa inventoinnissa arkkitehtonisesti ja kaupunkikuvallisesti arvokkaiksi määriteltujen rakennusten säilyttämiselle. Sekä Kaupunginmuseo että Museovirasto olivat kaavamuutosesityksen yhteydessä vuonna 1992 antaneet lausunnot, joissa vain Sörnäisten rantatien puoleiset rakennukset arvioitiin säilyttämisen arvoisiksi. Purkualueen ulkopuolelle jätettiin kuitenkin myös Selim A. Lindqvistin suunnittelema Kaikukadun siipirakennus, jonka Kaupunginmuseo oli 1998 antamassaan lausunnossa halunnut säilyttää. Purkutyöt suoritettiin vuonna 1999. Arvokkaaksi arvioidusta siilorakennuksesta jätettiin jäljelle vain rantatien puoleinen eteläpääty.⁵⁹

Siirtyminen valtion omistukseen

Kiinteistö Oy Vegetex myi Myllytontin valtiolle joulukuussa 2001 ja sitä hallinnoi Senaatti-kiinteistöt, entinen Valtion kiinteistölaitos. Tilat ovat suurimmaksi osaksi vuokralla ja lähinnä varastokäytössä. Suurinta osaa Sörnäisten rantatien puoleisista rakennuksista vuokraa muuttolaatikkofirma ja Kaikukadun puoleisten rakennusten vuokralaisena on tilausravintola. Nykyisin voimassaolevassa, vuonna 2006 voimaan tulleessa asemakaavassa tontilla jäljellä olevat rakennukset on suojeltu SR-2 merkinnällä.⁶⁰

Rakennukset on tarkoitus muuttaa toimistokäyttöön. Tähän liittyen tontin rakennuksista on tehty erilaisia selvityksiä, mm. Insinööritoimisto Vahanen Oy:n laatima, syksyllä 2010 valmistunut haitta-ainekartoitus.

Voimassaoleva asemakaava. Saanut lainvoiman 3.3.2006.
Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto

- ¹ Hakkarainen Helena: Pitkäsillan pohjoispuolen teollisuusalueiden syntyvaiheista ja rakentumisesta, Narinkka 1982, Helsingin kaupunginmuseon vuosikirja 1983, s.13.
- ² ”Kartta öfver Willorna N 27. 28. Fogelvik Aspnäs 1873” / HKA. Hakkarainen 1983, s.24.
- ³ Hakkarainen 1983, s.15. (höyrykoneet sallittiin keskustassa 1875 kivirakennuksissa joissa tulenkestävät välipohjat)
- ⁴ Hakkarainen 1983, s.21, 43.
- ⁵ Hakkarainen 1983, s.24, 37.
- ⁶ Hakkarainen 1983, s.27-29, 32, 34.
- ⁷ Hakkarainen 1983, s.37-39.
- ⁸ Hakkarainen 1983, s.41-43. Asemakaavakartta elokuulta 1897: ”Förslag till förändrad indelning af 10 stadsdelen i Helsingfors” / HKA.
- ⁹ Hakkarainen 1983, s.24
- ¹⁰ Hakkarainen 1983, s.47-48.
- ¹¹ Aktiebolaget Gottfr. Strömberg Osakeyhtiö, Juhlajulkaisu 1889-1919, Helsinki 1919, s.6-7; Sukselainen V.J.: Oy Strömberg Ab 1889-1939, Puoli vuosisataa Suomen sähkökoneteollisuuden historiaa, Helsinki 1940, s.52-53.
- ¹² Ab Gottfr. Stömberg Oy 1889-1919, s.7; Sukselainen 1940, s.52-53.
- ¹³ Sukselainen 1940, s.53; Hakkarainen 1983, s.53-54.
- ¹⁴ Sukselainen 1940, s.53; Hakkarainen 1983, s.53.
- ¹⁵ Sukselainen 1940, s.53, 59.
- ¹⁶ Hakkarainen 1983, s.37-38, 59.
- ¹⁷ Ab Gottfr. Stömberg Oy 1889-1919, s.7-8.
- ¹⁸ Hakkarainen 1983, s.49-50.
- ¹⁹ Ab Gottfr. Stömberg Oy 1889-1919, s.8-11; Sukselainen 1940, s.92, 95; Hakkarainen 1983, s.48.
- ²⁰ Sukselainen 1940, s.175.
- ²¹ Sukselainen 1940, s.114, 119, 130-132; Ab Gottfr. Stömberg Oy 1889-1919, s.11-12.
- ²² Sukselainen 1940, s.135-137
- ²³ Ab Gottfr. Stömberg Oy 1889-1919, s.12; Sukselainen 1940, s.137-141.
- ²⁴ Sukselainen 1940, s.149-150.
- ²⁵ Sukselainen 1940, s.165, 174, 179.
- ²⁶ Sukselainen 1940, s.175.
- ²⁷ Sukselainen 1940, s. 199-200, 209, 212, 217-218.
- ²⁸ Sukselainen 1940, s.231-232, 240.
- ²⁹ Sukselainen 1940, s.247-248.
- ³⁰ Risto Tukiaisen haastattelu 6.10.2010; Syvälahti 2001, s.29.
- ³¹ Risto Tukiaisen haastattelu 6.10.2010; Helsingin Mylly Oy:n valokuva-arkisto.
- ³² Vehnäjauhoteollisuutemme suursaavutus (Helsingin Mylly ja Kauppa Oy:n mainos), Helsinki 1936, s.7; Hakkarainen Helena, Putkonen Lauri: Sörnäisten eteläosan teollisuuskorttelit, Rakennushistoriallinen selvitys, Helsingin kaupunginmuseo, Helsinki 1985, s.19.
- ³³ Risto Tukiaisen haastattelu 6.10.2010; Helsingin Mylly Oy:n valokuva-arkisto; Syvälahti Eeva: Entisen Helsingin myllyn tontin historiallinen selvitys ja säilytettävien rakennusten käyttösuunnitelma, TKK arkkitehtiosaston diplomityö 12.02.2001, s.29.

- ³⁴ Varastorakennuksen lupapiirustukset / HKA; Hakkarainen Helena, Putkonen Lauri: Helsingin kantakaupungin teollisuusympäristöt, Teollisuusrakennusten inventointiraportti. Helsingin kaupunginmuseon tutkimuksia ja raportteja 1/95, Helsinki 1996, s.164.
- ³⁵ Syvälahti 2001, s.31.
- ³⁶ <http://www.suomenviljava.fi/ajankohtaista/uutisarkisto/?articleId=35>; http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1666
- ³⁷ Arkkitehti 1942, s.111-116. Helsingin Mylly Oy:n valokuva-arkisto; Hakkarainen - Putkonen 1996, s.164.
- ³⁸ Syvälahti 2001, s.29.
- ³⁹ Piirustukset tammikuu 1942- / HKA ja SRM
- ⁴⁰ Helsingin Mylly Oy:n kuva-arkisto; Syvälahti 2001, s.33.
- ⁴¹ Luonnospiirustukset 1944-45 / SRM
- ⁴² Helsingin Mylly Oy:n valokuva-arkisto
- ⁴³ Leipätehtaan ja vehnämyllyn lupakuvat 30.3.1948 / RVVA; muut piirustukset / SRM ; Syvälahti 2001, s.31 Sörnäisissä valmistettiin tärkeimpiä vehnä-, ruis-, kaura- ja ohratuotteita niin leipomoille, suurkeittiöille kuin suoraan kuluttajillekin. Lisäksi toimintaan kuului ajoittain riisin, pastatuotteiden ja hiutaletuotteiden maahantuonti ja markkinointi.
- ⁴⁴ Lupakuvat 24.8.1949, vahvistettu 2.3.1950 / RVVA
- ⁴⁵ Syvälahti 2001, s.43
- ⁴⁶ Silojen jatke 1950 arkkitehtitoimisto Martikainen – Ypyä – Malmio / SRM
- ⁴⁷ Risto Tukiaisen haastattelu 6.10.2010 Syvälahti 2001, s.44.
- ⁴⁸ Lupakuvat 20.4.1970, vahvistettu 5.6.1970 / RVVA
- ⁴⁹ Risto Tukiaisen haastattelu 6.10.2010; Helsingin Mylly Oy:n valokuva-arkisto
- ⁵⁰ Helsingin Mylly Oy:n valokuva-arkisto
- ⁵¹ Risto Tukiaisen haastattelu 6.10.2010
- ⁵² Risto Tukiaisen haastattelu 6.10.2010; Lupakuvat Havaste - Tamminen 1.9.1975 / RVVA; Syvälahti 2001, s.45.
- ⁵³ Risto Tukiaisen haastattelu 6.10.2010; Syvälahti 2001, s.45.
- ⁵⁴ Hakkarainen - Putkonen 1996, s.103-104, 106-107.
- ⁵⁵ Risto Tukiaisen haastattelu 6.10.2010.
- ⁵⁶ Risto Tukiaisen haastattelu 6.10.2010; Hakkarainen - Putkonen 1996, s.163; Syvälahti 2001, s.45
- ⁵⁷ Hakkarainen – Putkonen 1985; Hakkarainen - Putkonen 1996, s. 107; Kokoksen teollisuusrakennuksen purkamisen mahdollistanut kaava kumottu, Kaavoitus ja rakentaminen 3/92, s. 25.
- ⁵⁸ Kokoksen teollisuusrakennuksen purkamisen mahdollistanut kaava kumottu, Kaavoitus ja rakentaminen 3/92, s. 25.; Syvälahti 2001, s.51.
- ⁵⁹ Senaattikiinteistöjen arkisto
- ⁶⁰ Asemakaava Helsingin Kaupunkisuunnitteluvirasto.

NYKYTILA

Sörnäisten ranta muodostaa Helsingin kantakaupungin laajimman yhte-näisen teollisuusalueen. Sen historia ulottuu aina 1800-luvun keskivaiheille saakka. Rantatien puoleinen kaupunkinäköymä, jossa rakennusten sijoitus noudattaa vanhan rantaviivan kaarretta, on edelleen Helsingin komeimpia teollisuusmaisemia. Alue on luokiteltu valtakunnallisesti merkittäväksi teollisuusympäristöksi.

Sörnäisten teollinen ilme on muuttunut niin uusien toimistorakennusten kuin Näkin ja Merihaan asuinkorttelien rakentamisen myötä. Alueella on säilynyt toimistokäyttöön otettuja vanhoja teollisuusrakennuksia, mutta paljon on vielä viimeaikoina purettu pois. Myös Sörnäisten rantatien merkitys on muuttunut kun sitä on alettu kehittää keskustan itäisenä pää-sisääntuloväylänä.

Helsingin Mylly Oy:n alueen rakentuminen alkoi vuonna 1934, kun Ab Gottfr. Strömberg Oy:n vuosisadan vaihteen tiilirakenteiset tuotantolaitokset sekä puurakennukset muutettiin myllyn käyttöön. Pala palalta rakentunut tontti täyttyi vähitellen ja vanhoja rakennuksia korvattiin uusilla ajanmu-kaisilla ja arkkitehtonisesti korkealaatuisilla mylly- ja siilorakennuksilla. Viimeisimmät näkyvät muutokset tehtiin 1980-luvun puolivälissä.

Helsingin Mylly Oy:n symboli, noin 40 metrin korkuinen funkistyylinen siilosto hallitsi 1940-luvulta lähtien ympäristöään. 1950-luvulla tehtyjen laajennusten jälkeen muurimainen siilorakennus rajasi tontin länsireunaa ja muodosti eri aikoina rakentuneen alueen selkärangan. Kaupungista päin lähestyttäessä myllyalueen pääjulkisivuna olivat sylinterimäiset viljasiilot, jotka muodostivat myös taustan sen edustalla oleville matalammille kortteleille.

Sörnäisten rantatien varren rakennusrintama oli pääosin valmis vuonna 1954, kun kahdeksankerroksinen säkkivarasto nousi siilorakennuksen viereen, peittäen osittain sen veistoksellisuutta. Tämän jälkeen suurimmat muutokset tapahtuivat korttelin sisällä.

Helsingin Myllyn rakennukset myötäilevät Sörnäisten rantatien kaarta. Eri koordinaatistoon sijoittuvan siilorakennuksen kohdalla muiden myllyrakennusten puhtaaksimuurattu tiilipinta vaihtuu valkoiseksi rappaukseksi. Siilon vaaleutta jatkaa viereisellä tontilla sijaitseva entinen Kokoksen rapattu teollisuuskiinteistö, jossa nykyisin toimii Teatterikorkeakoulu. Samaa kortteliin kuuluu vielä Väinö Tannerin kentän reunalle sijoittuva massiivinen valtion virastotalo 1970-luvulta.

Myllyn tiilirakennusten julkisivut yhdistyvät puolestaan itäpuolella sijaitsevaan Elannon entiseen teollisuuskortteliin, joka koostuu pääosin 1920- ja 40-lukujen tiiliarkkitehtuurista. Senaatti-kiinteistöjen ja Stakesin toimitilat on sijoitettu vanhaan keskusvarastoon ja sen jatkoksi rakennettu uudisrakennukseen. Korttelin sisällä oleva vanha leipomo ja mylly on muutettu Taiteiden taloksi.

Helsingin kantakaupungin teollisuusympäristöselvityksessä vuodelta 1995 Selim A. Lindqvistin suunnittelema Kaikukadun puoleinen rakennus (B-osa) luokiteltiin kaupunkikuvallisesti arvokkaaksi, Sörnäisten rantatien puoleiset Martta ja Ragnar Ypyän suunnittelemat viljasiilorakennus (F-osa) sekä ent. leipätehdas ja mylly (D ja E-osa) puolestaan arkkitehtonisesti ja kaupunkikuvallisesti arvokkaiksi.

Vuonna 1999 entisellä myllyalueella toimeenpantiin laajat purkutytöt. Kaupunginmuseon laatimassa rakennusten purkamiseen liittyvässä muistiossa vuodelta 1998 todettiin Sörnäisten eteläosan teollisuuskortteleiden kuuluvan sekä historiallisesti että kaupunkikuvallisesti teollisen Helsingin keskeiseen kulttuurimaisemaan. Lausunnossa edellytettiin, että valmisteilla olevassa asemakaavamuutoksessa on ehdottoman välttämätöntä tontin kaupunkikuvallisen ja kulttuurihistoriallisen arvon kannalta säilyttää Sörnäisten rantatien ja Kaikukadun puoleiset rakennukset.

Purkutöissä poistettiin lähes kokonaan sen kahta sisäsvua rajaavat rakennukset. Huonoon kuntoon päästetystä siilorakennuksesta jätettiin fragmenttina pystyyn vain Sörnäisten rantatien puoleinen päätyosa. Rantatietä ja Kaikukatua rajaavat rakennukset säilytettiin ja toiminta niissä osittain jatkuu. Nykyisin purkutyon jäljiltä oleva myllyalue on odottavassa tilassa.

Helsingin Mylly Oy:n entinen rakennuskompleksi koostuu eriaikaisista rakennuksista 1900-luvun alusta -80-luvun puolivälin viimeisiin muutoksiin saakka. Sörnäisten alueen teollisuusrakennusten pääasiallinen rakennusmateriaali oli puhtaaksi muurattu punatiili, josta myös myllykorttelin rakennusten julkisivut pääosin koostuivat.

Strömbergin tuotantorakennukset oli toteutettu punatiilestä ja se oli luonteva materiaali myös niihin kiinteästi liittyville uusille laajennuksille. Kaikukadun puolelle 1940-luvulla rakennettu kauramylly yhdistyi niin materiaalin kuin julkisivuaukotuksensa osalta sähkölaitetehtaan tuotantorakennukseen vuodelta 1914. Tontin kulmaukseen sijoitettu leipätehdas oli ilmeeltään uudenaikaisempi, vaikka se perustui vielä perinteiseen muuri- ja aukkojäsentelyyn. Vuonna 1954 rakennetussa Sörnäisten rantatien puoleisessa säkkivaraston rationalisoidussa julkisivussa rakennuksen runko tuotiin näkyviin julkisivupintaan.

Vuonna 1941 valmistunut betonirakenteinen siilorakennus toteutettiin poikkeuksellisesti rapattuna ja valkoiseksi maalattuna, joka oli tunnusomaista sen ajan siilorakennuksille. Funktionalistinen ulkomuoto poikkesi täysin Sörnäisten rannan muusta rakennuskannasta. Toisaalta se yhdistyi viereisen tontin vaaleaksi rapattuihin rakennuksiin.

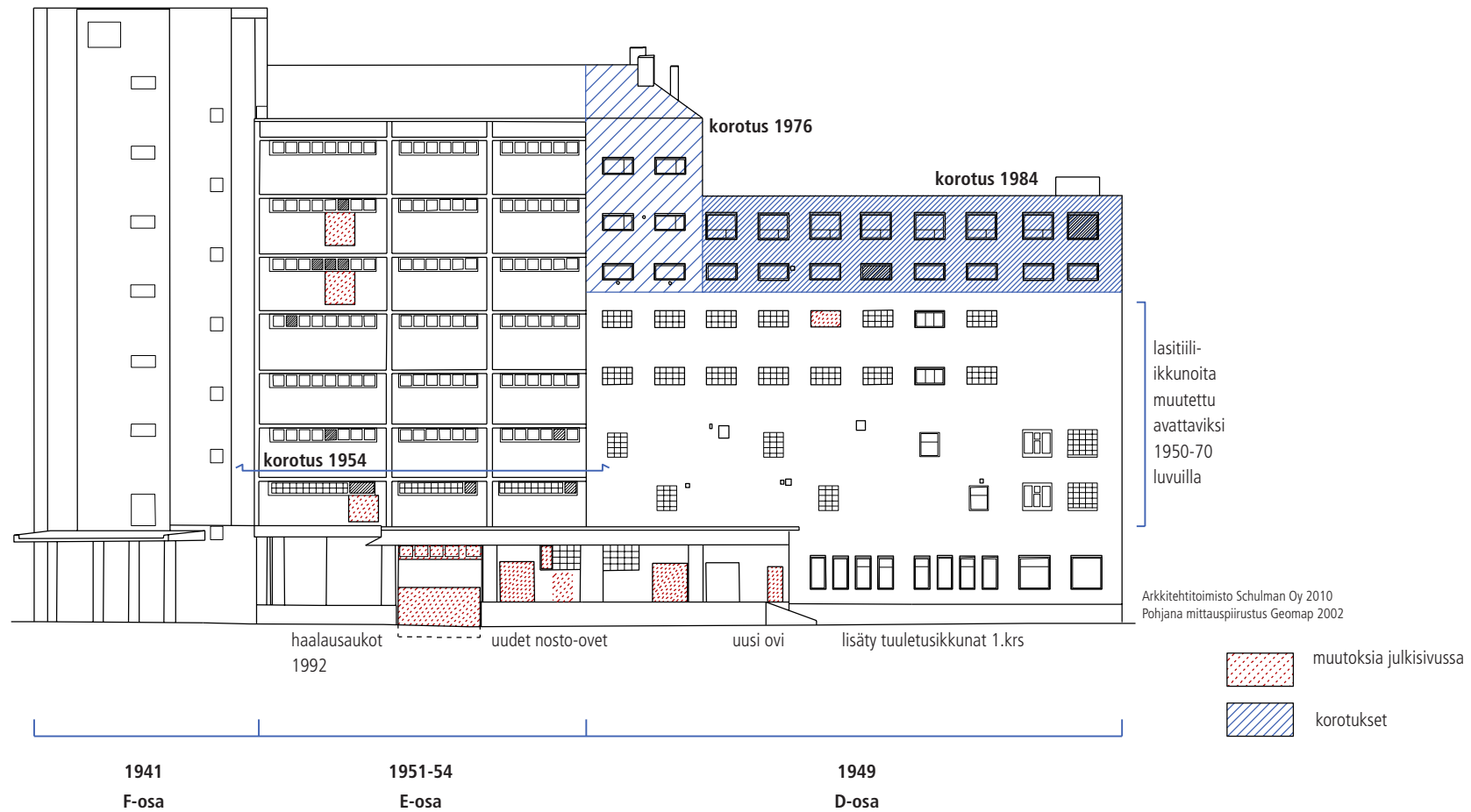
Laajennusten ja korotusten lisäksi teollisuusrakennuksissa on näkyvissä käytön mukanaan tuomat muut muutokset. Uusia aukkoja on avattu ja vanhoja laitettu umpeen. Pihan puolelta viimeksi purettuihin osiin on tehty väliaikaiset julkisivut profiilipellistä.

Julkisivujen säilyneisyyskaavioissa on nykytilan pohjalta esitetty tapahuneita muutoksia. Rakennusten julkisivut on tarkemmin käsitelty rakennuskohtaisissa inventoinneissa.

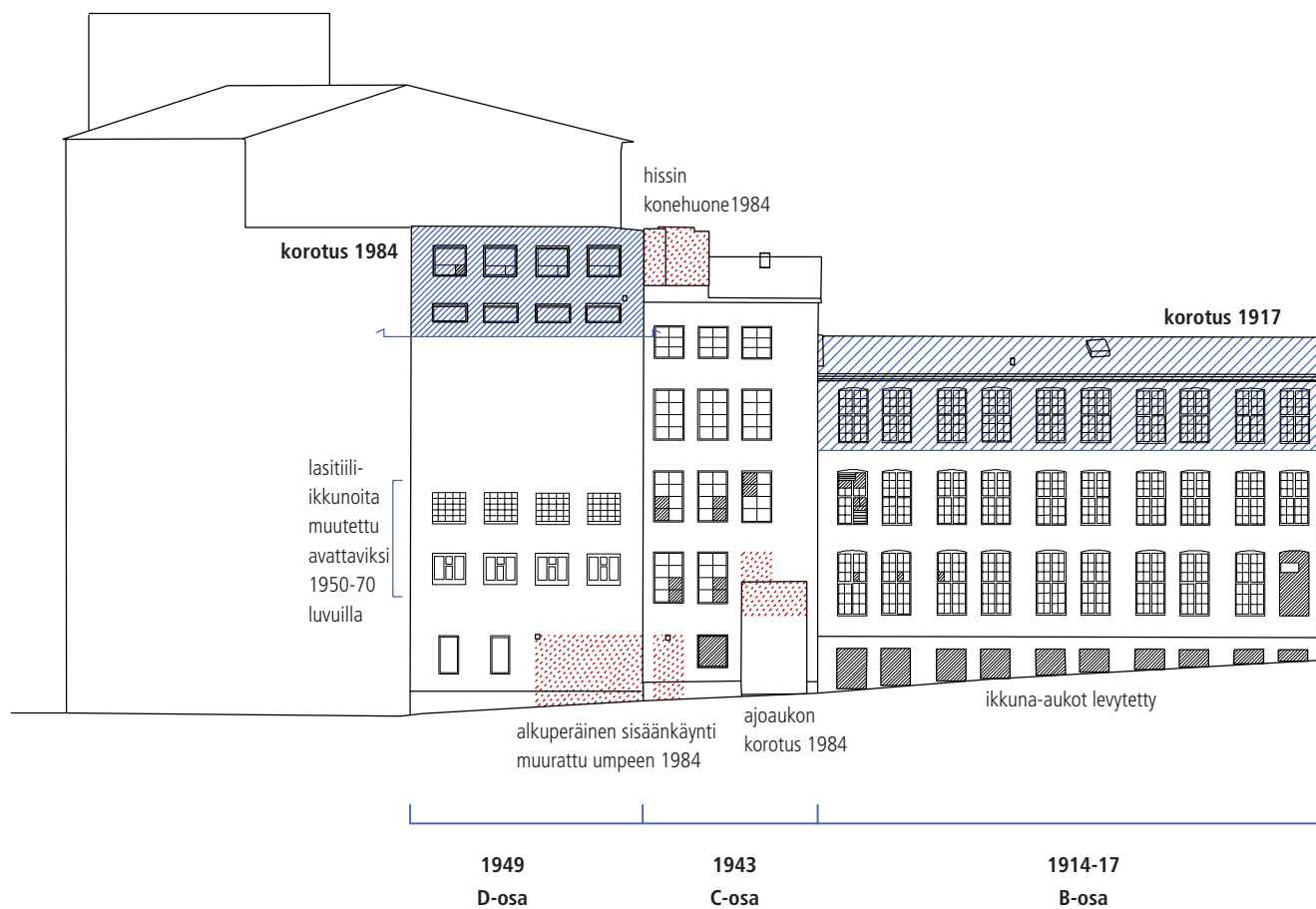

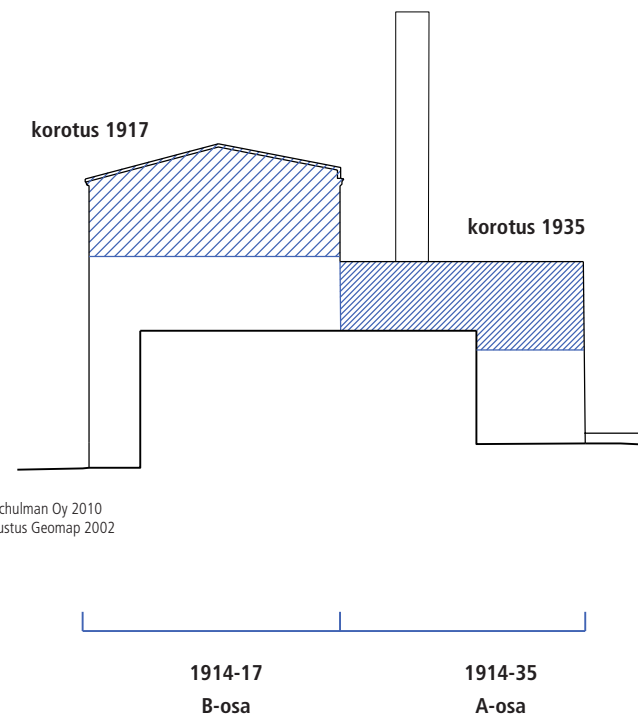
Julkisivu Sörnäisten rantatielle

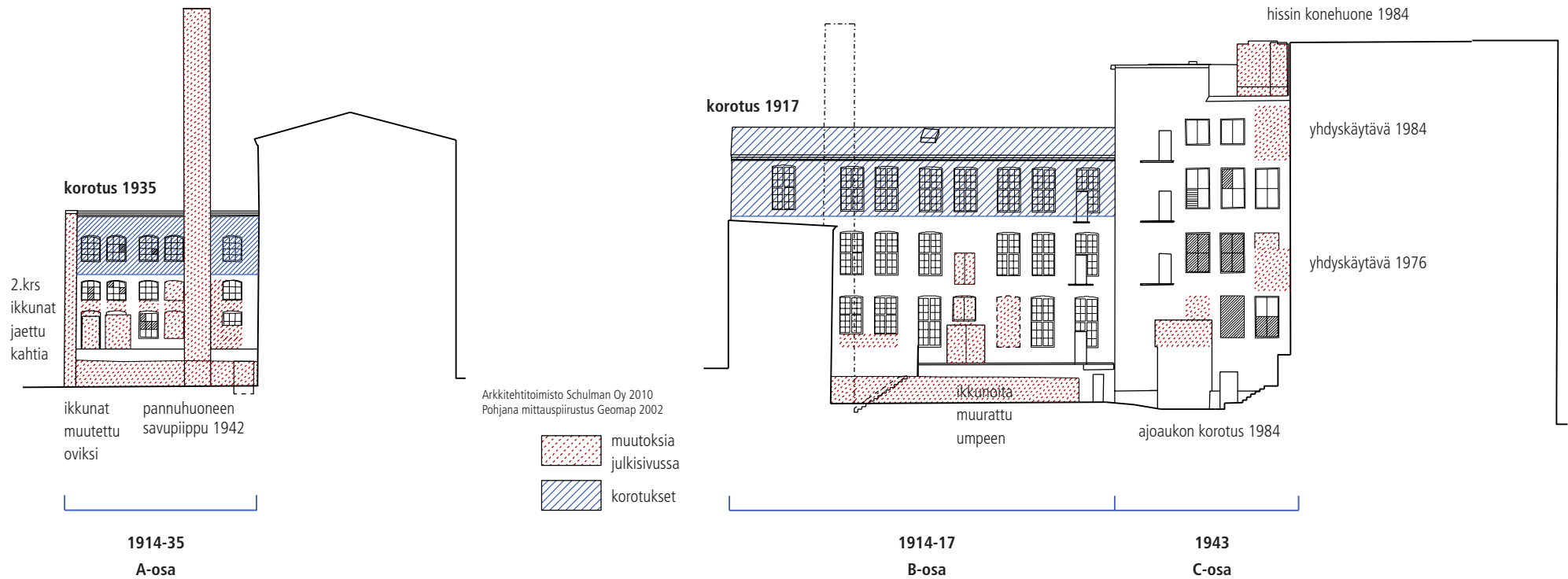
Julkisivut Kaikukadulle ja luoteeseen

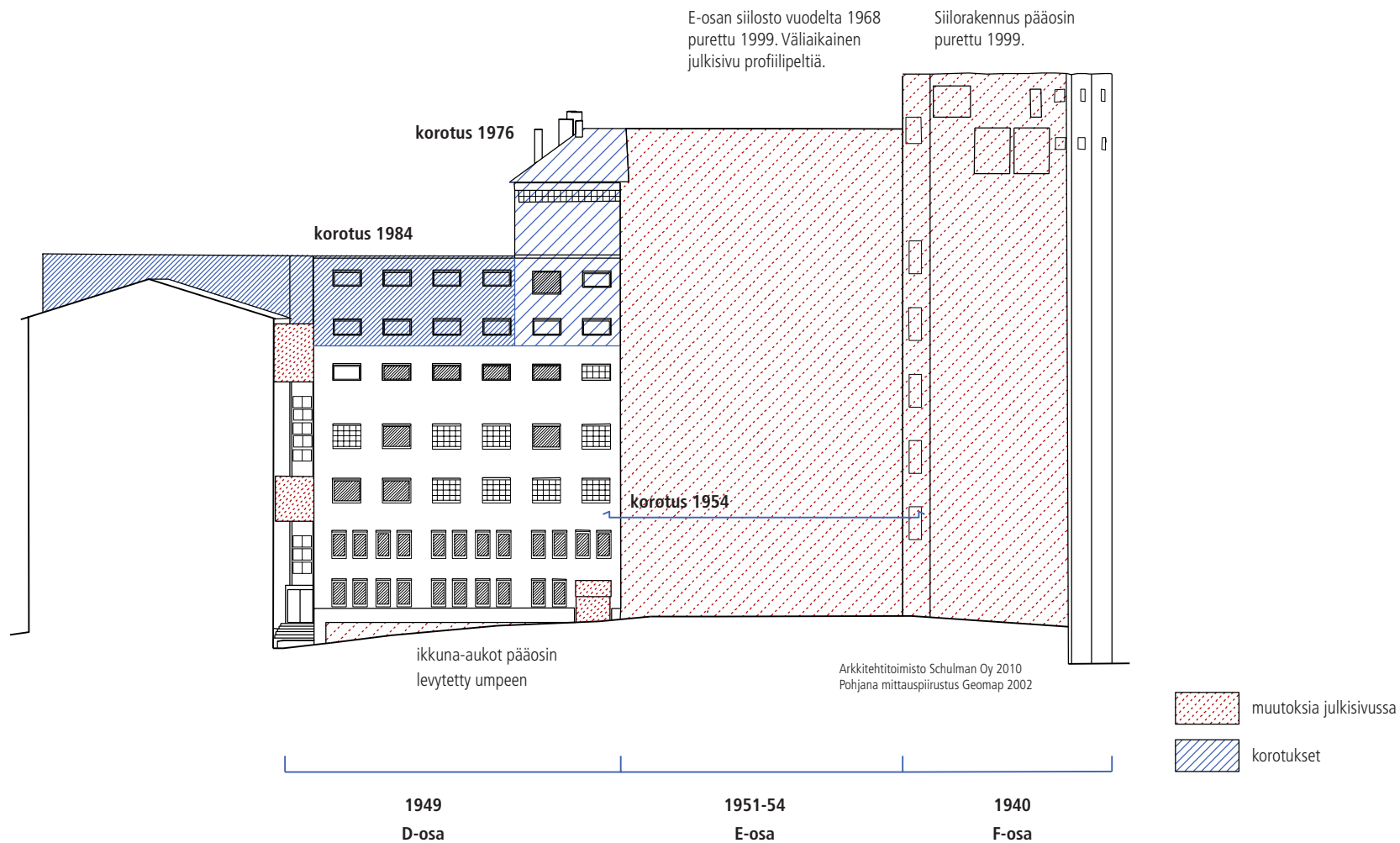
Arkkitehtitoimisto Schulman Oy 2010
Pohjana mittauspiirustus Geomap 2002

Pihajulkisivut A-, B- ja C-osat

Pihajulkisivut D-, E-, ja F-osat

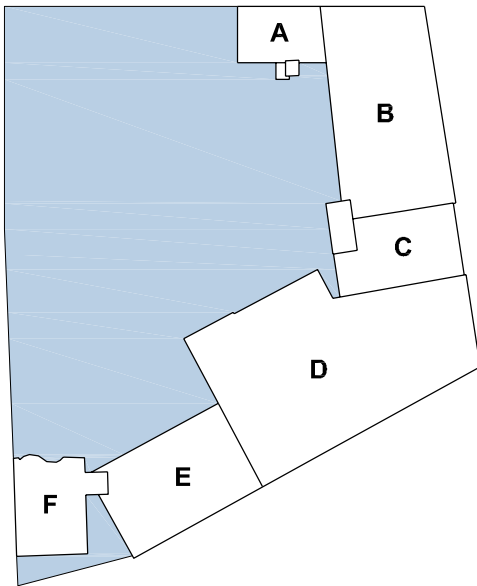
SISÄTILAT

Sisätilojen inventointiosuus koostuu tilakokonaisuuksista ja tilojen säilyneisyyskaavioista. Sisätilojen inventoinnin pohjana on paikan päällä kirjattu nykytila. Arkistopiirustusten pohjalta on säilyneisyyttä arvioitu paikan päällä. Sisätilat on käsitelty kerroksittain.

Inventointi on tehty nykyisin käytössä olevista tiloista. A-osan 2.5.- 3. kerroksen, D-osan pihapuolen, E-osan kellarin ja 2.-8. kerrosten sekä F-osan tilojen inventointi ei nykytilassaan ollut mahdollista. D-osan kadun puolen tämän hetkinen käyttö muuttolaatikkovarastona on myös rajoittanut liikkumista kerroksissa.

Säilyneisyyskaavioissa on eroteltu kuusi vaihetta: Strömbergin sähkötehtaan aika 1898-1933, Myllyn aikaiset muutokset ja laajennukset 1934-1992 jaettuna neljään eri vaiheeseen ja Myllyvaiheen 1993-2010 jälkeiset muutokset.

Rakennuksen eri osien kirjaintunnukset perustuvat jo aikaisemmin käytössä olleeseen jaotteluun. Säilyneisyyskaavioiden pohjana ovat Geomap Oy:n vuonna 2002 tekemät digitaaliset mittauspiirustukset.

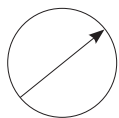

D-osan 2. kerros

Kellari

säilyneisyyskaavio 1/400

- 1898-1933
- 1934-1945
- 1946-1950
- 1951-1960
- 1961-1992
- 1993-2010

D-osa / pihan puoli

1949 Myllyn laajennus. Henkilökunnan pukuhuoneisiin oli yhteys suoraan pääportaasta. Keittiön varasto- ja sosiaali-tiloihin johti erillinen porras keittiötiloista.

Nykyisin tilat eivät ole käytössä.

E-osa

1951 Myllyn laajennus, jossa autotalli, puku- ja pesuhuone sekä teknisiä tiloja.

1968 Puku- ja pesuhuoneen muutos varastoksi. Pilareiden vahvistus.

1976 Autotalliin osittain teknisiä tiloja.

1995 Autotalliin muutos rengasvarastoksi ja työtilaksi.

F-osa

1941 Myllyn viljasiilorakennus (vuoteen 1992)

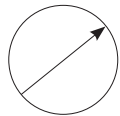
1999 Rakennuksen purku pääosin
Nykyisin ei käytössä

1. kerros

säilyneisyyskaavio 1/400

- 1898-1933
- 1934-1945
- 1946-1950
- 1951-1960
- 1961-1992
- 1993-2010

Ulkoseinä on jäännös 1889
tehdasrakennuksesta.

A-osa

1914 Strömbergin tuotantolaitoksen laajennus
/ kellari.

1935 Myllyn viljanpuhdistus- ja pesulaitteita
(ikkuna-aukot avattu)

1942 Ikkuna-aukot muurattu umpeen
pannuhuoneen rakennustöiden
yhteydessä.

Nykyisin osittain varastona tai käyttämätön

D-osa / pihan puoli

1949 Myllyn laajennus, jossa keittiö, ruokasali, kabinetti,
porras kellaritiloihin ja hissi. Pääportaaseen oli alun
perin käynti sekä Kaikukadun että pihan puolelta.

1976 Ruokasali jaettiin väliseinillä osittain toimistotilaksi.

1984 Uusi yhteys pihalta entisen keittiön kautta, joka
muutettiin jakelukeittiöksi.

Nykyisin tilat eivät ole käytössä.

E-osa

1951 Myllyn laajennus / tulevan ja lähtevän tavaranto.

1969 Varastotilan puolelle uudet siilot, pilareiden vahvistus.

Varastotilaan ohjaamo ja lähettämön tarkkailutila.

1999 Pihan puolen siilo-osan purku

1995 Suomen Muuttolaatikko Oy:n varastotiloja.

F-osa

1941 Myllyn viljasiiiorakennus
(vuoteen 1992)

1999 Rakennuksen purku pääosin

Nykyisin ei käytössä

Ulkoseinä on jäännös 1907 tehdasrakennuksen kokoonpanohallista.

B-osa

1914 Strömbergin tuotantolaitoksen laajennus / eteläpäässä oli
henkilökunnan pukuhuonetoja.

1935 Vehnä- ja ruismyllyn välivaihtokerros, jossa sijaitsi
sähkömoottoreita ja voimansiirtolaitteita. Pihan puolella
varasto- ja säkitystiloja.

1976 Muutos varastotiloiksi

2004 Tapahtumajärjestäjä Crepperie Oy:n varastotiloja

C-osa

1943 Myllyn laajennus / kauramylly. Autovaa'an
valvontahuone, pihan puolella vasaramyllyhuone.

1949 Leipätehtaan sisäänkäynti, vahtimestarin koppi ja
tekniset tilat

1968 Muutos varastotilaksi

1984 Uusi tavarahissi, sisäänkäynti muurattiin umpeen.

D-osa / kadun puoli

1949 Myllyn laajennus / konttoritilat ja lähety- ja vastaanottovarasto.
Konttoritiloihin oli sisäänkäynti Kaikukadulta.

1968 Viljantutkimushuone entiseen konttorihuoneeseen.

1976 Viljantutkimushuone muutettiin varastoksi.

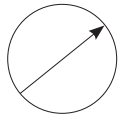
1984 Muutos lähety- ja vastaanottovarastoksi. Väliseinät purettiin pääosin pois.
Kaikukadun puoleiset sisäänkäynnit muurattiin umpeen ja porrashuone
erotettiin seinällä alkuperäisestä aulatilasta.

1995 Suomen Muuttolaatikko Oy:n toimistotilat, uudet väliseinät

2 ja 2½. kerros

säilyneisyyskaavio 1/400

- 1898-1933
- 1934-1945
- 1946-1950
- 1951-1960
- 1961-1992
- 1993-2010

Ulkoseinä on jäännös 1889
tehdasrakennuksesta.

A-osa 2. kerros

1914 Strömbergin tuotantolaitoksen laajennus
/ tehdassali.

1935 Jaettiin välipohjalla kahteen kerrokseen
/ myllyn viljanpuhdistus- ja pesulaitteita.
Kokoonpanohalliin avautuneet oviaukot
muurattiin umpeen.

Nykyisin Crepperie Oy:n varastona

B-osa

1914 Strömbergin tuotantolaitoksen laajennus / vuonna 1922
Strömbergin sähkökoneosasto.

1935 Vehnä- ja ruismyllyn valssituolikerros. Pihan puolella
varasto- ja säkitystiloja.

1976 Muutos varastotiloiksi

2004 Muutos tapahtumajärjestäjä Crepperie Oy:n
tilausravintolaksi / keittiö, wc:t

D-osa / pihan puoli

1949 Myllyn laajennus / toimistohuoneita, arkisto, wc-tila sekä
tekniisiä tiloja.

1968 Optikkoliikkeen tiloina

1976 Toimistotilat varastoksi, väliseinien purku

Nykyisin tilat eivät ole käytössä.

E-osa

1951 Myllyn laajennus / säkkivarasto

1968 Pihan puolelle uudet siilot, pilareiden vahvistus.

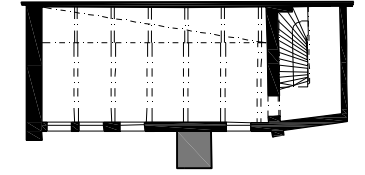
1976 Muutos myllyn pakkaamoksi ja varastotiloiksi.

F-osa

1941 Myllyn viljasiiilorakennus
(vuoteen 1992)

1999 Rakennuksen purku pääosin
Nykyisin ei käytössä

Ulkoseinä on jäännös 1907 tehdasrakennuksen kokoonpanohallista.

A-osa 2½. kerros

1914 Strömbergin tuotantolaitoksen laajennus
(tehdassalin yläosa).

1935 Tehdassalin jaossa syntynyt uusi kerros / myllyn
viljanpuhdistus- ja pesulaitteita.

Nykyisin tilat eivät käytössä.

C-osa

1943 Myllyn laajennus / kauramylly. Hiutalemyllyn
säkityskerros.

1968 Muutos varastotilaksi.

1984 Toinen kerros purettiin ajoaukon korotuksen takia.

D-osa / kadun puoli

1949 Myllyn laajennus / leipätehtaan tehdassali uuneineen ja siitä
väliseinällä erotetussa tilassa lyöntikoneet. Kattopinnassa
alunperin kuivatusaukot.

1970 Muutos automaaliyrityksen toimitiloiksi / toimisto- ja
varastotiloja (uudet väliseinät).

1976 Myllyn tehdassali ja varasto

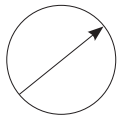
1995 Suomen Muuttolaatikko Oy:n varastotilat

Arkkitehtitoimisto Schuman Oy 2010
Pohjana mittauspiirustus Geomap 2002

3. kerros

säilyneisyyskaavio 1/400

- 1898-1933
- 1934-1945
- 1946-1950
- 1951-1960
- 1961-1992
- 1993-2010

Ulkoseinä on jäännös 1889
tehdasrakennuksesta.

A-osa

1935 Korotuksen myötä syntynyt uusi kerros.
Myllyn viljanpuhdistus- ja pesulaitteita.
Nykyisin tilat eivät käytössä.

Ulkoseinä on jäännös 1907 tehdasrakennuksen kokoonpanohallista.

B-osa

1914 Strömbergin tuotantolaitoksen laajennus (1922 Strömbergin
käämitysosasto).
1935 Vehnä- ja ruismyllyn putki- ja raekerros. Pihan puolella
varasto- ja säkitystiloja, jotka yhdistettiin 1935 keskimmäisen
siiven varastoihin "Huokausten sillalla".
1976 Muutos varastotiloiksi. Välipohjien aukot umpeen.
2004 Tapahtumajärjestäjä Crepperie Oy:n tilausravintola: näyttämö,
wc-tilat.

C-osa

1943 Myllyn laajennus / kauramylly, kuoritun kauran
pöytälaajittelu ja litistysvalssit.
1968 Muutos varastotilaksi.
1984 Uusi tavarahissi
2004 Crepperie Oy:n aula- ja keittiötila.

E-osa

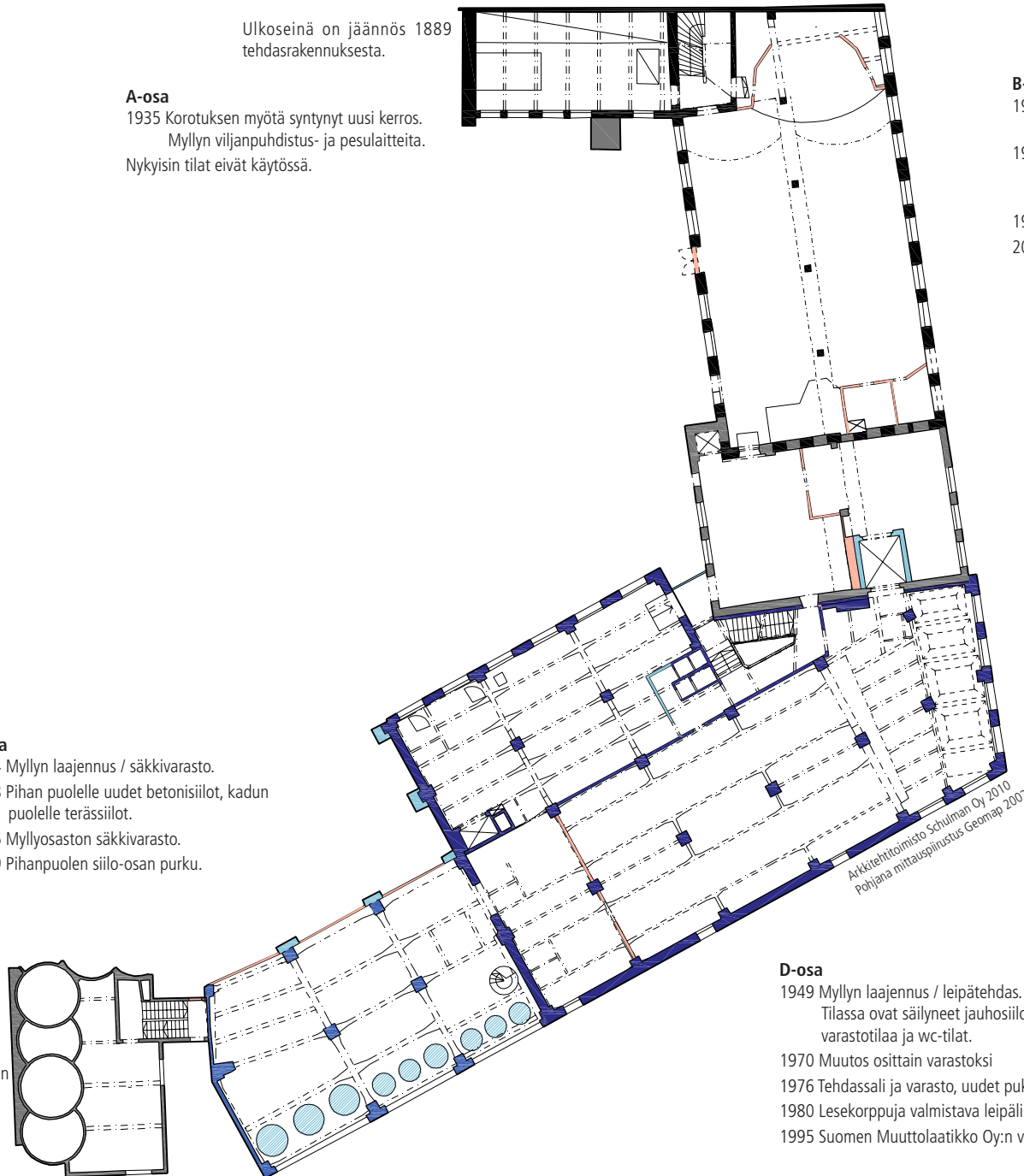
1954 Myllyn laajennus / säkkivarasto.
1968 Pihan puolelle uudet betonisiilot, kadun
puolelle terässiilot.
1976 Myllyosaston säkkivarasto.
1999 Pihanpuolen siilo-osan purku.

F-osa

1941 Myllyn viljasiilorakennus
(vuoteen 1992)
1999 Rakennuksen purku pääosin
Nykyisin ei käytössä

D-osa

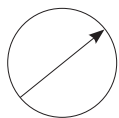
1949 Myllyn laajennus / leipätehdas. Kadunpuoleisessa tehdassalissa oli taikinakoneet.
Tilassa ovat säilyneet jauhosiilojen puurakenteiset suppilo-osat. Pihan puolella oli
varastotilaa ja wc-tilat.
1970 Muutos osittain varastoksi
1976 Tehdassali ja varasto, uudet puku- ja pesuhuoneet
1980 Lesekorppuja valmistava leipälinja.
1995 Suomen Muuttolaatikko Oy:n varastotilat

4. kerros

säilyneisyyskaavio 1/400

- 1898-1933
- 1934-1945
- 1946-1950
- 1951-1960
- 1961-1992
- 1993-2010

E-osa

1954 Myllyn laajennus / säkkivarasto
1968 Pihan puolelle betonisiilot, kadun puolelle terässiilot.
1976 Myllyn säkkivarastona
1999 Pihanpuolen siilo-osan purku

F-osa

1941 Myllyn viljasiiilorakennus (vuoteen 1992)
1999 Rakennuksen purku pääosin
Nykyisin ei käytössä

B-osa

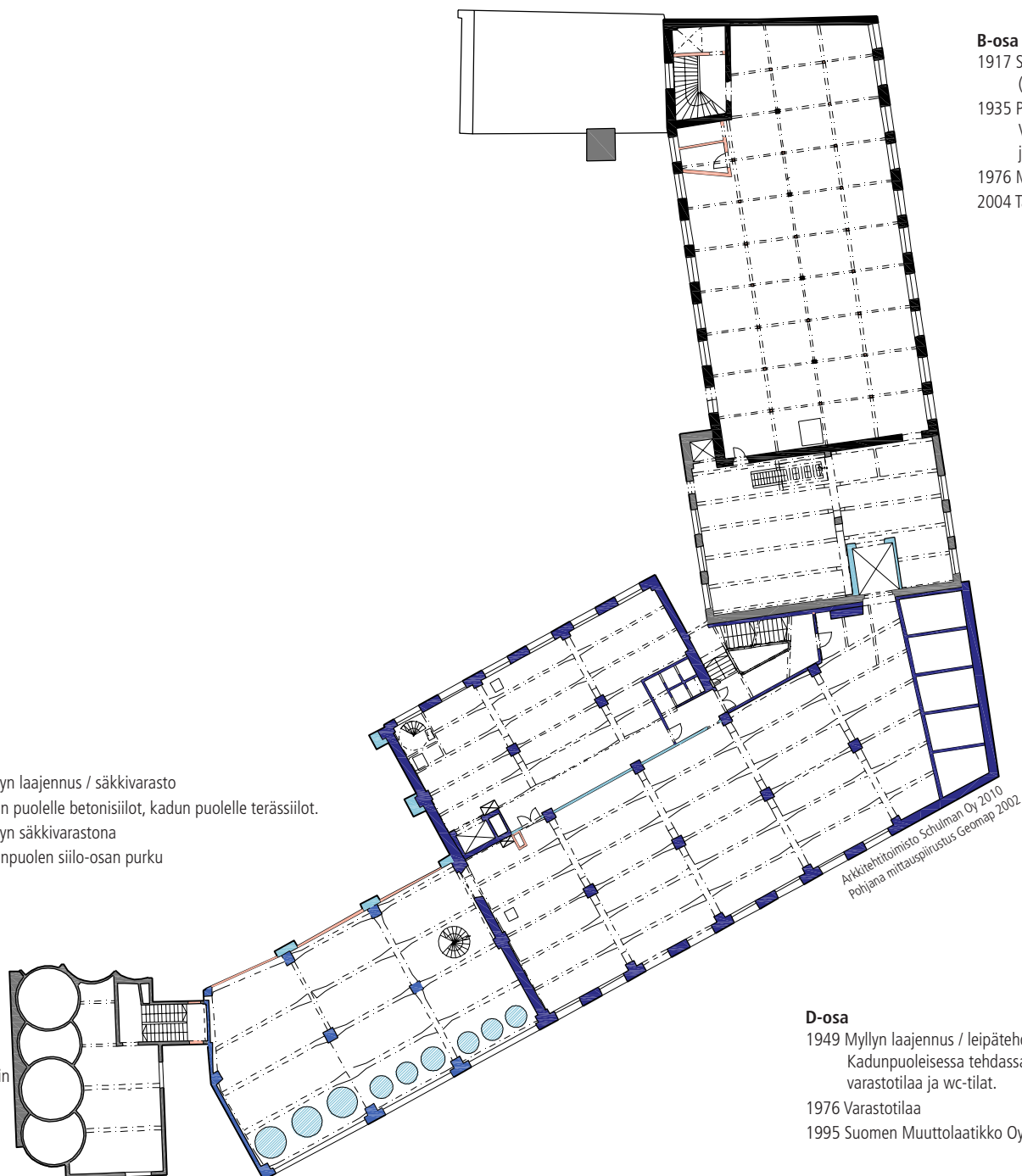
1917 Strömbergin tuotantolaitoksen laajennussiiven korotusosa (1922 Strömbergin sähkötauluja valmistava osasto).
1935 Puurakenteet korvattiin betonipilareilla ja teräspalkeilla. Vehnä- ja ruismyllyn tasosihtikerros. Pihan puolella varasto- ja säkitystiloja.
1976 Muutos varastotiloiksi
2004 Tapahtumajärjestäjä Crepperie Oy:n varastotiloja.

C-osa

1943 Myllyn laajennus / kauramylly, kauran kuorinta ja höyrytys.
1968 Muutos varastotilaksi.
1984 Uusi tavarahissi

D-osa

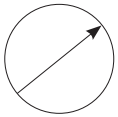
1949 Myllyn laajennus / leipätehdas. Rakennuksen kulmassa jauhoosiilot. Kadunpuoleisessa tehdassalissa näkkileivän kuivatus. Pihan puolella varastotilaa ja wc-tilat.
1976 Varastotilaa
1995 Suomen Muuttolaatikko Oy:n varastotilat

5. kerros

säilyneisyyskaavio 1/400

- 1898-1933
- 1934-1945
- 1946-1950
- 1951-1960
- 1961-1992
- 1993-2010

E-osa

1954 Myllyn laajennus / säkkivarasto
1968 Varastotilan pihan puolelle uudet siilot, kadun
puolelle uudet terässiilot.
1976 Muutos myllyosastoksi, myllyn välivaihtokerros
1999 Pihan puolen siilo-osan purku

F-osa

1941 Myllyn viljasiilorakennus
(vuoteen 1992)
1999 Rakennuksen purku pääosin
Nykyisin ei käytössä

D-osa

1949 Myllyn laajennusosa / leipätehtaan varastotila.
1976 Pääporrashuone yhdistettiin korotusosan uuteen porrashuoneeseen
kerroksen läpi menevällä käytävällä.
1995 Suomen Muuttolaatikko Oy:n varastotilat

C-osa

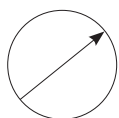
1943 Myllyn laajennus / kauramylly.
Kuppielevaattorien yläpää.
1968 Muutos varastotilaksi.
1984 Uusi tavarahissi

Arkkitehtimisto Schulman Oy 2010
Pohjana mittauspiirustus Geomap 2002

6. kerros

säilyneisyyskaavio 1/400

- 1898-1933
- 1934-1945
- 1946-1950
- 1951-1960
- 1961-1992
- 1993-2010

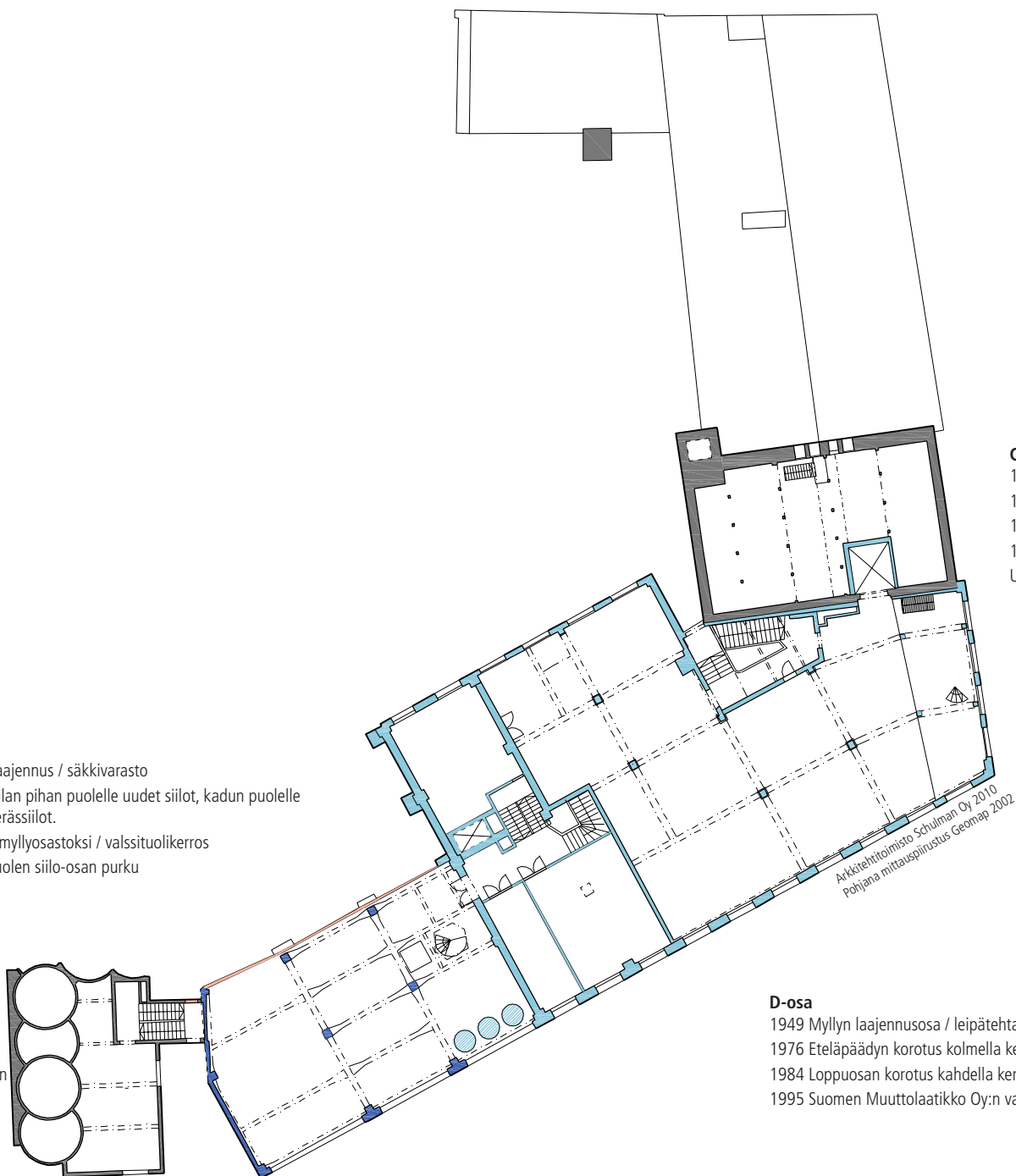

E-osa

1954 Myllyn laajennus / säkkivarasto
 1968 Varastotilan pihan puolelle uudet siilot, kadun puolelle uudet terässiilot.
 1976 Muutos myllyosastoksi / valssituolikerros
 1999 Pihan puolen siilo-osan purku

F-osa

1941 Myllyn viljasiilorakennus (vuoteen 1992)
 1999 Rakennuksen purku pääosin
 Nykyisin ei käytössä

C-osa

1943 Myllyn laajennus / kauramyylly.
 1949 Ruuvikuljetin
 1968 Muutos varastotilaksi.
 1984 Uusi tavarahissi
 Ullakkotila ei ole nykyisin käytössä.

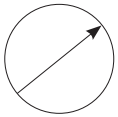
D-osa

1949 Myllyn laajennusosa / leipätehtaan ullakko-varastotila
 1976 Eteläpäädyn korotus kolmella kerroksella. Uusi porrashuone ja varastotilaa.
 1984 Loppuosan korotus kahdella kerroksella. 6.kerroksessa varastotilaa.
 1995 Suomen Muuttolaatikko Oy:n varastotilat

7. kerros

säilyneisyyskaavio 1/400

- 1898-1933
- 1934-1945
- 1946-1950
- 1951-1960
- 1961-1992
- 1993-2010

E-osa

- 1954 Myllyn laajennus / säkkivarasto
- 1968 Varastotilan pihan puolelle uudet siilot
- 1976 Muutos myllyosastoksi / putkikerros
- 1999 Pihan puolen siilo-osan purku

F-osa

- 1941 Myllyn viljasiilorakennus (vuoteen 1992)
- 1999 Rakennuksen purku pääosin
- Nykyisin ei käytössä

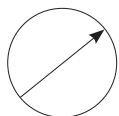
D-osa

- 1976 Eteläpäädyn korotus kolmella kerroksella. Kadunpuolella laboratoriotilat ja pihan puolella säkityssiilojen alaosa.
- 1984 Loppuosan korotus kahdella kerroksella. Uudet toimistotilat Sörnäisten Rantatien puolelle, muilta osin kahden kerroksen korkuista tilaa.
- 1995 Suomen Muuttolaatikko Oy:n varastotilat

8. kerros

säilyneisyyskaavio 1/400

- 1898-1933
- 1934-1945
- 1946-1950
- 1951-1960
- 1961-1992
- 1993-2010

E-osa

1954 Myllyn laajennus / säkkivarasto
1968 Varastotilan pihan puolelle uudet siilot.
1976 Muutos myllyosastoksi / tasosihtikerros
1999 Pihan puolen siilo-osan purku

F-osa

1941 Myllyn viljasiilorakennus
(vuoteen 1992)
1999 Rakennuksen purku pääosin
Nykyisin ei käytössä

D-osa

1976 Eteläpäädyn korotus kolmella kerroksella. Kadunpuolella ylimyllärin, vuoromestarin ja siilomestarin työhuoneet, pihanpuolella säkityssiilot.
Nykyisin ei käytössä.

Arkkitehtitoimisto Schulman Oy 2010
Pohjana mittauspiirustus Geomag 2002

A- JA B-OSAT

Ab Gottfr. Strömberg Oy:n tehdasrakennus

1914 arkkitehti Selim A. Lindqvist

1917 B-osan korotus – rakennusmestari Richard Willman

1935 Muutos myllyksi, A-osan korotus – arkkitehti Arthur Gauffin

Kaikukadun varteen (B-osa) ja osittain sisäpihalle (A-osa) sijoittuva nelikerroksinen L-muotoinen rakennus on Ab Gottfr. Strömberg Oy:n Sörnäisissä vuosien 1898-1934 välillä toimineen sähkölaitetehtaan siipirakennus. Se on tontin vanhin säilynyt rakennus.

Vuonna 1914 valmistunut, arkkitehti Selim A. Lindqvistin suunnittelema tehdasrakennus edustaa viimevuosisadan vaihteelle ominaista huoliteltua hyötyrakentamista, jossa käytännölliset, puhtaaksi muuratut julkisivut yhdistettiin kookkaisiin ikkunoihin päivänvalon maksimoimiseksi ja sisätilat koostuivat väliseinättömistä, selkeistä hallitiloista.¹ Kantavat rakenteet välipohjiineen edustivat rakennusaikanaan varsin edistyksellistä teräsbetonirakennustekniikkaa. Sirojen rakenteiden ja pitkien jännevälien ansiosta sisätilanäkymät olivat avaria ja valoisia.

Valmistuessaan kellarin (nyk. pohjakerros) ja kaksi tehdassalikerrosta

Oik: Kaikukadun siipirakennus vuonna 1935, kun se oli jo muutettu myllyksi. Seinässä on vielä entisen omistajan nimi. HM

Alla: Strömbergin käämitysosasto B-osan kolmannessa kerroksessa vuonna 1922. TM

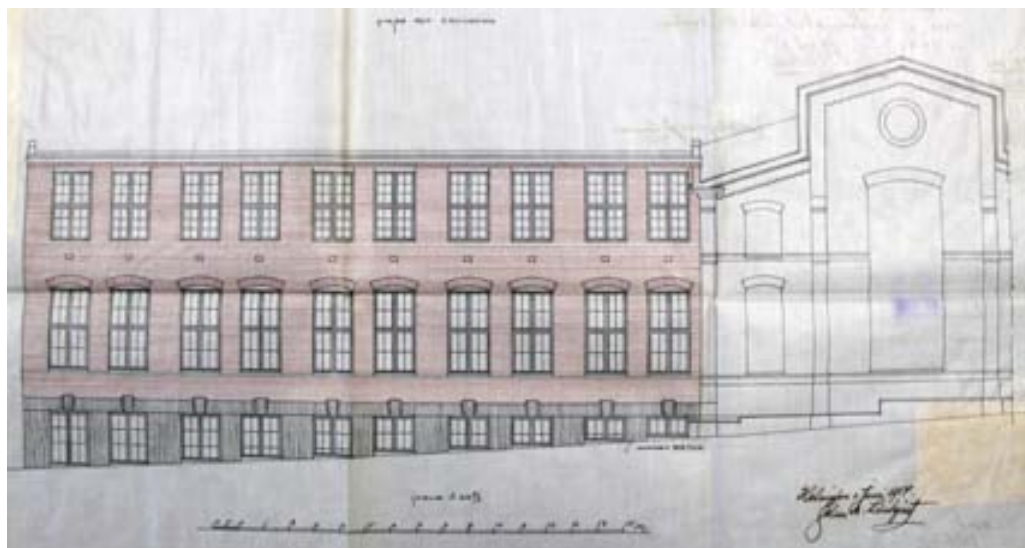
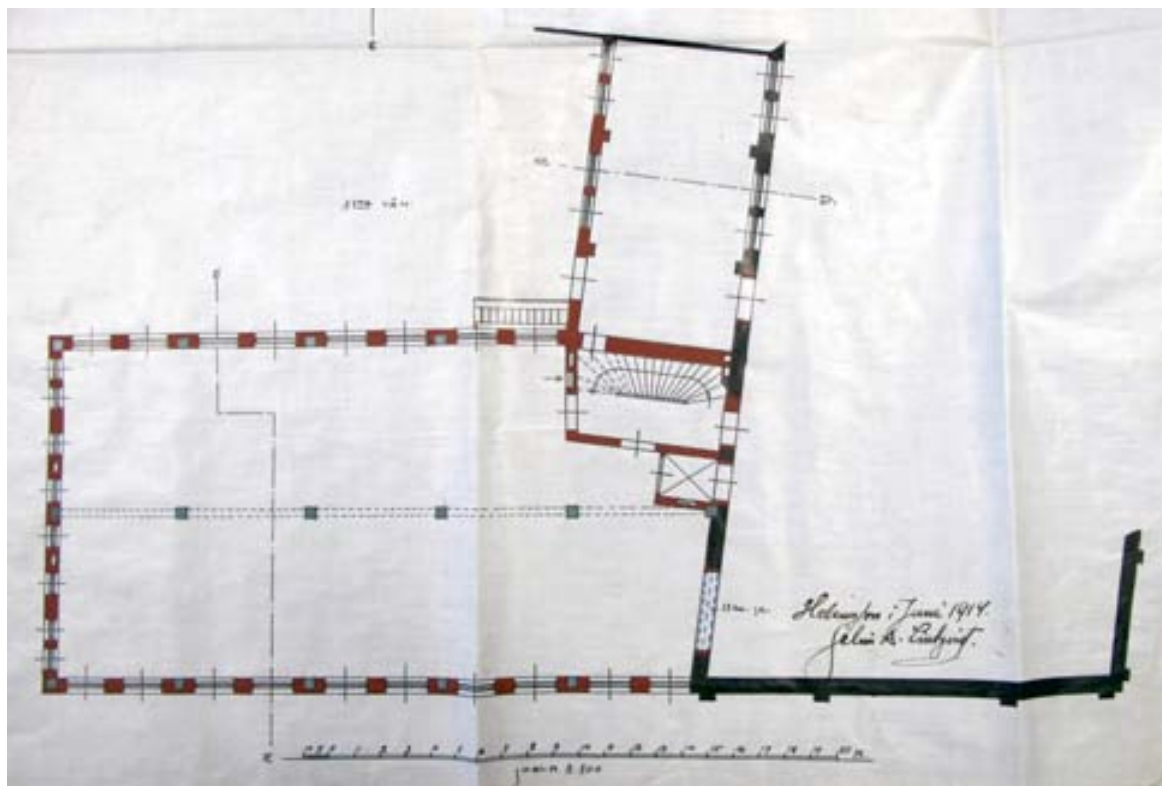

käsittänyt B-osa oli yhdistetty toiminnallisesti Strömbergin tehtaan suureen kokoonpanohalliin. A- ja B-osien nivelenä toimiva porrashuone sekä sen vieressä alun perin sijainnut hissi palvelivat myös vanhaa tehdasta. Laajennusosan osittain maan alla sijainneesta pohjakerroksesta oli yhteys vanhan kokoonpanohallin alla olleeseen kellariin. Pohjakerroksen eteläpäädyssä oli henkilökunnan pukuhuoneta. B-osan ylemmät kerrokset olivat vanhan kokoonpanohallin lattian ja hallia kiertäneen leveän parven tasalla. A-osassa oli kokonaan maan alla sijainnut kellari (nyk. pohjakerros) ja pihan tasossa ollut tehdassalin käsittänyt toinen kerros, jonka kautta oli leveiden oviaukkojen välityksellä yhteys vanhaan kokoonpanohalliin.

Laajennusosan kaikki tehdassalit oli varustettu betonipilareiden ulokeisiin kiinnitetyillä nosturikiskoilla ja valaistu sähkövalolla. Aluksi laajennusosassa mainitaan valmistetun sähkömuuntajia.² Tuotannon kasvun takia B-osaa korotettiin vuonna 1917 yhdellä kerroksella rakennusmestari Richard Willmanin suunnitelmien mukaan. Vuonna 1922 rakennuksen toiseen kerrokseen oli sijoitettu Strömbergin sähkökoneosasto, kolmanteen kerrokseen käämitysosasto ja ylimpään kerrokseen sähkötauluja valmistava osasto.

Vuonna 1934, Strömbergin muutettua Pitäjänmäelle, rakennuksiin sijoitettiin Helsingin Mylly Oy:n myllylaitos, joka oli Helsingin ensimmäinen suurmylly. Myllyä varten kiinteistössä tehtiin muutoksia, joiden piirustukset laati arkkitehti Arthur Gauffin³. Muutoksissa kaikki sisäpuoliset yhteydet

Arkkitehti Selim A. Lindqvistin signeeraamat suunnitelmapiiirustukset vuodelta 1914. Yllä toisen kerroksen pohjapiirustus ja alla julkisivu Kaikukadulle. HKA

Strömbergin suureen kokoonpanohalliin muurattiin umpeen ja hissi poistettiin kuiluineen. A-osan kellariin avattiin ikkuna-aukot ja sinne johtavaa porrasta levennettiin. A-osaa myös korotettiin kerroksella ja sen toinen kerros jaettiin puisella välipohjalla kahteen kerrokseen. Tässä yhteydessä entisen tehdassalin korkeat ikkunat jaettiin ja pihalle johtanut oviaukko muutettiin ikkunaksi. A-osaan asennettiin viljanjyvien puhdistus- ja pesulaitteistoja. Kahden ylimmän kerroksen takaseinustalla oli näihin liittyvä rivistö puisia siloja.

B-osan kolmas kerros yhdistettiin myllyn varastona toimineeseen (nyttemmin purettuun) keskimmäiseen siipirakennukseen sisäpihan yli rakennetulla yhdyssillalla. Pohjakerroksen pukuhuonetilat purettiin ja sinne sijoitettiin myllykoneistoja pyörittäneet sähkömoottorit voimansiirtolaitteineen ja sitä kutsuttiin "välivaihtokerrokseksi". Toisen kerroksen saliin asennettiin 24 paria sveitsiläisvalmisteisia valssituoleja, joissa jyvät jauhettiin. Kolmas kerros oli nk. raepuhdistuskerros, jyvien ydinosia kuorista erottavine laitteineen. Ylimpään kerrokseen asennettiin tasosiehtejä. Ylimmän kerroksen puinen välikatto purettiin ja sitä kannattaneet puiset pilarit korvattiin betonipilareilla, jotka kannattivat uusia teräsrakenteisia palkistoja.

Edellä mainitut myllylaitteet sijoitettiin kerrosten kadunpuoleisille sivustoille. Pihasisuilla oli kaikissa kerroksissa varastotilaa sekä jauhojen säkityslaitteistoja. Siellä oli myös jauhosäkkien kerrostenväliseen siirtoon tarkoitettu säkkielevaattori sekä spiraalimainen säkkiluiska. Näitä sekä eri kerroksissa sijainneiden laitteistojen yhdistämistä varten betonivälipohjia aukotettiin tarpeen mukaan.

Valssituoleja B-osan toisessa kerroksessa vuonna 1935. HM

Kauramyllyn eli C-osan rakennustöiden yhteydessä vuonna 1942 B-osan päädyistä avattiin sinne oviyhteyksiä. C-osan yhteyteen rakennetun hissikuilun takia osa pihanpuolen ikkunoista muurattiin umpeen. Sisäpihan alle samana vuonna rakennetun pannuhuoneen n. 20 metriä korkea savupiippu rakennettiin A-osan ulkoseinän eteen, jolloin osa ikkunoista muurattiin umpeen. Pannuhuoneeseen ja A-osan kellariin johtanut ulkoporras katettiin tiiliseinällä katoksella.

A- ja B-osan myllytoiminta säilyi pitkälti muuttumattomana aina 1960-luvun alkuun asti, jolloin se muutettiin pneumaattiseksi eli mekaaniset siirtolaitteistot vaihdettiin paineilmalla toimiviin. Muutokset koskivat ennen kaikkea tuotteiden siirtolaitteistoja mutta lisäksi mm. ylimmän kerroksen tasosihdit vaihdettiin uusiin. Vuonna 1976 mylly siirrettiin Sörnäisten rantatien puoleiseen E-osaan ja sekä A- että B-osa muutettiin varastotiloiksi. Tässä yhteydessä on todennäköisesti suurin osa välipohjien aukotuksista valettu umpeen. Vuonna 1984 B-osan toisesta kerroksesta erotettiin työhuoneet varaston työjohdolle ja esimiehelle sekä wc-tilat.

Varastotoiminta jatkui Helsingin Myllyn vuonna 1992 tapahtuneeseen Järvenpäähän muuttoon asti, minkä jälkeen tilat jäivät tyhjilleen. Kiinteistön omistuksenvaihdosten jälkeen A- ja B-osan tilat vuokrasi tapahtumajärjestäjä Crepperie Oy. Arkkitehti Taina Kinnusen vuonna 2004 laatimien suunnitelmien mukaisesti B-osan toinen ja kolmas kerros muutettiin juhlahuoneistoiksi keittiö-, tarjoilu- ja wc-tiloihin. Molempiin kerroksiin on rakennettu näyttämörakenteet ja lisäksi ne on sisutettu lavasteenomaisin rakentein. Pohjakerrokseen rakennettiin kalkkihiekkatiilinen poistumistie hissiltä porttikongiin johtavalle ulko-ovelle. A-osa sekä B-osan 1. ja 4. kerros ovat varasto- ja pukuhuonetiloina.⁴

Rakenne

Runkosyvyydeltään kapeassa A-osassa ei ole pilareita, vaan betonipalkisto kulkee poikittain ulkoseinältä toiselle. Ulkoseinät on muurattu tiilestä ja seinillä on tiilipilastereita. A-osan alapohja ja alimmainen välipohja ovat betonia. Ylemmissä kerroksissa vain lankkulattioita kantavat palkit ovat betonirakenteisia.

B-osan kantavat rakenteet ja välipohjat ovat teräsbetonia ja ulkoseinät tiiltä. Pilarilinja ja massiivinen primääripalkki kulkevat rungon suuntaisesti pitkittäin. Sekundääripalkit sijoittuvat melko tiuhaan poikittain ulkoseinien ja primääripalkin väliin.

Ensimmäisen kerroksen pilarit ovat pyöreät ja primääripalkin liitos pilariin tapahtuu vahvistusviisteen välityksellä. Sekundääripalkkien reunat on viistetty välipohjaa vasten. Alkuperäispiirustusten mukaan myös ulkoseinillä on tiilimuuriin upotetut betonipilarit. Toisessa kerroksessa pilarit ovat neliömäiset ja niissä on korvakkeet, joiden varassa on teräspalkkeja koneistukseen

liittyen. Kolmannen kerroksen pilarit ja palkit ovat samankaltaiset kuin toisessa kerroksessa, mutta täällä korvakkeita on myös ulkoseinillä. Ylimmässä eli neljännessä kerroksessa rakenne on poikkeava korotuksen vuoksi, sillä vanhojen neliömäisten betonipilarien pilarien varaan on sijoitettu pitkittäin teräspalkki, jonka päällä ovat teräsrakenteiset kattotuolit.

Ulkopuolen nykytila

A- ja B-osa muodostavat yhdessä L-muotoisen rakennuksen. Molemmat siivet ovat korotuksen seurauksena nelikerroksisia. Kadun puoleinen B-osa on kuitenkin A-osan pihasiipeä korkeampi eri kerroskorkeuksien takia. Myös B-osan kerroskorkeudet vaihtelevat. Rakennusten pohjakerrokset ovat samassa tasossa ja niiden pihan puolen ulkoseinäpinnat ovat nykyisin kokonaan näkyvissä, kun pihakansi ja sen alla oleva pannuhuone on purettu. B-osan pohjakerros on osittain katutasoa alempana.

Julkisivut ovat puhtaaksi muurattua punatiiltä ristilimityksellä, jossa juoksu- ja sidekerros vuorottelevat. Porrastuva räystäslista koostuu kolmesta tiilivarvasta. Ikkuna-aukkojen holvikaaret ovat segmentin malliset. Molempien rakennuksien harjakatto on konesaumattua tummaksi maalattua peltiä.

Oik: B-osa Kaikukadulta kuvattuna vuonna 1934. Edessä näkyvä tiilirakennus on entinen Strömbergin suuri kokoonpanohalli vuonna 1933 tapahtuneen tulipalon jäljiltä korjattuna ja madallettuna. HM

Vas: A-osan takaseinä on jäänne puretusta Strömbergin suuren kokoonpanohallista. Umpeen muuratut ikkuna-aukot erottuvat edelleen.

A-osan julkisivut

Alun perin kaksikerroksisesta siipirakennuksesta oli ovien ja ikkunoiden välityksellä yhteys viereiseen, nykyisin purettuun kokoonpanohalliin. Tontin rajaa vasten oleva takaseinä on viimeinen jäännös vuoden 1907 tehtaasta ja siinä on edelleen nähtävissä puretun rakennuksen ääriviivat. Umpinaista julkisivua vasten on rakennettu viereisen tontin pysäköintihallin sisäänkäynti.

Pihasiipeä muutettiin ja korotettiin kerroksella v.1935 Helsingin Myllyn tarpeisiin, joten julkisivu on pääosin peräisin tältä ajalta. Rakennuksen toinen

kerros jaettiin välipohjalla kahteen ja korkeat ikkunat muutettiin kahdeksi erilliseksi ikkunaksi. Yläreunaltaan kaarevat ikkunat ovat pieniruutuiset, eikä niissä ole välikarmeja. Pohjakerrokseen lisättiin uudet ikkunat ja toisen kerroksen pihalle johtanut oviaukko muutettiin ikkunaksi.

Julkisivun edessä oleva savupiippu ja pohjakerroksen ovi liittyvät v. 1943 rakennettuun pannuhuoneeseen.⁵ Tässä yhteydessä savupiipun takana olevat ikkunat muurattiin umpeen. Pannuhuone ja A-osan päätyyn liittyneet varhaisemmat siipiosat purettiin v.1999 ja vuoden 1898 rakennuksesta peräisin oleva päätyseinä pellitettiin profilipellillä.

A- ja B-osa muutostöiden jälkeen vuonna 1935. A-osan julkisivussa näkyy vaaleammalla tehty korotus sekä aukotuksen muutokset. A-osan kellariin on avattu ikkunat. Pihan ylittää nk. "Huokausten silta". HM

B-osan julkisivut

B-osan julkisivussa on sokkelimaista pohjakerrosta lukuun ottamatta kookkaat ikkunat ja toisessa kerroksessa ne ovat kaikkein korkeimmat. Ikkunarivistöjen alareunassa kulkee yksinkertainen, ulosvedetystä tiilivarvasta muodostuva lista. Kahden ylimmän kerroksen ikkuna-aukkojen holvikaarit toteutettiin suunnitelmista poiketen segmentinmallisina.

Sokkeliin oli suunnitelmissa esitetty hakatuilla pystyviivoilla jäsenneltyä betonia (huggen beton) ja ikkunoiden päälle betoniset kiilakivet.⁶ Sokkeli toteutettiin kuitenkin sileänä ilman kiilakiviä ja nykyisin pinta on rapattu.

Rakennuksen eteläpäättyyn oli alkuperäisissä suunnitelmissa esitetty kapeat ja korkeat ikkuna-aukot. Ne toteutettiin seinäsyvennyksinä ja keskimmaisissa syvennyksissä oli pyöreät ikkunat. Kauramyllyn rakentamisen yhteydessä v.1943 rakennuksen pääty jäi piiloon porttikongiin näkyvää pohjakerrosta lukuun ottamatta.

Segmentinmallisesta holvikaaresta huolimatta ikkunoiden yläreunat ovat suorat. Puuikkunat on jaettu välikarmeilla neljään osaan, joissa kussakin on pieniruutuiset puitteet. Ikkunat ovat sisään-ulos aukeavat ja ne on maalattu ruskeanpunaisella sävyllä. Osa alkuperäisistä ikkunoista oli yläsaranoituja. Ikkunat on ainakin osittain uusittu niiden pommituksissa saamien vaurioiden takia.

Pihan puolen julkisivun reunimmainen ikkunarivistö jäi 1943 rakennetun kauramyllyn hissikuilun taakse. Sen vieressä olevista siroista teräsrakenteisista parvekkeista ylempi on peräisin Strömbergin ajalta ja alempi lisättiin 1930-luvulla kun rakennus muutettiin myllyksi. Toisen kerroksen parveke on purettu. Ikkuna-aukkoihin, myös 2.kerrokseen, lisättiin lasiaukolliset parvekeovet, jotka myöhemmin vaihdettiin pystypaneloiduiksi umpioviksi. Kolmannen kerroksen keskimmäisen ikkunan kohdalla oleva teräksinen pariovi johti 1935 rakennettuun yhdyskäytävään ”huokausten silta”.

Toisen kerroksen yksi ikkuna-aukko on muurattu kokonaan umpeen ja ikkuna-aukkojen alaosien laudoitus liittyy ilmeisesti purkutöihin. Julkisivussa näkyy puretun pannuhuoneen sisäänkäynnin ääriviivat.

Kadun puolella pohjakerroksen ikkuna-aukot on levytetty. Toisen kerroksen ikkuna on korvattu umpinaisella poistumistieovella ja ikkunoihin on lisätty säleikköjä v.2004.

Alla: Puretun yhteyssillan paikka B-osan julkisivussa ja (alinna) kellariin johtava teräsovi. Molemmat on asennettu vuonna 1935.

Säilyneistä parvekkeista ylempi (yllä) on Strömbergin ajalta. Alempi (alla) rakennettiin vuonna 1935.

Sisäpuolen nykytila

Porrashuone

A- ja B-osien niveleen sijoittuvassa porrashuoneessa on yksisyöksyinen kiertävä betoniporras. Porrasaskelmat ja tasanteet ovat hiottua betonia. Teräsrakenteinen pinnakaide koostuu tukevasta käsijohdeputkesta ja siroista pinnoista, jotka kiinnittyvät ilman välikappaleita betoniaskelmiin. Kaiteelle antaa ilmettä käsijohteen ja kunkin syöksyn päättävän tolpan pallomainen liitoskohta.

Valkoisiksi maalatut kattopinnat ovat betonia. Seinät on rapattu ja maalattu valkoisiksi. Vanhat ja jyvät teräksiset palo-ovet salpoinen ja niitattuine lehtisaranoineen ovat säilyneet.⁷

Valaisimina ovat posliinikantaiset lasilieriöt ja seinillä on säilynyt vanhat sähkökalusteet.

Vas: A-osan kolmas kerros kesäkuussa 2004.
Kuva: Insinööritoimisto Vahnen Oy

A-osa

A-osan pohjakerroksessa on pajatila. Toisessa kerroksessa on tilausravintolan henkilökunnan pukuhuoneet. Kolmas ja neljäs kerros ovat tyhjiillään ja niitä ei ole inventoitu.

Pohjakerroksen pajatilan alkuperäistä betonikattoa kannattavat järeät palkit. Kattopinnat on viistetty palkkeja vasten. Muissa kerroksissa betonipalkkien välit ovat maalattua laattaa. Ensimmäisen ja toisen kerroksen lattiat ovat betonia. Toisen kerroksen lattia on maalattu punaiseksi. Korotetun sekä jaetun kerroksen välipohjat tehtiin betonipalkkien varassa olevina lankkulattioina.

Seinäpinnat ovat pääosin rapattuja. Toisen kerroksen ruskeaksi maalatun umpiseinän rappaukset ovat osittain pudonneet alas. Seinässä, joka on jääne v. 1907 kokoonpanohallista, on näkyvissä umpeen muurattuja ikkuna-aukkoja. Päätyseinä on puolestaan peräisin v. 1898 rakennuksesta.

Toisen kerroksen ikkunapenkit ovat betonia ja ikkuna-aukot on levytetty. Kellarin ikkunat on muurattu umpeen. Vanhat sähkökalusteet ovat osittain säilyneet.

B-osan 1. kerros

Varastokäytössä olevan pohjakerroksen lattiataso on sisäänkäynnin maantasoa alempana ja tasoero on hoidettu teräsluiskalla. Lattia on maalaamatonta betonia ja siinä on valurautainen kaivon kansi.

Tilan keskellä on pyöreät betonipilarit, joihin liittyy massiivinen betonipalkisto primääri- ja sekundaaripalkkeineen. Seinäpinnat ovat pääosin rapatut ja kadun puolella on nähtävissä umpeen muurattuja ikkuna-aukot. Seinät ja katot on maalattu osittain valkoisella ja keltaisella.

Porttikongin sisäänkäynnin yhteyteen on rakennettu kahitiilinen kapea käytävä, joka johtaa hissille. Se liittyy ravintolan poistumistiejärjestelyihin. Kerroksen toisesta päästä on erotettu levyseinäinen verstaana toimiva tila, jossa on vanha lasiaukollinen ovi. Muut ovet ovat vakiomallisia teräsovia. Muutamassa ikkuna-aukossa on vanhat puuikkunat.

Kaikki lvis-asennukset ovat näkyvissä. Tilassa on jäljellä joitakin vanhoja opaalilaisia pallomaisia teollisuusvalaisimia.

B-osan 2. kerros

B-osan toiseen kerrokseen on sisustettu tilausravintola. Korkean tilan keskellä on neliömäiset betonipilarit, jotka kannattavat betonipalkistoa. Strömbergin aikaiset teräksiset nosturikiskot ovat ilmeisesti osittain säilyneet betonipilareiden ulokkeissa. Osa ikkuna-aukoista on levytetty umpeen, mutta betoniset ikkunapenkit sekä vanhat ikkunapuitteet ovat pääosin tallella. Myös porrashuoneeseen johtava vanha teräsovi on säilynyt. Muilta osin tila on uusittu.

Salin eteläpäätyyn on rakennettu kevytrakenteiset keittiö- sekä wc-tilat, joiden päällä on toimistokäytössä oleva parvi. Parvi on kannatettu teräspalkein ja sinne johtaa teräksinen kierreporras. Keittiön seinää vasten on rakennettu baari tiskeineen.

Pohjoispäädyssä on näyttämö, jonka takana olevassa varastotilassa on iv-koneet. Varastotilan seinä on muurattu kahitiilestä. Ikkuna on muutettu oveksi, joka puolestaan on levytetty. Liikuntaesteisten sisäänkäynti oli

järjestetty pihan puolelta, nykyisin purettua luiskaa pitkin, joka johti tilan keskelle aukeavien pariovien eteen.

Ravintolan lattia on muovimaista parkettijäljitelmaa. Seinän alaosat on maalattu keltaisella, yläosa ja kattopinnat tummanruskealla. Seinien tiilipinta on osittain otettu esiin. Kattopintaan on liimattu akustointilevyjä. Keittiön ja wc-tilojen lattiat ovat muovimattoja. Seinät ovat keraamista laatta ja kattopinnat ovat paneeloituja. Ovet on uusittu pääosin vakiomallisina laakaovina.

Ravintolatilán valaisimet ja valonheittimet on ripustettu kiskoista ja kattopinnoista. Lvis-asennukset ovat pääosin näkyvissä. Seinällä on säilynyt pyöreällä säiliöosalla varustettu valurautainen sprinkleriin liittyvä pumppulaite, jossa teksti "Mather & Platt Engineers Ltd, Made in England". Myös vanhat sprinkleriputket ovat säilyneet.

Suomen Sähkö Osakeyhtiö Gottfr. Strömbergin koneosasto
B-osan toisessa kerroksessa vuonna 1922. TM

Näyttämörakenteen takaa löytyy vanhat ikkunat sekä nosturikiskolle tarkoitettu tiilikonsoli. Taustalla näkyvä, katosta riippuva valaisimen posliinikanta on asennettu vuonna 1935.

B-osan 3. kerros

B-osan kolmannessa kerroksessa on tilausravintola, jonka sisustus perustuu linna-teemaan. Varsinainen ravintolatilatila sijoittuu B-osalle, aula- ja keittiötilat puolestaan C-osalle. Yleisön sisäänkäynti on D-osan (ap. leipätehtaan) pääporrashuoneen kautta.

Ravintolatilatilan keskellä on kantavat betonipilarit. Niiden varaan on rakennettu kaksi pitkittäistä levyrakenteista valeholvia, jotka peittävät koko kattopalkiston näyttämöä ja sen takatila lukuun ottamatta. Seinät ja pilarit on verhoiltu liuskekiveyksellä ja betonilattia on päällystetty lausalattialla.

Suomen Sähkö Osakeyhtiö Gottfr. Strömbergin käämitysosasto B-osan kolmannessa kerroksessa vuonna 1922. TM

Pohjoispäädystä on näyttämö ja vastakkaisessa päässä kevytrakenteiset wc-tilat ja baaritiski. Näyttämöllä ja sen takana on näkyvissä alkuperäinen betonikatto palkkeineen. Seinillä on nykyisen valkoisen maalipinnan alla aikaisempi sininen väri. Wc-tiloissa on alakatto ja niiden lattiat ovat maalattua betonia.

Ikkunat on osittain levytetty umpeen tai niiden eteen on lisätty lasimaa-lausikkunoita, mutta vanhat ikkunapuitteet ovat pääosin tallella. Porrashuoneeseen ja C-osalle johtavat vanhat teräsovet ovat säilyneet.

Oik: Raepuhdistuslaitteita B-osan kolmannessa kerroksessa 1930-luvulla. HM

B-osan 4. kerros

Korotuksessa lisätty neljäs kerros on valoisa lähes yhtenäinen tila. Nykyisin varastona toimivasta tilasta saa parhaimman käsityksen vanhasta tehdassalista. Tilan keskellä olevat betonipilarit kannattavat teräspalkistoa. I-teräkset on osin palosuojattu peltiverhouksella (I-palkissa teksti A. Th. H. I26 N.P.). Betonipilarien nurkissa on viisteet.

Betonilattia on maalattu siniseksi. Seinät on rapattu ja maalattu valkoisiksi. Harjakaton sisäpinta on levyrakenteinen ja se on myös valkoinen. Kadunpuoleisessa lappeessa on pellitetty kaistale, jossa on ilmeisesti ollut kattoikkuna.

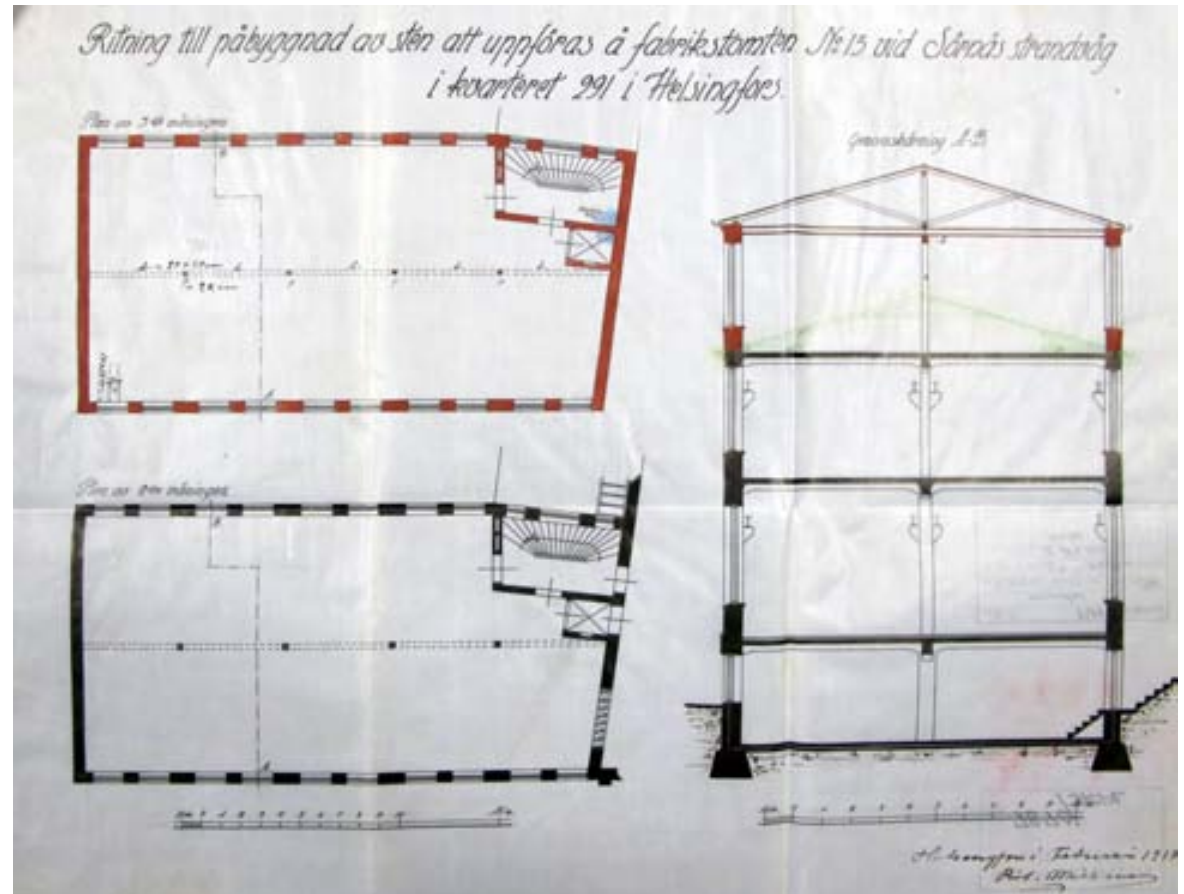
Porrashuoneen kylkeen on rakennettu wc-tila ja toisessa päädyssä on pieni parvirakennelma. Wc-tilan seinät ovat keraamista laattaa ja tilaan johtaa laakaovi.

Oik: 1960-luvun alussa asennetut uudemmat tasosihdit. HM

Richard Willmanin laatima Kaikukadun siipirakennuksen korotuspiirustus vuodelta 1917. HKA

B-osan ylin kerros vuonna 1922. Se oli tuolloin Strömbergin sähkötauluja valmistava osasto. Huomaa puinen kattorakenne. TM

Vanhat puuikkunat sekä porrashuoneeseen ja C-osalle johtavat teräsovet ovat säilyneet. Parvekkeen ovi on vanha peiliovi.

Pihan puolella ikkunan edessä on myllyn aikainen hammasratas-vaihteisto, joka toimi säkkihissin voimansiirrossa. Se on kiinnitetty I-palkkien välityksellä teräspalkkistoon. Kattotuolien alapinnoissa on muitakin koneistukseen liittyviä teräspalkkeja. Katossa on vanhat sprinkleriputket ja opaalilasiset pallomaiset teollisuusvalaisimet. Parvella on lisäksi vanha puhallin.

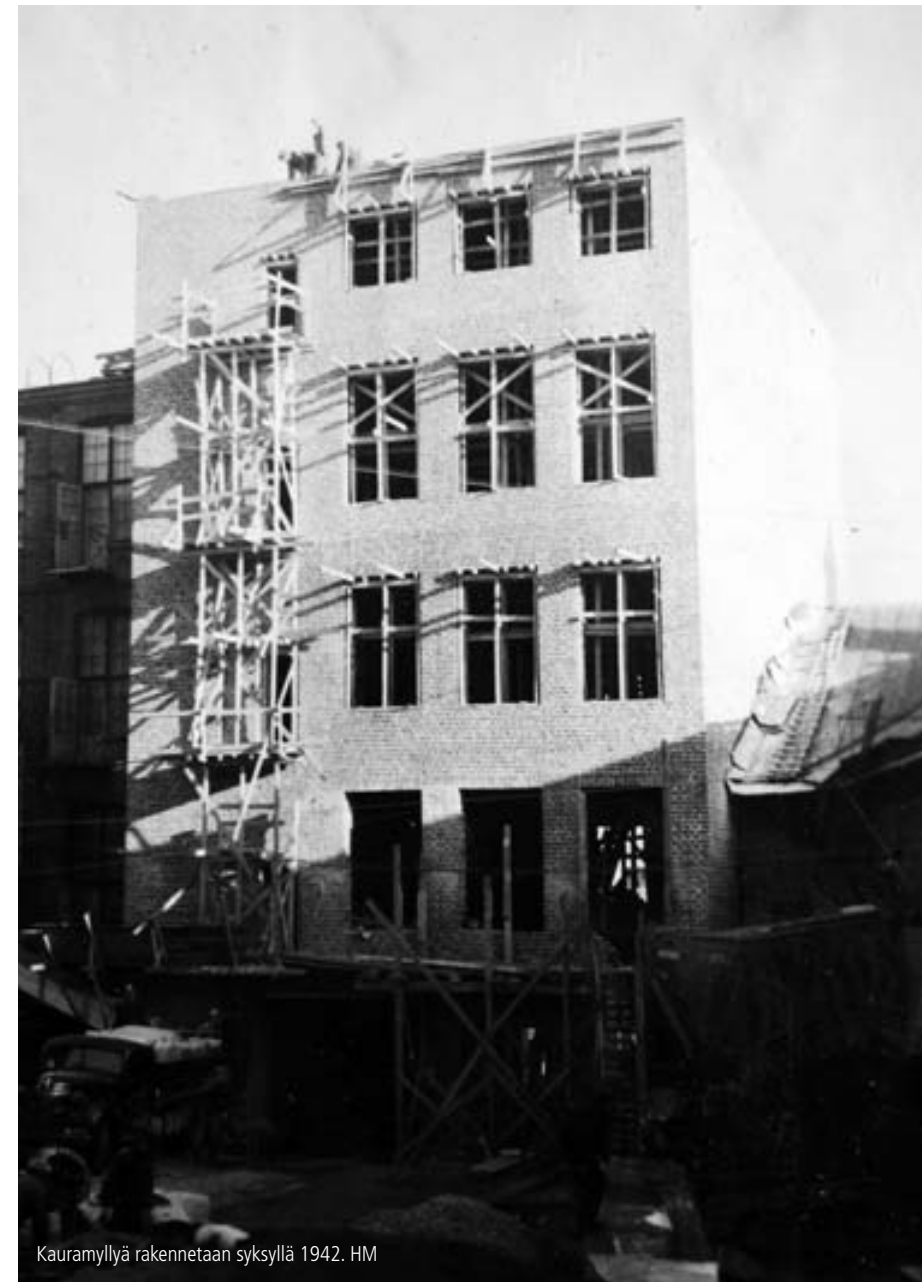
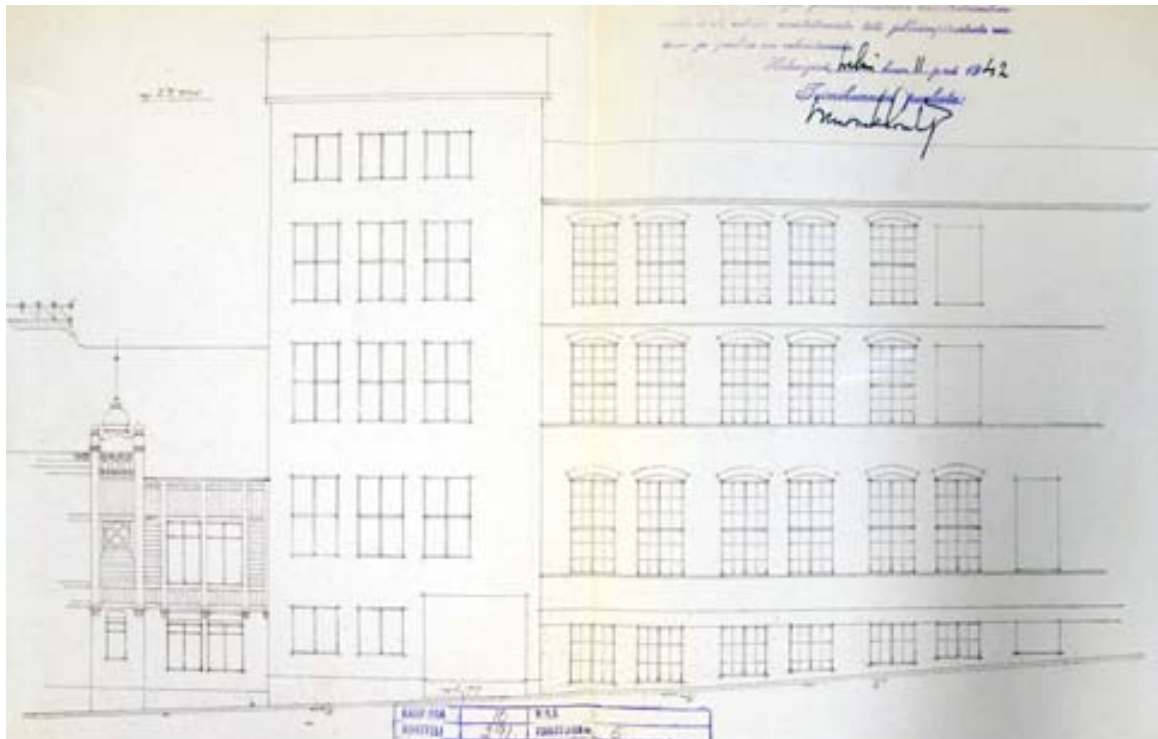
Kauramylly

1943 Arkkitehtuuritoimisto Martikainen-Ypyä

Myllytontin Kaikukadunpuoleisen pihaanajoväylän paikalle rakennettiin vuosina 1942-43 kapea ja korkea, ”viipalemainen” kauramyllyrakennus. Se sijoitettiin vanhan vehnä- ja ruismyllyn (B-osa) ja tontin kulmassa sijainneen puisen konttorirakennuksen väliin niin, että konttorin päätyä oli osittain purettava. Kauramylly oli viereisiä rakennuksia noin kaksi metriä syvempi pihalle päin. Pihaan ajoväylän paikalle tuli porttikongi, johon oli sijoitettu kuorma-autovaaka. Pihan puolelle, B-osan julkisivun eteen rakennettiin hissi.

Kauramyllyn suunnittelivat Martta Martikainen ja Ragnar Ypyä. Säilyneistä luonnoksista ensimmäiset on päivätty 11.1.1942. Niistä puuttui vielä mm. hissi. Lupapiirustukset on päivätty tammi-helmikuussa 1942 ja työpiirustukset toukokuun loppupuolella. Rakennus sovitettiin taitavasti kohtaansa. Se jatkoi julkisivussaan Lindqvistin suunnitteleman tehdasraken-

Alla: Kauramyllyn julkisivu Kaikukadulle päin.
Lupapiirustus tammikuulta 1942. HKA

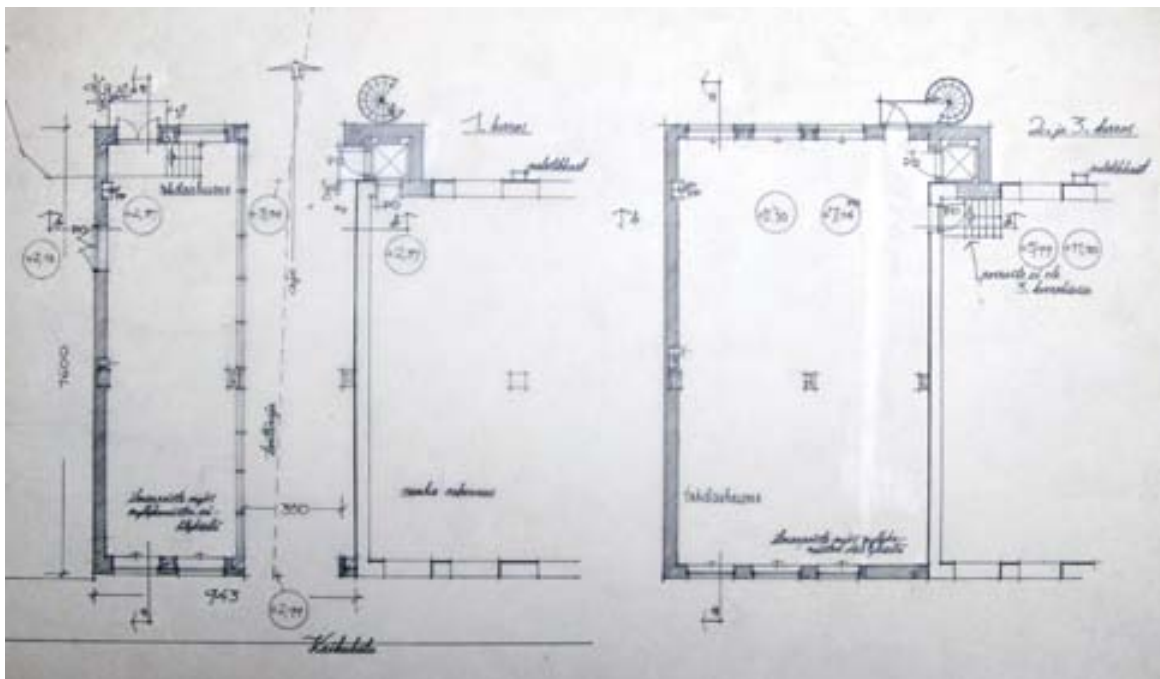
Kauramyllyä rakennetaan syksyllä 1942. HM

Kauramylyn laitteita 1940-luvulla. Vasemmalla kauran- ja ohrankuorimalaitteita ja oikealla pöytäajittelijoita. Pöytäajittelijoilla eroteltiin kuorimakoneilta tulevasta kaurasta kuoritut ja akanaiset kuorimattomat jyvät toisistaan. Jälkimmäiset siirrettiin uudelleen kuorittaviksi. HM

Alla: Tammikuussa 1942 päivätyt ensimmäisen ja toisen kerroksen pohjapiirrokset. SRM

nuksen teemoja mutta edusti silti selkeästi omaa aikaansa. Erityishuomion ansaitsevat yksityiskohtien kuten esim. ylempien kerrosten välisten portaiden huolellinen suunnittelu. Kauramylyn rakennustyöt alkoivat kesän 1942 aikana ja valmistuivat alkuvuodesta 1943.

Kauramylyrakennuksessa on viisi varsinaista myllylaitteita sisältänyttä kerrosta sekä vinttimäinen kuudes kerros. Rakennuksessa ei ole omaa portashuonetta, mutta pihanpuolelle oli suunniteltu ulkopuolinen teräskierreporras. Poistumistieksi tarkoitettua kierreporrasta ei valokuvista päätellen koskaan asennettu, eikä myöskään kunnollisia kaiteita parvekemaisille betonikerrosten asenteille. Kaikista kerroksista oli kuitenkin pääsy B-osaan ja sen ulkoseinään asennetuille palotikkaille (ylimmässä kerroksessa katon kautta). Neljäs, viides ja kuudes kerros oli yhdistetty avoportain.

Kauramylyn alimmassa kerroksessa porttikongin vierellä oli kadunpuolella autovaa'an valvontahuone ja pihan puolella vasarmylyhuone. Toisessa kerroksessa oli hiutalemylyn säkityskerros. Kolmanteen kerrokseen oli sijoitettu kuoritun kauran pöytäajittelijat sekä litistysvalssit. Neljännessä kerroksessa tapahtui kauran kuorinta ja höyrytys, viidennessä olivat kuppilevaattoreiden yläpää.⁸

Kauramylyrakennuksen kuudenteen kerrokseen eli vintille asennettiin vuonna 1949 valmistuneen näkkileipätehtaan (D-osa) rakennustöiden yhteydessä ruuvikuljetin, jolla D-osan näkkileipäjauhosiilot täytettiin ja toisaalta siirrettiin kaurankuorinnasta tullut jauhettu kuori D-osan vinttikerrokseen säkitettäväksi. Alimman kerroksen kadunpuoleiset tilat yhdistettiin

leipätehtaan sisääntuloaulaan. Entisen autovaa'an valvontahuoneen tilalle tehtiin vahtimestarin koppi ja sen viereen teknisiä tiloja. Ylemmät kerrokset yhdistettiin palo-ovin näkkileipätehtaan kerroksiin.

Kauramylytoiminta lopetettiin vuonna 1968. Myllylaitteistojen purkamisen jälkeen tiloja käytettiin sellaisinaan varastoina. Vuonna 1984 arkkitehtitoimisto Havaste & Tammisen suunnitteleminen D-osan muutostöiden yhteydessä C-osaan rakennettiin tavarahissi. Samalla porttikongin kattoa korotettiin C-osan toisen kerroksen kustannuksella niin, että kerroksen eteläpuoliskosta muodostui erikoinen käyttämätön parvi porttikongin sivustalle. Porttikongin seinustassa olleet vahtimestarinhuoneen ja vasaramyllyn ovet ja ikkunat muurattiin umpeen ja tilalle tehtiin tavarahissin ulko-oviaukko sekä ikkuna vahtimestarin varastoon, jollaiseksi entinen vasaramylly oli muutettu. Kolmannen kerroksen varastotilat yhdistettiin D-osan varasto-osaan ulkopuolisella yhdyssillalla, jota varten pihanpuolen ikkunoista eteläisiin muutettiin palo-oveksi. Viides kerros yhdistettiin samantapaisella yhdyssillalla D-osan porrashuoneeseen.⁹

Kun B-osaan rakennettiin vuosina 2004-05 arkkitehti Taina Kinnusen suunnitelmien mukaan juhlahuoneistoja, niiden pääsisäänkäynti järjestettiin entisen kauramylyn kolmannelta kerroksesta. D-osan porrashuoneeseen avattiin tätä varten suurempi oviaukko ja kerroksen pihanpuoli muutettiin juhlahuoneiston aulatilaksi. Kadunpuolelle rakennettiin kahvinkeittila. C-osan ylemmät kerrokset ovat juhlahuoneiston vuokraajan varastotiloina ja siksi neljäs kerros on yhdistetty leveällä oviaukolla B-osan ylimpään kerrokseen.¹⁰

Rakenne

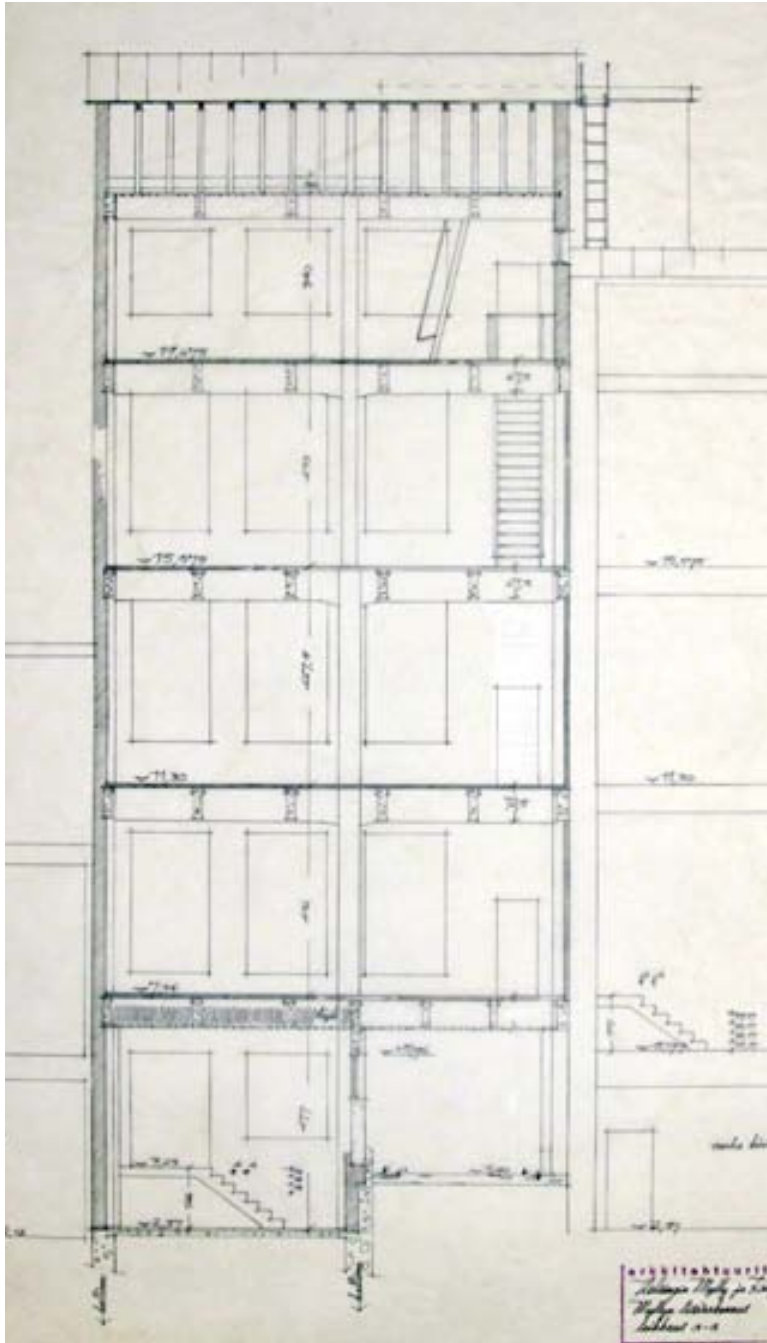
Ulkoseinät on muurattu tiilestä ja kantavat rakenteet ovat betonia. Tilan keskellä on yksi betonipilari ja vastaavilla kohdilla seinissä pilasterit. Ne kannattavat poikki tilan kulkevaa primääripalkkia. Ulkoseinien ja primääripalkkien väliin sijoittuvat sekundaaripalkit. Palkkien ja pilarien liitoksissa on vahvistusviisteet.

Ensimmäisen ja toisen kerroksen välipohjat olivat alun perin betonia kuten myös ullakon välipohja. Muissa kerroksissa välipohjat ovat puuta, koska niihin oli helppo tehdä tarvittavia aukkoja. Ullakon puurakenteisia kattotuolia on osittain uusittu.

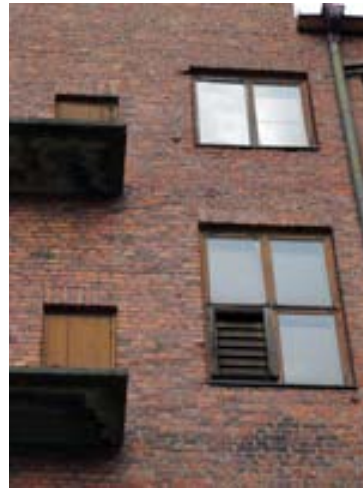
Ulkopuolen nykytila

Rakennus on tehty tietoisesti omaksi kappaleekseen, joka on reunustavia rakennuksia korkeampi, mutta se jatkaa samaa ristilimitettyä tiilijulkisivupintaa kuin naapurirakennuksessa. Viisikerroksisen rakennuksen ikkunalinjat noudattelevat osittain viereisen myllyn vastaavia, ikkuna-aukkojen yläreunat ovat suorat ja ikkunajakoa on yksinkertaistettu.

Vas: Kauramylyn leikkaus toukokuulta 1942.
SRM

Pihan puolella on betoniparvekkeet teräskaitteineen. Niihin liittyvää teräsrakenteista kierreporrasta ei koskaan toteutettu. Vanhan B-osan reunimmaisena ikkunalinjan edessä on hissi.

Rakennuksen läpi kulkevaa ajoaukkoa on myöhemmin korotettu ja sen yläpuolelle on valettu betonipalkki, joka näkyy julkisivupinnassa. Tässä yhteydessä kaksi 2. kerroksen ikkunaa muurattiin umpeen, toinen pihanpuolella ja toinen kadun puolella. Kadun puolella myös toinen alaikkuna on muurattu umpeen ja toinen levytetty. Vanhat puuikkunat ovat sisään ulosaukeavat. Parvekeovissa on säilynyt alkuperäinen kapea pystypaneeli. Rakennuksessa oli alun perin huopakate. Harjakaton konesaumattu pelti on uusittu viime aikoina.

Sisäpuolen nykytila

C-osan 1-2. kerrokset

Pohjakerroksen lävisträ 1980-luvulla korotettu porttikongi. Sen vieressä oli alun perin kapea tehdastila, jossa oli ikkunat myös porttikäytävään. B-osan julkisivun eteen sijoitettu hissi on edelleen käytössä.

Toista kerrosta ei enää ole ajoaukon korotuksen takia. Tehdastilan päälle on jäänyt parvimainen tila, jossa näkyy 1980-luvulla rakennettu, profilipellillä verhoiltu hissikuilu. Myös toisen kerroksen palkkikatto on näkyvissä porttikongiin. Betonipalkkien välit on levytetty ja sen alapuolelle on asennettu suojaverkko puukoolauksen varaan.

C-osan 3. kerros

Kolmas kerros on jaettu kevytrakenteisella seinällä B-osalla sijaitsevan tilausravintolan aulatilaa ja keittiöön. Aulatilaa on käynti D-osan pääporrasta pitkin tai C-osan alkuperäisellä hissillä. 1980-luvulla rakennettu tavarahissi avautuu puolestaan suoraan keittiötilaan. Aulatilasta on myös myöhemmin rakennetun yhdyssillan kautta yhteys D-osan portaaseen.

Sekä aula- että keittiötilojen lattiat ovat laattaa ja kattopinnat on levytetty. Aulatila jatkaa sisutukseltaan ravintolan linnateemaa ja sen seinät on verhoiltu liuskekivellä. Keittiötilan tiiliseinät ovat rapatut ja maalatut.

Keittiötilan ikkuna-aukot on levytetty umpeen, mutta vanhat ikkunat ovat pääosin tallella. Myös osa vanhoista teräsovista on säilynyt. Keittiön johtaa uusi pariovi.

C-osan 4-6. kerrokset

Kerrokset neljänestä kuudenteen ovat säilyneet käytännöllisesti katsoen alkuperäisasussaan lukuun ottamatta 1980-luvulla rakennettua hissikuilua. Katosta roikkuu alkuperäisiä opaalitasipallovalaisimia ja vanhat sprinkleriputket ja palopostit ovat säilyneet. Kuppielevaattorien puukotelot lävistävät kerrokset. Purettujen myllykoneistojen jäljiltä välipohjissa on lukuisia aukkoja ja seinissä sekä katoissa teräskiinnikkeitä. Myös osa vanhoista teräsovista on säilynyt.

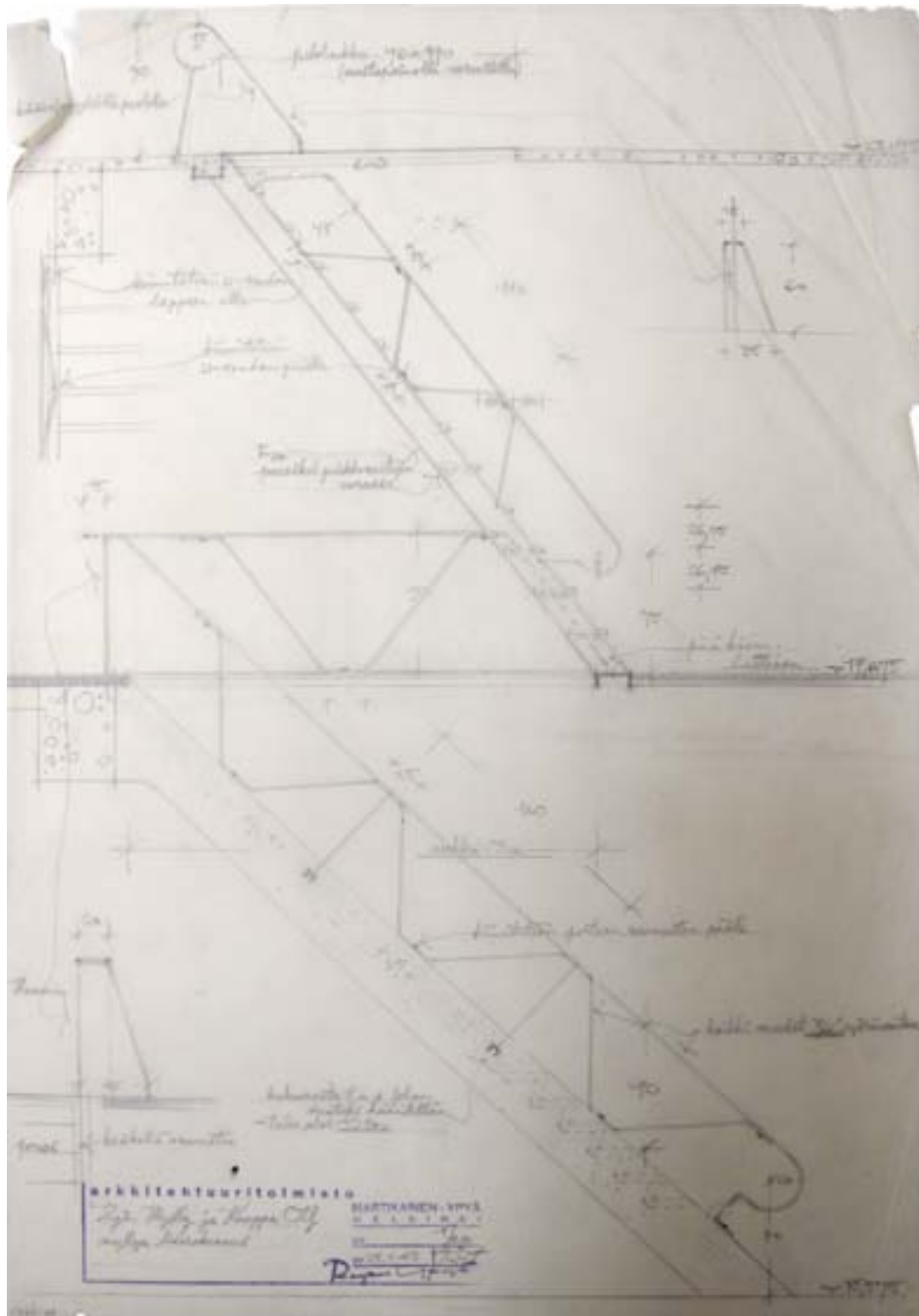
Neljännessä kerroksessa on yhtenäinen, nykyään varastona oleva tila, jossa on puulattia ja jonka seinät on rapattu. Katossa on betonipalkit ja näiden välissä näkyy ylemmän kerroksen puulattian maalaamaton alapinta. Betonista valettu suora porras, jossa on siro teräskaide johtaa ylempään kerrokseen.

Viidennessä kerroksessa on yhtenäinen käyttämätön tila, jossa on puulattia ja jonka seinät on rapattu. Katto on kokonaan betonina. Tilassa

Kauramylyn säkityskone
1940-luvulla. HM

on ullakolle johtava suora teräsporras, jossa on lakatut puuaskelmat ja siro teräsristikkokaide sekä toinen teräsporras ylös hissien konehuoneelle. Tilasta on myöhemmin rakennetun yhdyssillan kautta yhteys D-osan portaaseen.

Kuudes kerros on ullakko, jossa on betonilattia, rapatut seinät ja lautakatto. Kattorakenteita on hiljattain uusittu vesivahingon takia. Ullakolla on valurautaisin pyörästöin varustettu koneisto, joka liittyy ullakkotasolta neljännen ja viidennen kerroksen läpi kulkeviin puihin pystykanaviin. Kyseessä on kauramylyn kaksi kuppielevaattoria ja niiltä D-osaan johtava ruuvikuljetin.¹¹

Sisäportaiden piirustus tammi-kuulta 1943. SRM

Leipätehdas ja säkkivarasto

1949-50 Leipätehdas (1. rakennusvaihe) D-osa Martikainen-Ypyä

1951 Varastolaajennus Martikainen-Ypyä

1954 Säkkivarasto (2. rakennusvaihe) E-osa Martikainen-Ypyä-Malmio

1968-69 Muutos myllyksi, uusi siiloisto sekä terässiilot Martta ja Ragnar Ypyä

1976 D-osan korotus Havaste & Tamminen

1984 D-osan korotus Havaste & Tamminen

1999 E-osan siilojen purkaminen

Leipätehdas rakennettiin vuosina 1949-50 Sörnäisten rantatien ja Kaikukadun kulmaukseen. Sen paikalta purettiin v.1948 arkkitehti Armas Lindgrenin puurakenteinen jugend-huvila, joka oli alun perin suunniteltu Strömberg Oy:n dynamokonetehtaan konttoriksi ja johtajan asunnoksi. Leipätehdas ja sen laajennus säkkivarasto (E-osa) suunniteltiin samanaikaisesti, mutta to-

Siilo (F-osa), säkkivarasto (E-osa) ja leipätehdas (D-osa) helmikuussa 1954. HM

teutettiin kahdessa rakennusvaiheessa. Ensimmäisessä vaiheessa rakennettiin viisikerroksinen leipätehdas- ja toimistorakennus ja heti perään rakennettiin tulevan laajennuksen kaksi ensimmäistä kerrosta.¹²

Leipätehdas/ 1.rakennusvaihe

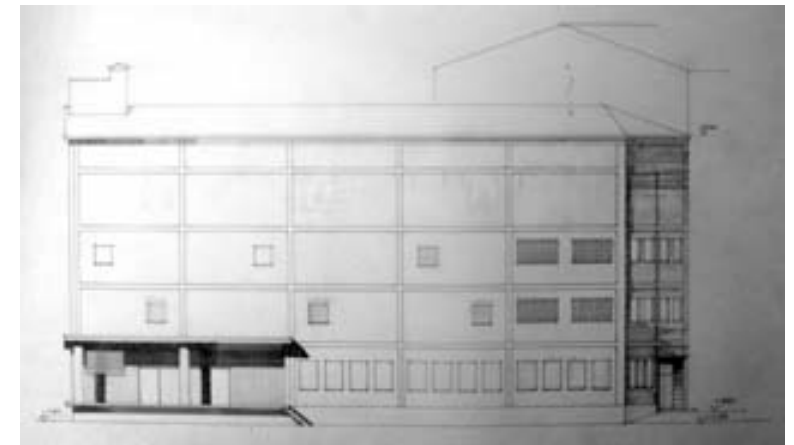
Leipätehtaan pohjakerrokseen sijoituivat sisäänkäyntiaula, toimisto- ja ruokalatilat sekä Sörnäisten rantatien puolelle lähetys- ja vastaanottovarasto. Toisesta neljänteen kerrokseen oli varsinaisen leipätehtaan tilojen lisäksi sijoitettu toimisto- ja varastotiloja. Viides ja kuudennen kerroksen ullakko olivat pääosin varastotiloja.

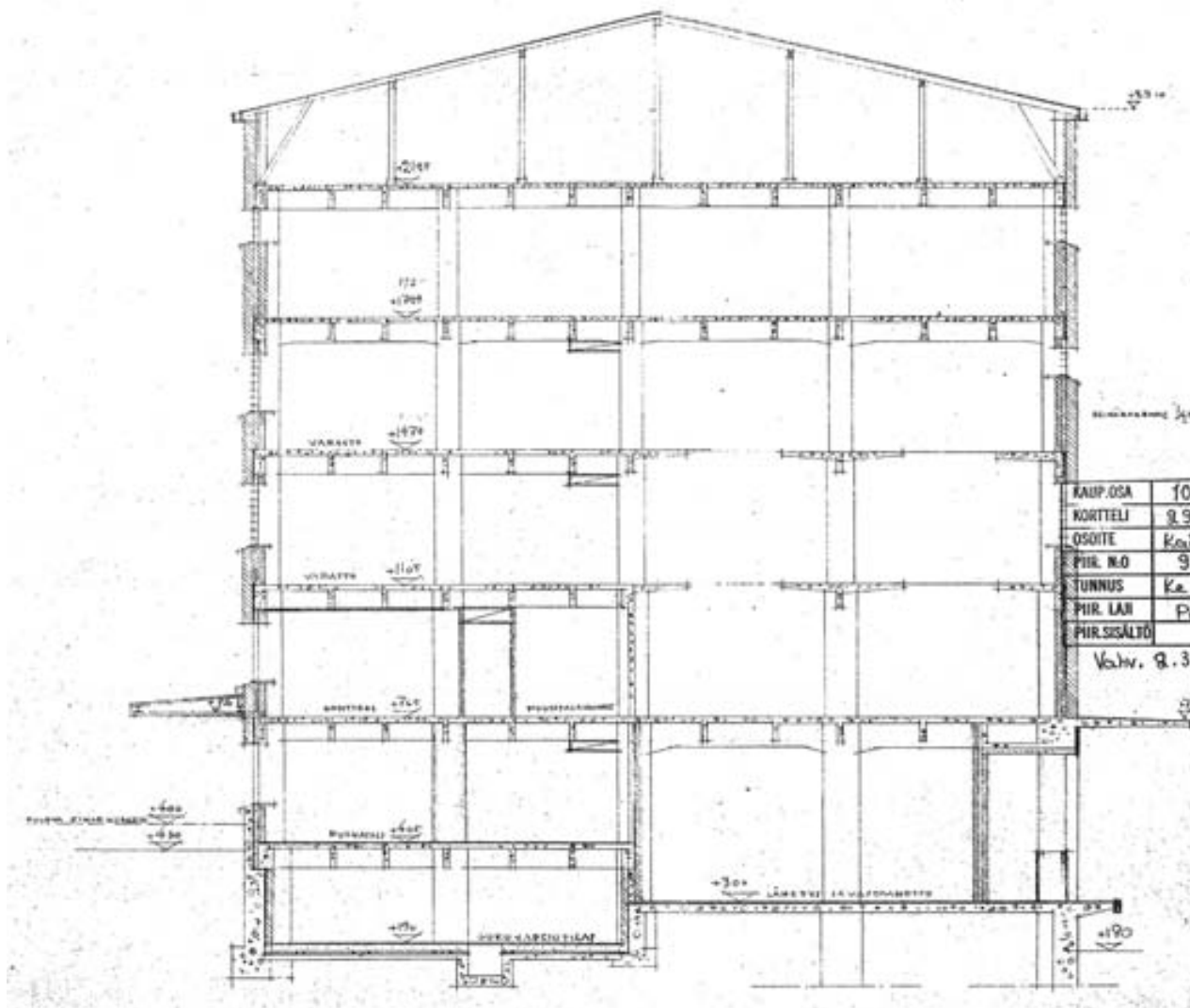
Kaikukadulta oli alun perin kaksi sisäänkäyntiä. Pääsisäänkäynti johti tuulikaapin kautta muutamaa askelmaa ylempänä oleviin toimistotiloihin. Toisesta ovesta pääsi eteisaulan kautta suoraan pääportaaseen, josta oli käynti myös sisäpihalle ja henkilökunnan ruokalaan. Aulan kulmauksessa oli vah-timestarin tila, josta oli näkymät sekä kadulle että porttikongiin. Pääportaas-ta oli myös käynti henkilökunnan pukuhuoneisiin, jotka sijaitsivat kellarissa ruokalan alapuolella.

Oik: Konttoritilojen sisäänkäynti 1960-luvulla. HM

Alla: Leipätehtaan julkisivupiirustus marraskuulta 1948. SRM

Leipätehtaan poikkileikkaus huhtikuulta 1949. Kadunpuolella (oikealla) näkyy lastauslaituri varastointeen ja niiden yläpuolella leipätehtaan tehdassalit. Huomaa välipohja-aukot. RVVA

Toisessa kerroksen pihan puolella oli käytävän varrella neljä toimistohuonetta ja arkisto sekä teknisiä tiloja ja läpikuljettava hissi. Arkistosta portaat johtivat suoraan ulos.

Toisen kerroksen kadun puoleiseen kulmaukseen oli sijoitettu leipätehtaan lyöntikoneet ja vierisessä tehdassalissa oli uunit. Tilaan hankittiin Suomen ensimmäinen saksalaisvalmisteen Werner & Pfleidererin sähköuuni, jota ei saatu koskaan kunnolla toimimaan. Ongelmana oli mm. yli 30 metrin pituisen rungon vääntyminen.

Sekä toisen että kolmannen kerroksen kattopinnoissa oli aukot, joiden läpi menevissä kuljettimissa näkkileivät kuivattiin uunin hukkalämpöä hyväksikäyttämällä ja siirrettiin neljännen kerroksen pakkaamoon. Uusi kaasukäyttöinen uuni asennettiin sähköuunin vierelle, joka purettiin 1970-luvun puoliväliin mennessä. Kuivatuslinjan aukot valettiin myöhemmin umpeen.

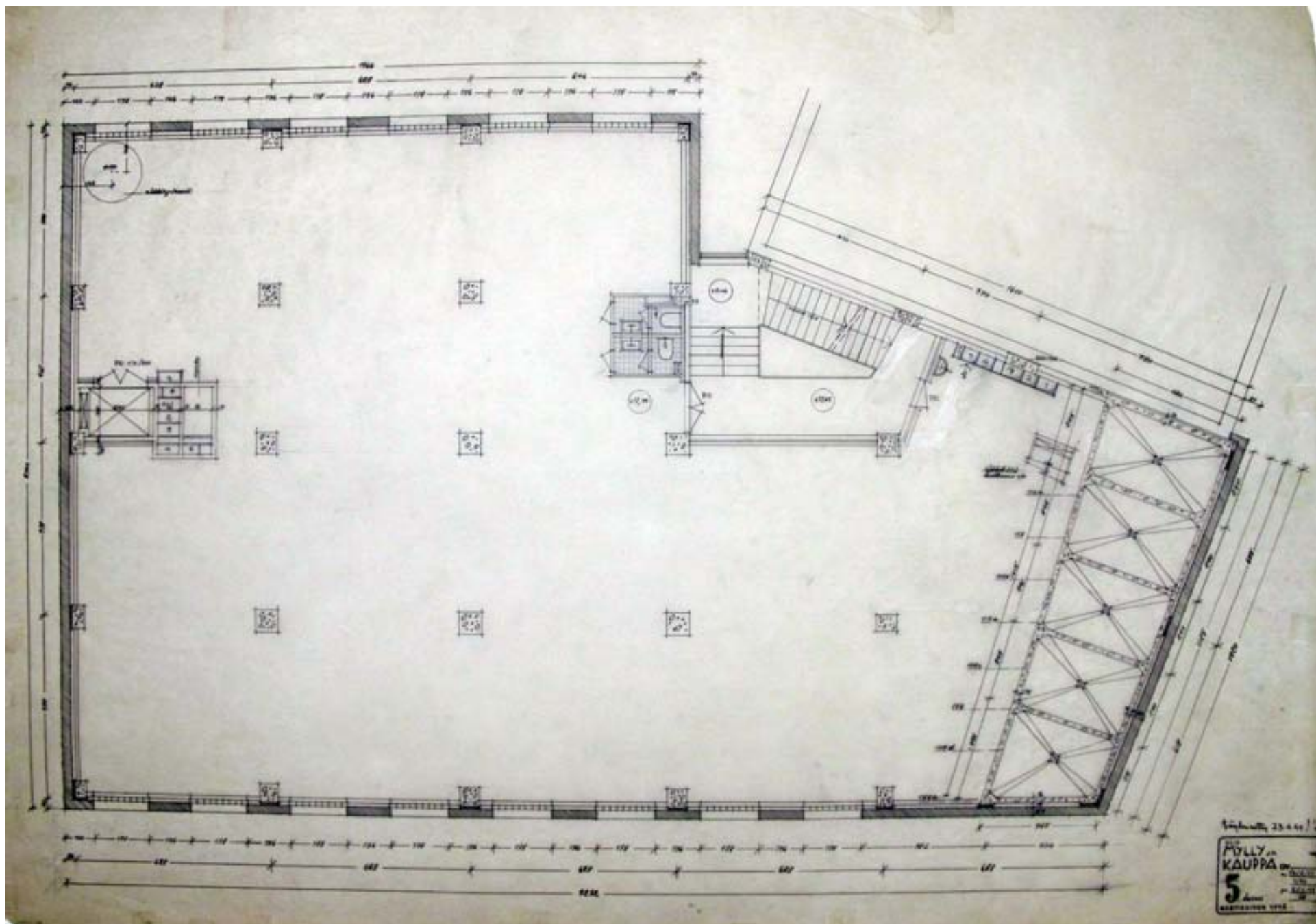
Kolmannen kerroksen tehdassalissa oli leipätehtaan taikinakoneet ja siellä hapatetaikinan juuria pidettiin padoissa pitkissä riveissä. Jauhot siirrettiin sinne ruismyllystä rakennuksen kulmassa sijaitsevia kahden kerroksen korkeisia silloja pitkin. Niiden puurakenteiset suppilot ovat edelleen näkyvissä kolmannen kerroksen kattopinnassa.

Kolmannesta kerroksesta leipätaikina laskettiin toiseen kerroksen lyöntikoneille stanssattavaksi ja nostatusradan kautta leivät siirrettiin paistouuniin. Rullakoilla olevat leivät siirrettiin neljänteen kerrokseen, jossa ne kuivatettiin puhaltimilla. Lopulta ne siirrettiin kolmannessa ja neljännessä kerroksessa sijaitseviin pakkaamoihin ja varastoihin.¹³

Varastotilat sijoituivat kolmannessa ja neljännessä kerroksessa pihan puolelle. Viidennessä kerroksessa oli kauran kuorivarasto ja leseiden säkityspaikka. Kuudennen kerroksen ullakolla oli ilmastointihuoneen lisäksi varastotilaa. Varastojen nurkassa oli ylimmästä kerroksesta tuleva säkkispiraali, joka siirtyi kolmannessa kerroksessa rakennuksen ulkopuolelle. Siraalin puisia ränniratoja pitkin säkit liukuivat alas auton lavalle.

Varhaisemmista julkisivuluonnoksista poiketen leipätehtäs oli ulkoarkkitehtuuriltaan hyvin pelkistetty puhtaaksi muurattu tiilirakennus, jossa oli loiva harjakatto. Rakennuksen julkisivuaukotus noudatti sisätilojen toimintoja. Ensimmäisen kerroksen toimisto- ja ruokalaitiloissa sekä pihapuolen toisen kerroksen toimistotiloissa oli tavalliset ikkunat, muissa kerroksissa lasitiili-ikkunat. Kahdessa ylimmässä varastokerroksessa lasitiilinauhat olivat hyvin matalat ja rakennuksen nurkka oli täysin umpinainen siinä sijainneiden sillojen takia. Osa leipätehtaan lasitiili-ikkunoista muutettiin avattaviksi puuikkunoiksi 1950- ja 1970-luvuilla sisätilamuutosten yhteydessä.¹⁴ Siilon puoleinen pääty oli umpinainen odottaen tulevaa laajennusta ja siihen oli asennettu väliaikainen puurakenteinen säkkiluisu.

Kaikkukadun puolella rakennuksen julkisivupintaa oli tuotu hieman ulom-

Leipätehdas viimeistelyä vaille valmiina loka-kuussa 1949. Foto Roos, HM

Leipätehtaan viidennen kerroksen pohjapiirros huhtikuulta 1949. SRM

mas 1943 valmistuneesta kaurasiilosta. Syvennyksessä olevaa pääsisäänkäynnin seinäpinnat oli alustavissa suunnitelmissa verhoiltu vuolukivilaatoilla, mutta ne toteutettiin keraamisina laatoilla. Suuri lasiseinä avautui toimistotilojen aulaan. Teräslasirakenteisen ulko-oven alaosaan oli koristeellinen ympyrä-aiheinen suojakaide. Sörnäisten Rantatien puolella oli lastauslaituri katoksineen. Vuonna 1951 valmistuneen tulevan laajennuksen toinen kerros ennakoitiin jo rationalisempaa otetta. Toukokuussa 1962 julkisivuun asennettiin Mylly-Mattia kuvaava mainos.¹⁵

Säkkivarasto/ 2. rakennusvaihe

Vuosina 1953-54 valmistunut 2. rakennusvaiheen kahdeksankerroksinen lisärakennus (E-osa) sijoitettiin leipätehtaan jatkeeksi ja se yhdistyi siilojen olemassa olevaan porrashuoneeseen. Kaksi alinta kerrosta sekä kellarikerros

oli jo rakennettu v. 1951 aikana. Ensimmäisessä kerroksessa oli tulevan ja lähtevän tavarantoimitus samassa tasossa kuin leipätehtaan ensimmäisen kerroksen lattiataso. Siihen yhteydessä oleva avoin varastotila oli 1,5 metriä korkeammalla, samassa pihatason kanssa. Varastotilaan johti ylemmistä kerroksista hissi sekä säkkiränni. Kellarikerroksessa oli teknisten tilojen lisäksi autotalli sekä puku- ja pesuhuone.

Kolmannesta kahdeksanteen kerrokseen oli avointa varastotilaa. Kerrosten välillä oli säkkispiraali sekä säkkihissi. Toisen kerroksen säkkirännistä oli yhteys pihanpuolen puurakenteiseen katokseen.

Säkkivaraston rationalistinen julkisivu on jäsennetty rapatuilla vaaka- ja pystynauhoilla ruudukoksi, jonka välit ovat puhtaaksi muurattua tiiltä. Nauhamaiset yläikkunat on sijoitettu heti rapatun vaakanauhan alapuolelle. Sisäänvedettyyn ensimmäiseen kerrokseen liittyy lastauslaituri ja sitä suojaava

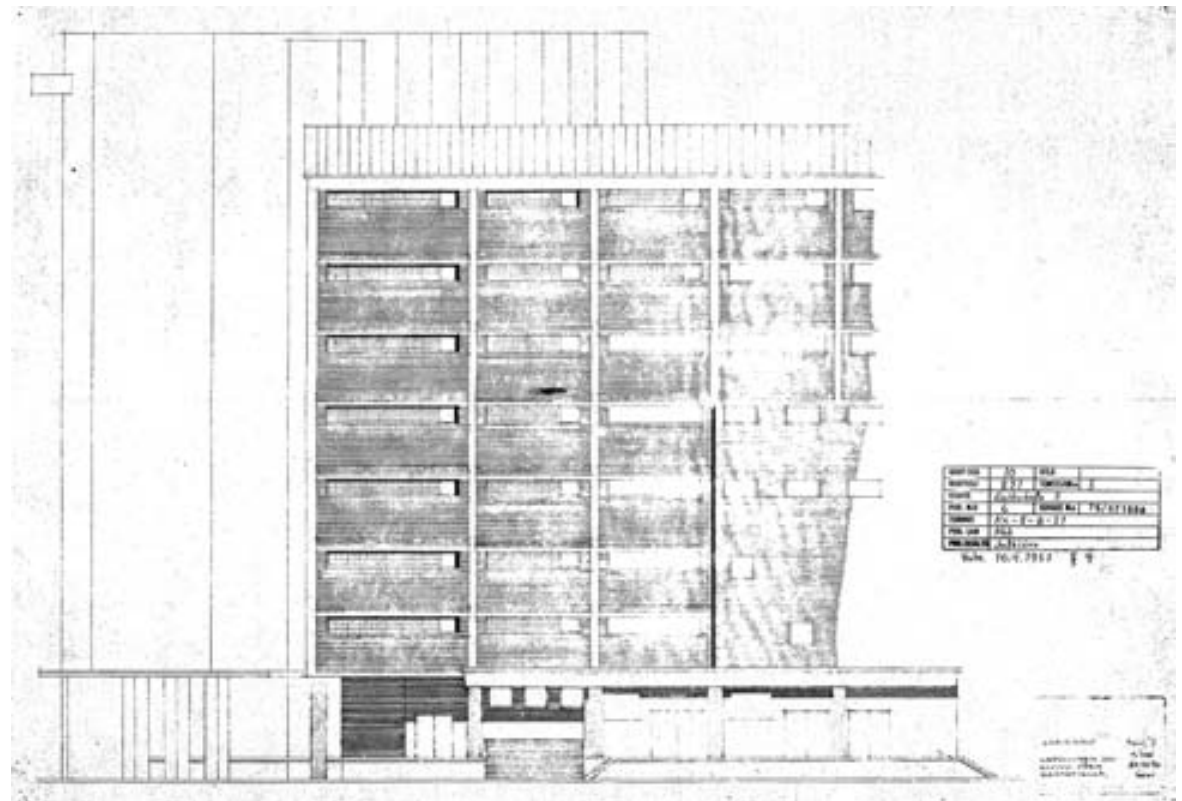
Säckivaraston julkisivu Sörnäisten rantatielle
21.12.1950. RVVA

Säckivarasto pihan puolelta helmikuussa
1954. HM

katos. Pihan puoli noudatti samaa jäsentelyä kuin katujulkisivu. Rakennuksessa oli alun perin loiva harjakatto, joka oli maalattua peltiä.

1960-luvun muutokset/ uudet siilot

Näkkileipätehdas lopetti toimintansa v. 1968¹⁶. Toiseen kerrokseen tehtiin 1970-luvulla muutoksia vuokralle tulleen automaaliliike Örumin maalisekoittamoa varten. Kolmannessa kerroksessa oli pihan puolella optikko-liikkeen myynti- ja varastotilaa.¹⁷ Muut kerrokset olivat myllyn varastotilana. Ensimmäisen kerroksen konttoritiloista erotettiin viljantutkimushuone 1960-luvun lopulla.¹⁸

Vuonna 1969 E-osaan rakennettiin uudet jauhosiilot purkamalla ensin noin puolet rakennuksesta pihan puolelta.¹⁹ Betonisiilot toteutettiin liukuvaluna ja samalla vahvistettiin kellarin, ensimmäisen ja toisen kerroksen olemassa olevia pilareita. Säckivarastoon asennettiin vanhan säkkirännin lisäksi uusi säkkiränni ja -elevattori. Pihan puolen umpinainen julkisivu tehtiin asbestisementtisestä poimulevystä ja sen yläosassa oli yhtenäinen kapea lasitiilinauha.²⁰

Uusien siilojen lisäksi E-osan ulkoseinän vierelle rakennettiin terässiilot, joista oli yhteys jauhopakkaamoon.²¹ Samoihin aikoihin pohjakerroksen varastotilasta erotettiin ohjaamotila, jota varten avattiin ikkunat julkisivuun. Samalla lähettämön tarkkailutilan lasitiiliaukkoon tehtiin uusi ikkuna. Ylempiin kerroksiin lisättiin kaapelikuilut ja 6.-8.kerroksen lattioihin tehtiin uudet aukot luukkuineen.²²

1970-90- lukujen laajennukset ja muutokset

Rakennuksessa toteutettiin suuria toiminnallisia muutoksia vuosina 1976-84.²³ Suunnitelmat myllyosaston siirtämisestä säckivaraston (E-osa) kadun puoleiseen osaan sekä entisen leipätehtaan (D-osan) korottamisesta laati v. 1975 Arkkitehtitoimisto Havaste & Tamminen Ky.²⁴

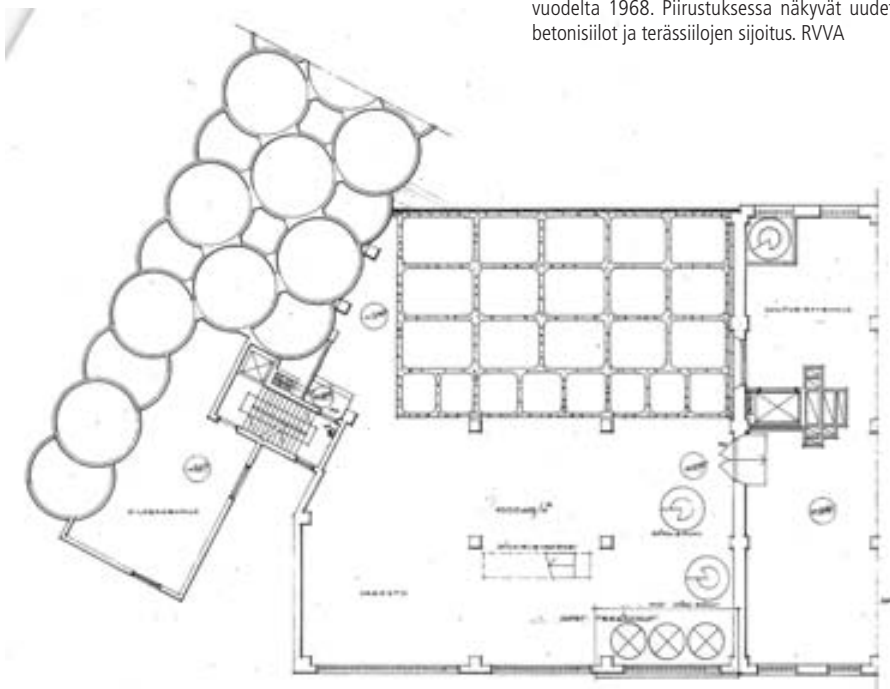
Täysin automatisoitu mylly sijoitettiin viidennestä kahdeksanteen ker-

rokseen. Ylimmässä eli 8. kerroksessa oli tasosihdit, seulat ja raepuhdistus, 7. kerroksessa putkikerros, 6. kerroksessa valssituolit ja jauhanta sekä 5. kerroksessa voimansiirto eli välivaihtokerros. Neljäs ja kolmas kerros olivat edelleen säkkivarastona. Toisessa kerroksessa oli varastotilojen lisäksi pakkaamo, jossa oli jauhojen pussitus koneet. Osa jauhoista siirrettiin putkia pitkin myös suoraan säiliöautoihin.²⁵

D-osa korotettiin osittain E-osan korkuiseksi. Kolmen kerroksen korkuiseen kapeaan laajennusosaan sijoitettiin pihan puolella säkityssiilot ja kadun puolelle laboratoriotilat sekä työhuoneet ylimyllärit, siilo- ja vuoromestari- le. Suunnitelmissa oli myös koko D-osan korotus kahdella kerroksella, mutta se toteutettiin vasta v. 1984. Tämän muutos- ja laajennustyön yhteydessä saatiin tarvittavaa lastaustilaa pohjakerrokseen kun toimistotilat siirrettiin ylimpään 7. kerrokseen. Tässä yhteydessä Kaikukadun puoleiset sisäänkäynnit muurattiin umpeen ja C-osan puolelle rakennettiin uusi läpikuljettava tavarahissi, joka avautui myös D-osalle.

D-osan pihan puolelta avattiin uusi yhteys entisen keittiön kautta hissille, joka uusittiin. Keittiö pienennettiin valmistuskeittiöstä jakelukeittiöksi. Ruokasali oli jo 1970-luvun puolivälissä muutettu osittain toimistotiloiksi. Toinen ja kolmas kerros muutettiin kokonaan varastoiksi ja myöhemmin

Säkkivaraston viidennen kerroksen pohjapiirros vuodelta 1968. Piirustuksessa näkyvät uudet betonisiilot ja terässiilojen sijoitus. RVVA

rakennetut väliseinät purettiin pois. Neljännen kerroksen kautta rakennettiin yhteys vanhasta pääportaasta korotusosan uuteen porrashuoneeseen. Entisen leipätehtaan kolmannen kerroksen tehdassaliin tehtiin lesekorppujen valmistuslinja 1980-luvulla ja se oli toiminnassa vuoteen 1991 saakka.

Korotukset toteutettiin olemassa olevan rakennuksen mukaisesti puhtaaksi muuratusta tiilestä. Ne pyrittiin yhdistämään vanhaan noudattamalla ikkunoiden samaa muotoa ja kokoa.

Helsingin Mylly Oy:n muutti pois v. 1992 ja koneiden poistamista varten säkkivaraston julkisivun toiseen, kuudenteen ja seitsemänteen kerrokseen tehtiin haalausaukot, jotka laitettiin umpeen punaisella profilipellillä.

Vuosina 1994-95 Arkkitehtitoimisto Timo Viikari & Co Oy laati suunnitelmat ensimmäisen kerroksen varastotilan muuttamisesta osittain myymälätilaksi sekä autotallin muuttamisesta rengasvarastoksi. Tässä yhteydessä Sörnäisten rantatien puolelle avattiin uusi oviaukko myymälän sisäänkäyntiä varten. Autotallin nosto-oveen lisättiin yläikkunat. Rengasliikettä varten julkisivuun asennettiin valomainos, joka on myöhemmin poistettu.²⁶

E-osan pihan puolen siilosto purettiin pois vuoden 1999 tontin laajojen purkutöiden yhteydessä. Pihan puolelle tehtiin uusi julkisivu profilipellis-

"Mylly-Matti" -mainos asennettiin vuonna 1962. HM

Helsingin Myllyn alue elokuussa 1959. HM

Rakenne ja Ivis

Rakennus on kauttaaltaan perustettu kalliolle, joka Sörnäisten rantatien varrella on lähellä alkuperäistä maan pintaa. D- ja E-osan kantava teräsbetonirunko perustuu pilari-palkkijärjestelmään, jossa betonilaattoja kannattavat primääri- ja sekundaaripalkit. Rakennuksen rungot ovat paikallavalettua teräsbetonia. Välipohjat ovat ylälaattapalkkistoja.²⁷

Pilarit ovat neliömäisiä lukuun ottamatta ensimmäisen kerroksen entisissä toimistotiloissa ja ruokalassa olevia massiivisia pyöreitä pilareita. Lukuun ottamatta 1970-80-luvun korotusvaiheita, ulkoseinät ovat lämmöneristämättömiä ilmaraolla varustettuja tiiliseiniä.²⁸ Seinärakenne koostuu puolen kiven tiilestä, kahden tuuman ilmaraosta, kahden tuuman tojalevystä sekä yhden tiilen julkisivusta. Korotetulla osuudella tiilien välissä on mineraalivilla.

Rakennus oli alun perin varustettu koneellisella ilmastoinnilla sekä vesi-sprinklerisysteemillä. Leipävalmistuksen hukkalämpöä hyödynnettiin rakennuksen kiertoilmalämmityksessä. Kattopintoihin rakennettiin puhallusilmalle betonista valetut puhalluskanaalit ja ritilät, jotka ovat nykyisinkin nähtävissä. 1970-luvulla lämmitys muutettiin kuitenkin vesipattereille.

Ulkopuolen nykytila

Julkisivuissa on nähtävissä neljä eri rakennusvaihetta. Ypyöitten suunnittelemat leipätehdas ja säkkivarasto poikkeavat jäsentelyltään selvästi toisistaan, vaikka rakennuksia suunniteltiin samanaikaisesti. Myöhemmät korotukset on yritetty sovittaa olemassa olevaan rakennukseen.

Julkisivupinnat ovat puhtaaksimuuratua tiiltä. Leipätehtaan (D-osan) julkisivut on tehty samalla ristilimityksellä kuin B- ja C-osalla. Säkkivaraston (E-osa) sekä myöhemmät korotukset on tehty juoksulimityksellä. Betonisokkelit on myöhemmin osittain slammattu. Pihan puolen puretut osat on pääosin verhoiltu väliaikaisesti profiilipellillä ja D-osan maalattu tiilipintainen sivuseinä on purkutyön jäljiltä.

Rakennusten ikkuna-aukotus on säilynyt ennallaan ja niihin liittyvät betoniset aukkopalkit. Osa leipätehtaan lasitiili-ikkunoista on muutettu avattaviksi ikkunoiksi 1950- ja 1970-luvuilla. Myös osaan ensimmäisen kerroksen ikkunoista on tehty muutoksia. Pihan puolen ikkunat on osittain levytetty umpeen. Merkittävä muutos on ollut Kaikukadun pääsisäänkäynnin umpeen muuraaminen v.1984.

Sörnäisten Rantatien puoleinen betonirakenteinen lastauslaituri katoksineen on pääosin säilynyt. Sisäänvedettyä julkisivua kannattavat uritetut betonikolonnit. E-osan vesikate on maalattua peltiä, D-osalla on sorapintainen tasakatto.

Sisäpuolen nykytila

Rakennusta ei ole voitu inventoida kokonaisuudessaan sen huonon kunnon takia. D-osa on inventoitu pääosin, lukuun ottamatta pihan puoleisia tiloja. Kadunpuolen entiset tehdassalit olivat inventointihetkellä täynnä muuttolaa-
tikko firman laatikoita yms. tavaroita ja liikkuminen oli erittäin rajoitettua. E-osalta on inventoitu vain ensimmäinen kerros.

Porrashuone "Kaikuporras"

Pohjamuodoltaan kolmiomainen porras sijoittuu Kaikukadun ja Sörnäisten rantatien varrella olevien C- ja D-siipien sisänurkkaan. Muuttuneiden sisäänkäyntijärjestelyiden takia portaaseen on ulkokäynti nykyisin vain pihan puolelta.

Tilallisesti komea porrashuone on taidokkaasti suunniteltu erisuuntaisten siipien väliin. Pihan puolelle avautuu kapea ja korkea lasiseinä. Portaan muotoa korostavat kantavat betonipalkit sekä sitä kiertävä massiivinen puukäsijohde. Porrasta rakennettaessa on ilmeisesti huomioitu sen mahdollinen korotus tulevaisuudessa ja näin ollen viimeinen syöksy päättyy ulkoseinällä olevalle matalalle tasanteelle.

Porrashuone on säilynyt pitkälti alkuperäisessä asussaan, mutta kadun puoleinen pääsisäänkäynti on laitettu umpeen v. 1984. Alun perin sisään tulotasolta avautui näkymä muutaman askelman ylempänä olevaan porrashuoneeseen. Porrashuoneesta avattiin ulkopuolinen yhteys C-osan 5.kerroksen varastoon 1976 ja 3.kerroksen varastoon 1984. Yhdysyhteyksien ulkopuolelta verhoiltiin profiilipellillä.

Kantavana rakenteena on porrassyöksyjen ja tasanteiden sivuilla näkyvissä olevat kapeat ja korkeat betonipalkit. Liittymäkohdat on huolellisesti muotoiltu. Valkoisiksi maalatuissa betonivalupinnoissa on näkyvissä vaakasuuntainen muottilaudoituksen jälki. Alemmissa kerroksissa porraskäytävien maalatun pinnan alla on mosaiikkibetoni. Ylempien kerroksien portaat ovat hiottua betonia.

Teräksisessä porraskäytävällä on korkea muotoiltu puukäsijohde, joka on tummaksi petsattu. Vuonna 2005 kaidetta muutettiin turvallisuusmääräysten takia kun porrashuone otettiin käyttöön B-osan juhlahuoneiston sisäänkäynniksi. Kolmanteen kerrokseen saakka puista käsijohdetta korotettiin ja alaosaan tehtiin suojalevytys vanerista.²⁹

Porrashuone on kauttaaltaan maalattu valkoiseksi seinien alaosia lukuun ottamatta, jotka ovat nykyisin vihreät. Portaan sivupalkit on myös osittain maalattu. On mahdollista, että porras palkkeineen olisi alun perin ollutkin betonin värinen. Vuonna 1984 rakennettu seinä on maalattua tiiltä.

Alkuperäiset ikkunat ja ovet ovat pääosin säilyneet. Tuulikaapissa on teräslasiovet, joissa kehyksen sisänurkat ovat pyöristetyt. Sisemmässä ovesta on tallella myös pitkänomainen vedin ja ovipumppu. Pohjakerroksen laakaovet

ovat petsattua vaneria ja niissä on yksinkertaisesti profiloituneet, valkoisiksi maalatut ovilistat. Entisiin konttoritiloihin avautuvan oven ovilistassa on poikkeava profilointi urituksineen. Ylempien kerrosten ovissa on maalattu teräspinta. Ovissa on pääosin leveät kehykset jirattuine nurkkineen, osa ovista on kokonaan sileitä. Väriltään ovet ovat nykyisin pääosin valkoisia, ylimmässä kerroksessa on voimakkaan punainen ovi. Pihan puolen korkea pystysuuntainen puuikkuna koostuu avattavista ikkunoista. Ikkunoiden edessä on tasanteilla teräksiset suojakaiteet.

Syöksyjen ja tasanteiden alapinnoissa on uusitut loisteputkivalaisimet. Ylimmässä kerroksessa on alkuperäinen lasikupuinen riippuvalaisin. Seinillä on säilynyt alkuperäisiä sähkökatkaisimia.

D-osan 1.kerros

Ensimmäisessä kerroksessa on tehty suurimmat tilamuutokset 1980-luvun puolivälissä kun toimistotilojen paikalle tehtiin varastotilaa. Väliseinät purettiin pois ja Kaikukadun puoleiset sisäänkäynnit muurattiin umpeen. Uusi läpikuljettava tavarahissi sijoitettiin viereisen C-osan puolelle (Havaste & Tamminen).

Tässä yhteydessä purettiin myös toimistopuolella säilynyt Arkkitehti-toimisto Martikainen-Ypyän suunnittelema alkuperäinen funkistyylinen sisustus. Shakkiruudutettu lattia oli todennäköisesti kumimattoa. Vastaanototiskin alaosa ja wc-tilojen kaareutuva väliseinä oli verhoiltu pystypaneelilla. Massiivisia pylväitä oli korostettu kiiltävällä maalipinnalla ja väliovet olivat ilmeisesti lakattua vaneria.

Oik: Osa leipätehtaan ja konttoritilojen pituusleikkauksesta tammikuulta 1949. Aulatiloihin luonnosteltuja reliefejä ei toteutettu. SRM

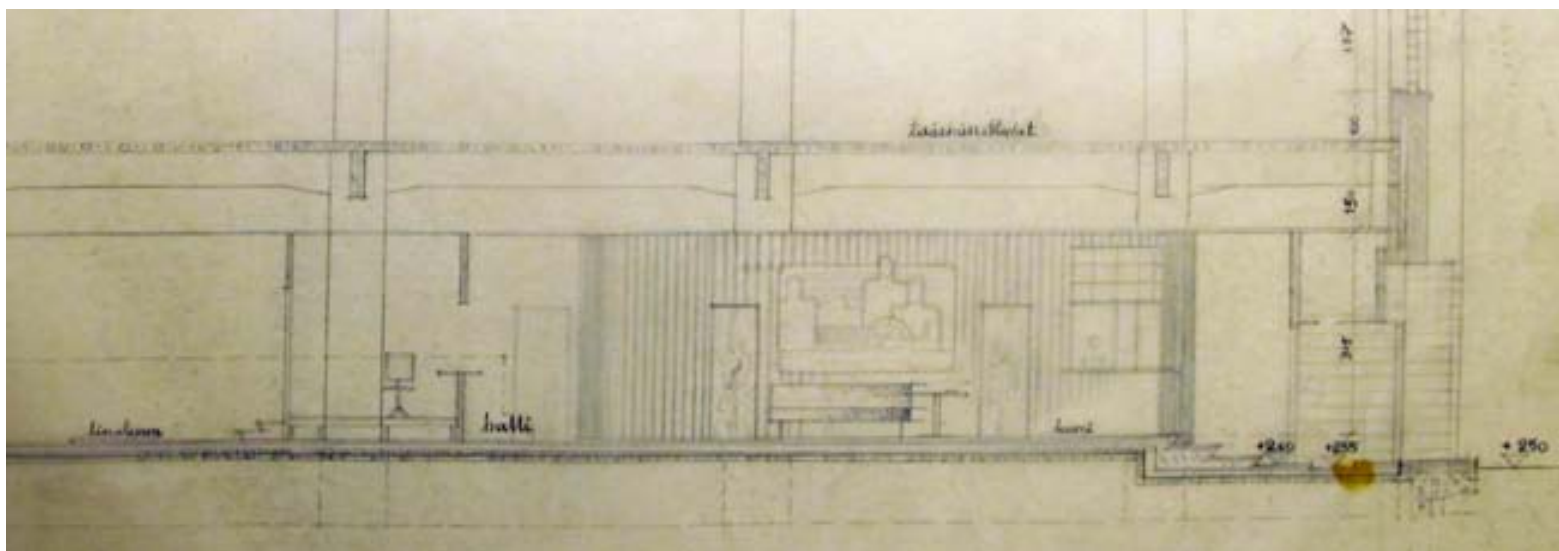
Alla: Myllärimestari Lillak toimistuhuoneessaan vuonna 1955. Kuvassa näkyvä mosaiikkibetoninen ikkunalausa on säilynyt. HM

Nykyisin tiloihin on taas rakennettu osittain toimistotiloja. Uudet kevyt-rakenteiset seinät ovat levyrakenteisia ja osittain maalamattomia. Työhuoneiden lattialla on parkettia imitoiva muovimatto. Taukotilan keittiön lattiassa ja seinillä on keraamista laattaa. Työhuoneiden alakatot ovat puupaneeli imitaatiota. Varastotilojen nosto-ovet on uusittu 1980-luvun puolivälissä.

Ensimmäisen kerroksen toimistotilojen kaksipuitteiset puuikkunat heloitneen ovat osittain alkuperäisiä.³⁰ Kahteen ikkunaan on lisätty tuuletusikkunat v. 1956 ja kolme muuta on muutettu myöhemmin. Myös mosaiikkibetoniset ikkunapenkit ovat säilyneet.

Vas: Helsingin Mylly Oy:n konttorin aula todennäköisesti pian valmistumisen jälkeen 1950-luvun vaihteen tienoilla. HM

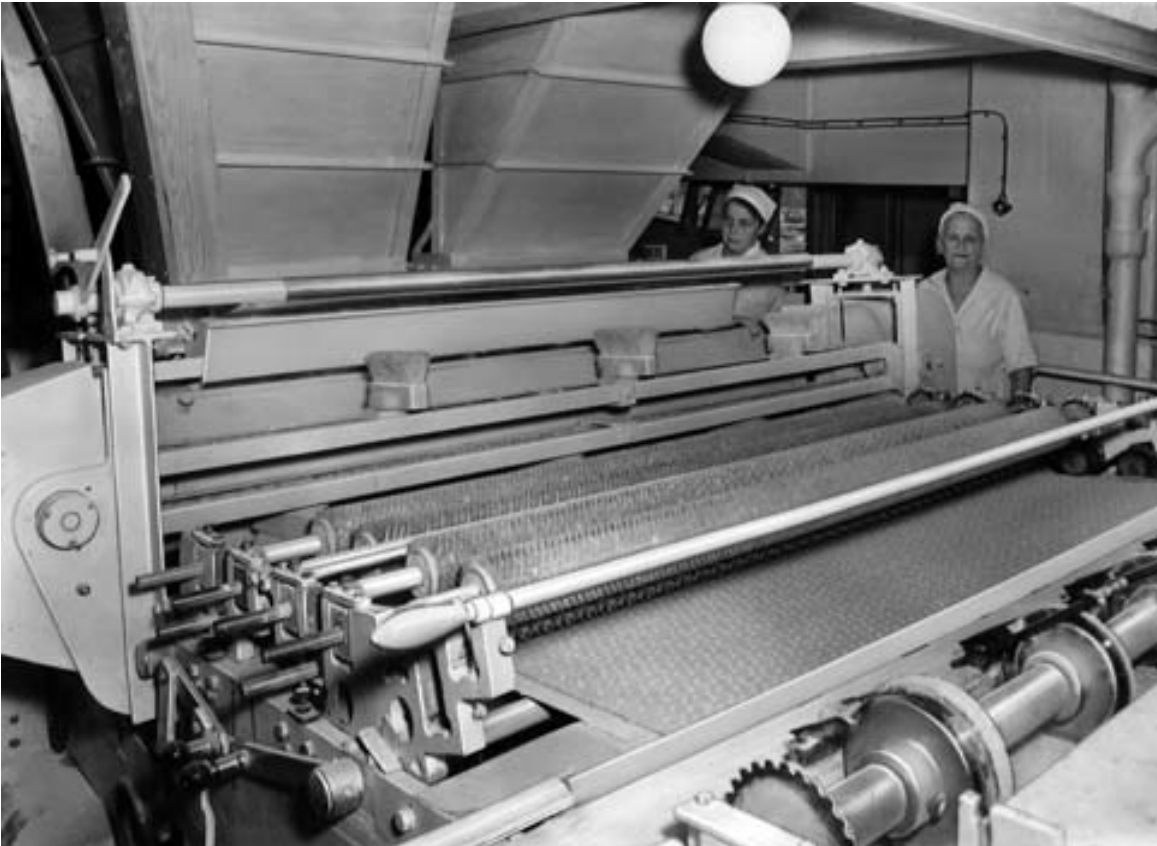
D-osan 2.-5. kerros

Kadunpuolella 2.-5-kerroksessa on avonaiset tilat, joissa kantava betonirunko palkeineen on nähtävissä. Leipätehtaan aikaiset jauhosiilot ovat säilyneet ja niiden puurakenteiset suppilo-osat on nähtävissä kolmannen kerroksen kattopinnassa. Rakennusta korotettaessa kahden pilarin yhteyteen rakennettiin ylös johtavat hormit.

Lattiatpinnat ovat betonia ja osassa tiloista ne ovat maalattuja. Alkuperäiset väliseinät ovat pääosin puhtaaksi muurattua tiiltä. Leivänvalmistustiloissa, toisessa ja kolmannessa kerroksessa, on seinien alaosissa jäljellä alkuperäinen keraaminen laatta. Seinä- ja kattopinnat on pääosin maalattu valkoisiksi. Kolmannessa kerroksessa pilarien ja seinien alaosat, keraaminen laatta mukaan lukien on maalattu keltaisiksi. Pääporrashuoneeseen johtavat ovet ovat alkuperäisiä teräspintaisia ovia, joissa on leveät kehykset. Ovet ovat pääosin

Alla: Leipätehtaan laitteistoja 1959. HM

D-osan 6.-7. kerros

Korotusosan 6.-7.kerroksen kantavat betonirakenteet poikkeavat alemmista kerroksista. Kuudes kerros oli alun perin leipätehtaan ullakkokerros ja pohjapiirustuksiin on esitetty betonipilarit, tosin leikkauksessa on puurakenteet.

Ulko- ja väliseinät ovat maalattua tiiltä. Kattopintana on siporex-laattaa. Seinä- ja kattopinnat on maalattu valkoisiksi. Betonilattiat on maalattua harmaiksi.

Puuikkunat on petsattu tumman ruskeiksi. Ovet ovat maalattuja va-kiomallisia teräsovia. Seitsemänteen kerrokseen johtaa teräskierreporras. Alkuperäisen porrashuoneen kattopinta on myöhemmin otettu käyttöön varastotasana ja sinne johtaa teräsporras. Hissin konehuoneeseen on käynti myös terästikkaita pitkin.

turkoosin värisiä. Lasitiili-ikkunoita on osittain muu-tettu kaksipuitteisiksi sisään aukeaviksi puuikkunoiksi 1950- ja -70-luvuilla.

Neljännessä ja viidennessä kerroksessa betoni-palkkien välisissä kattopinnoissa roikkuvat osittain alkuperäiset lasikuvulliset valaisimet. Tiloissa on myös iv-säleikköjä eri aikakausilta.

E-osan 1.kerros

E-osan 1.kerroksesta jäi jäljelle vain kadunpuoleinen kapea kaistale kun 1960-luvun lopussa varaston paikalle rakennetut jauhosiilot purettiin v.1999.

Lähetys- ja vastaanottovaraston ylemmältä tasolta erotettiin 1960-luvun lopussa ohjaamo ja alemman tason päälle rakennettiin parvimainen lähettämön tarkkailutila. Ohjaamoja ja tarkkailutilaa varten avattiin julkisivuun uudet nauhamaiset ikkunat ja lisäksi osa lasitiiliaukosta muutettiin ikkunaksi. Ohjaamotila on edelleen jäljellä, mutta siitä on erotettu 1970-luvun puolivälissä kuorma-autoilijoiden oleskelutila. Samalla koko varastotila erotettiin pihan puolella olevasta siilojen alaosasta.

Ohjaamon tasolle johtavat betoniportaat kaiteineen ovat säilyneet. Väliseinät ovat tiiltä ja valkoisiksi maalatut kattopinnat ovat levyä. Ohjaamon lattiapinta on uusittu linoleum-laattana. Väliseinäikkuna on rakentamisen ajalta 1960-luvun lopusta kuten suurin osa lasiaukollisista ovistakin, mutta

ovien paikkoja on vaihdeltu. Osa ovista on ilmeisesti puretusta tarkkailutilasta ja niiden turkoosiväri vaikuttaa alkuperäiseltä. Ikkunat ovat kytkettyjä puuikkunoita. Nykyisen teräsrakenteisen kierreportaan paikalla on alun perin ollut säkkiränni, joka purettiin pois 1980-luvun puolivälissä.

Vas: E-osan välipohjissa on poistettujen terässiilojen aukkoja. Kuva: Insinööritoimisto Vahnen Oy 5.6.2004

Yllä: Lähetämön vuonna 1968 rakennettu tarkkailutila, jota ei enää ole. Ikkunan takana näkyy säkkiränni, jonka tilalla on nykyisin kierreportas. HM

Leipätehdas vuonna 1963. Mylly-Matti -mainos asennettiin vuonna 1962. Kuva: Risto Tukiainen

Siilorakennus

1940 Arkkitehtuuritoimisto Martikainen-Ypyä

”Viljasäiliön yleisratkaisuun ovat vaikuttaneet tontin muoto, sen suhteellinen ahtaus, ja asema rautatiehen nähden, rakennustapa sekä pyrkimys suhteelliseen suureen lukumäärään säiliöosastoja.” (Marta ja Ragnar Ypyä/Arkkitehti 1942)

Viljan tuonti siiloon tapahtui sekä rautateitse että autolla. Puuskittain tapahtuvan toiminnan takia rakennuksen kellarin molemmissa päässä oli viljanottokuilut kuormien purkausta varten. Radan puoleiseen kuiluun voitiin purkaa sekä rautatievaunuista että autoista, pihan puoleen kuiluun

Siiloa rakennetaan huhtikuussa 1941. HM

Siilorakennus vuonna 1944.
Alla olevassa mainoksessa on
esitetty kuivatuslaitos. HM

vain autoista.

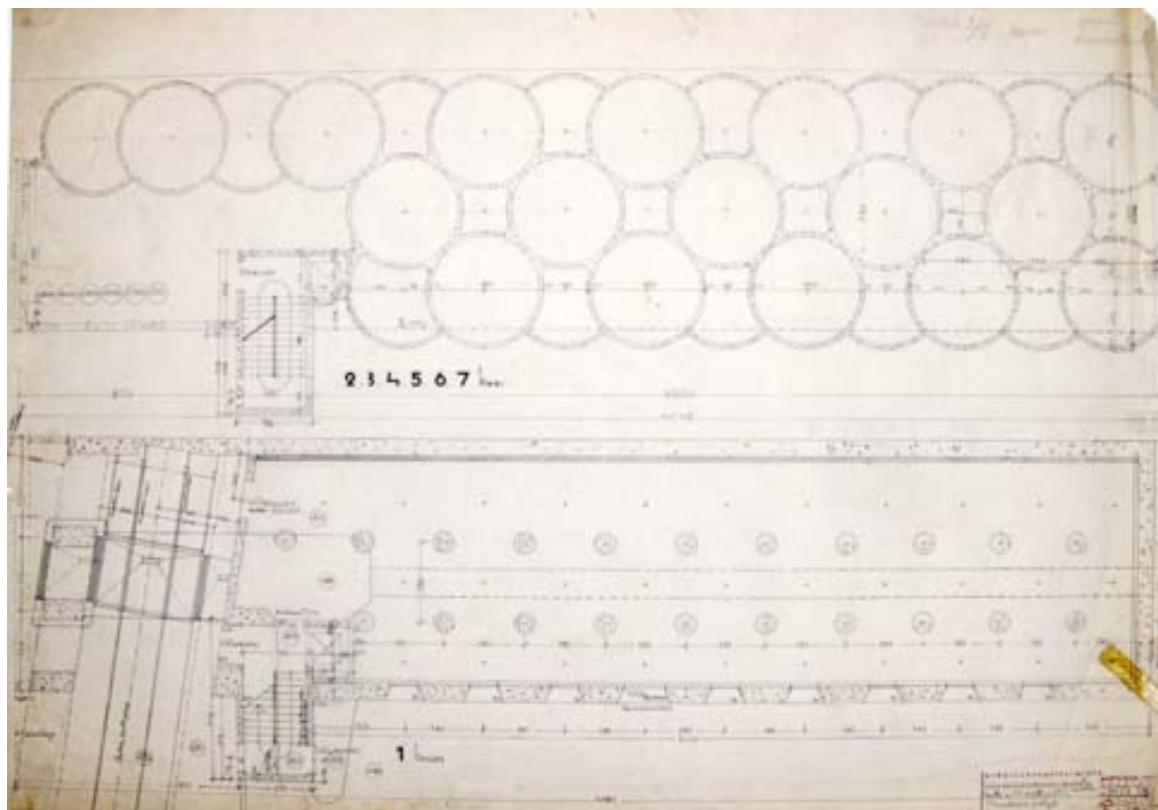
Kuiluista vilja automaattisesti siirrettiin rakennuksen päästä päähän ulottuvaa vaakasuoraa elevaattoria ja radan puoleisessa päässä olevia pystysuoria elevaattoreita pitkin kahdeksanteen kerrokseen, jossa oli viljanjakelulaitteet. Hihnakuljetinta ja putkistoja käyttäen vilja jaettiin edelleen haluttuihin siilo-osastoihin, jotka ulottuivat toisesta seitsemänteen kerrokseen.

Siilon korkeimmassa päätyosassa oli viljan kuivuri ja sen vakuumi-kuivuri oli v.1944 ainoa laatuaan maassamme. Siiloista vilja nostettiin elevaattoreilla kuivurin ylimpään osastoon, josta se automaattisesti eri sulkujen ja vakuumin kautta valui kuivauslaitoksen läpi. Päätyosan ylimmässä kerroksessa oli viljansiirtokoneistoja sekä käynti parvekkeelle.

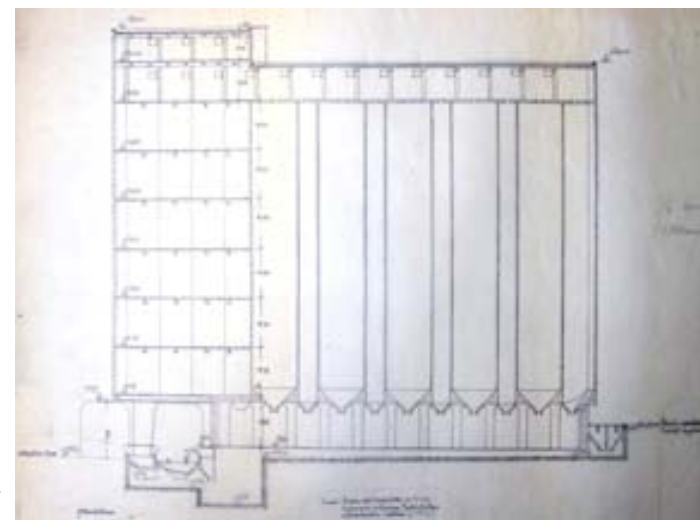
Ulkoarkkitehtuuriltaan linjakas siilorakennus oli funktis-tyyliä. Siilojen pyöreä muoto oli ulospäin nähtävissä ja valkoiset julkisivut olivat lähes umpinaiset. Korkea päätyosa oli suorakulmainen ja sitä kannattivat ylöspäin levenevät betonipilarit, joiden pinta oli uritettu. Päätyosan ja siilojen väliin oli sijoitettu julkisivupinnasta ulos työntyvä porrashuone. Rakennuksen veistoksellinen päätyosa jäi osittain piiloon, kun säkkivarasto rakennettiin siihen kiinni.

Päätyosan ja porrashuoneen lisäksi vain siiloston ylimmässä ja alimmassa kerroksessa oli ikkuna-aukkoja. Aukkojen nurkat olivat pääosin pyöristettyjä. Neliömäiset ikkunat olivat avattavia, kiinteissä ikkunoissa oli myös osittain avattavia osia. Kaikki ikkunat olivat teräsrakenteisia ja ovet oli päällystetty pellillä. Sörnäisten Rantatien puoleisen korkean osan päätteenä oli aaltomainen betonista valettu parveke ja sen yläpuolella myös muodoltaan aaltomainen lipputankopidike, jotka olivat uritettuja pilareiden tapaan. Rakennuksessa oli tasainen betonikatto. Haapaniemen kentän puoleisessa päädyssä oli ”Mylly-Matti” valomainos.

Siilot oli rakennettu rautabetonista tavanmukaista vetomuottisysteemiä käyttäen. Työssä käytettiin insinööritoimisto Palmbergin alkuperäistä, alkuaan amerikkalaista systeemiä, jossa muottien liukutangot olivat kauttaaltaan kierreillä varustetut. Varsinainen siilojen valanta jouduttiin suorittamaan talvipakkasen aikana ja tästä syystä oli liukumuoiston yhteyteen suunniteltava koko siilorakennuksen peittävä suojakatos, jota siirrettiin ylöspäin muottien mukana. Ankarasta talvesta huolimatta valanta onnistui ilman häiriöitä. Varsinainen siilojen valanta kesti yhtäjaksoisesti 19 vuorokautta, ympäri vuorokauden suoritettuna. Koko rakennustyö kesti elokuusta 1940 toukokuun loppupuolelle 1941. Rakennusten pääurakoitsijana oli

Siilon ensimmäisen ja toisen kerroksen pohjapiirustukset joulukuulta 1940. SRM

Siilojen yläosan täyttöputkistot vuonna 1942. HM / Foto Roos

Oik.: Siilon leikkauspiirustus marraskuulta 1940. SRM

Oik: Siilorintama vuonna 1963 Haapaniemen urheilukentältä kuvattuna. Myllymatti -valomainos on kiinnitetty vuonna 1951 korotettuun siloon. Kuva: Risto Tukiainen

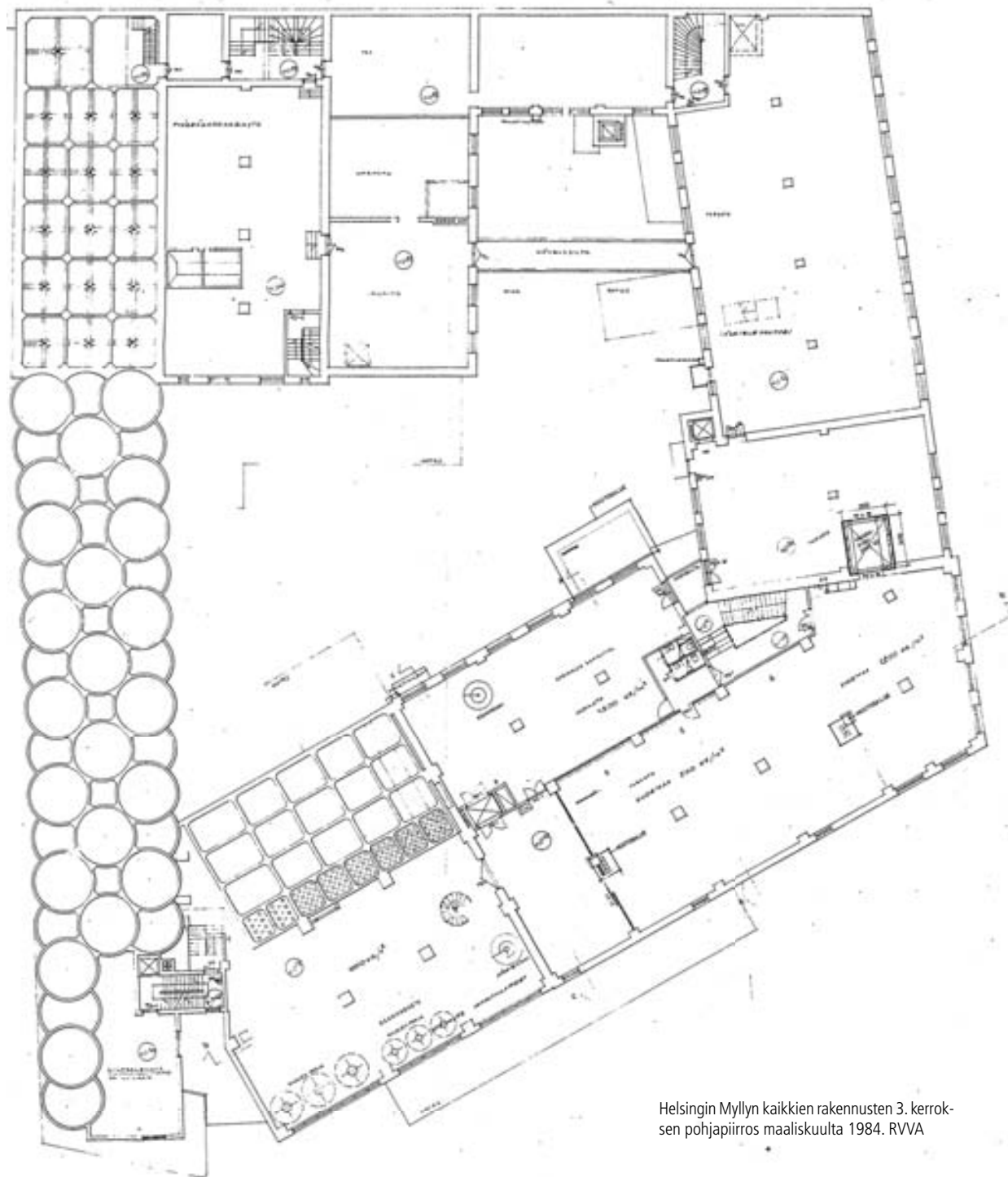
Otto Wuorion rakennusliike. Rakenteiden suunnittelijana ja valvojana oli insinööri Kalle Elo.³¹

Vuonna 1942 suunniteltiin siilon laajennusta kapealla viipaleella, joka ulottuisi vanhimpaan 1930-luvun siilostoon saakka. Siiloja laajennettiin kuitenkin vasta vuonna 1951 korottamalla vanhimpia siiloja sekä rakentamalla kahden eriaikaisen siiloston väliin jatkopala. Laajennuksen jälkeen siilosto ulottui koko tontin pituudelle. Jatkopala noudatti julkisivultaan 1940-luvun rakennusta, jossa siilojen kaarevat muodot olivat näkyvissä. Korotusosan julkisivupinnat olivat puolestaan suorat, mutta ne oli jaettu pystysuuntaisiin uriin samalla mitoituksella kuin kaarevat osat.

Rakennustyöt aloitettiin elokuussa 1951 ja työ valmistui saman vuoden puolella. Rakennusurakoitsijana oli Mattila & Tarkko Oy. Laajennusosan julkisivussa oli ylimmässä kerroksessa vastaavanlaiset ikkuna-aukot kuin 1940-luvun osassa. ”Mylly-Matti” mainos siirrettiin laajennusosan pätyyn.

Vuonna 1968 E-osan uudet siilot yhdistettiin F-osan siiloihin porras-huoneen välityksellä, johon avattiin uudet oviaukot.

1970-luvun alussa siilojen huonon kunnon vuoksi insinööritoimisto Magnus Malmberg kartoitti rakenteiden vauriot ja laati korjaussuunnitelman, joka toteutettiin 1973-74. Kartoituksessa todettiin, että siilojen vaakaraudoitusten suojaetäisyydet olivat jääneet mitättömiksi, mikä oli yleistä 1940-luvun liukuvaluissa. Tämän seurauksena raudoitus oli paikoin ruostunut useista

Helsingin Myllyn kaikkien rakennusten 3. kerroksen pohjapiirros maaliskuulta 1984. RVVA

kohdista miltei poikki ja ”ampunut” laajetessaan betonin suojakerroksen pois. Helsingin Mylly oli jo tuolloin etsimässä uutta sijoituspaikkaa, joten kalliin ruiskubetonoimalla tehtävän peruskorjauksen sijaan, päätettiin tehdä hätäapukorjaus tähtäimessä n. 15 vuoden käyttöikä.

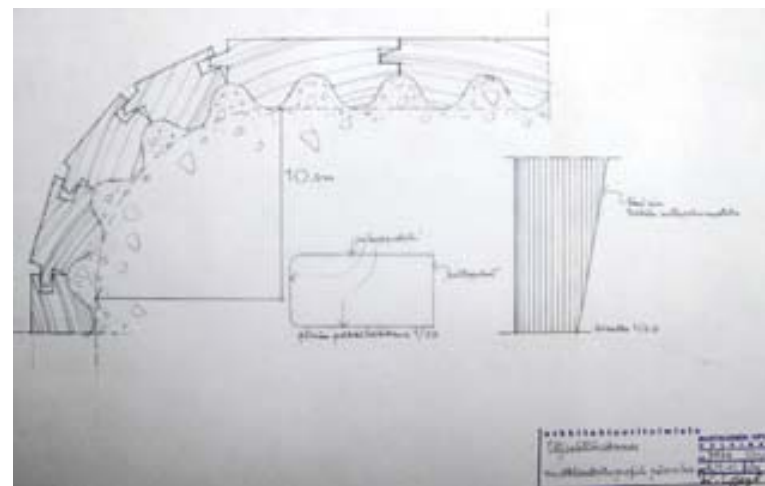
Vuonna 1991 vanhat vauriot olivat tulleet uudelleen esiin. Malmbergin laatimassa selvityksessä todettiin, että mikäli siilot halutaan säilyttää, niiden peruskorjaus tulisi suorittaa ruiskubetonoimalla ja pinnoitus ohutrappauksella.³²

Siilot jäivät tyhjiilleen, kun Helsingin Mylly muutti toimintansa Järvenpäähän v. 1992. Viimeksi siilot olivat kiipeilijän käytössä. Rakennus purettiin pääosin v. 1999 ja jäljelle jätettiin vain Sörnäisten Rantatien puoleinen päätyosa.

Ulkopuoli

Jäljellä oleva päätyosa on ulkopuolelta rapattu ja maalattu Kenitexillä valkoiseksi. Huonokuntoisessa julkisivupinnassa on raudoitukset näkyvissä.

Rakennuksen ylimmän kerroksen muodoltaan aaltomainen parveke ja lipputankopidike ovat säilyneet. Niiden uritettu ulkopinta on valettua betonia. Myös pohjakerroksen uritetut betonipilarit ovat ennallaan. Rakennuksen pohjakerroksen seinäpinnoissa on säilynyt okransävyinen keraaminen laatta.

Uritettujen betonipilareiden muottipiirustus joulukuulta 1940. SRM

Alkuperäisten teräsikkunoiden lasit ovat pääosin rikki.

Pihan puolella on puretun siilon kohdalla näkyvissä ovien sekä ylimmän kuljetinkerroksen umpeen laitettut aukot.

Sisäpuoli

Rakennuksen sisäpuolta ei ollut mahdollista inventoida sen huonon kunnon takia.

Oik: siilojen alapuoli
vuonna 1942.
HM / Foto Roos

¹ Bedoire 1981, s.37. Mm. Fredric Bedoire on kuvannut tämän tyyppisen tehdastilan yleistymistä esimerkkinä Bolinderin konepaja Tukholmassa vuodelta 1895.

² Sukselainen 1940, s.137.

³ Muutospiirustukset marraskuu 1934, arkk. Arthur Gauffin. HKA

⁴ Lupapiirustukset 16.2.2004, Arkplus arkkitehdit Taina Kinnunen (vahv.18.1.2005). RVVA

⁵ Rakennuspiirustukset 2.7.1942, Martikainen-Ypyä/ SRM. Tätä ennen paikalla sijaitsi myllyn lastauskatos, Arthur Gauffin lokakuu 1934. HKA

⁶ Selim A. Lindqvistin alkuperäispiirustus 1914. HKA

⁷ Ovet voivat olla vuodelta 1935 tai alkuperäiset.

⁸ Risto Tukiaisen haastattelu 6.10.2010

⁹ Lupapiirustukset Arkkitehtitoimisto Havaste & Tamminen 28.3.1984 (hyv. 27.7.1984). RVVA

¹⁰ Lupapiirustukset Arkplus arkkitehdit Taina Kinnunen 16.2.2004 (hyv. 24.1.2005). RVVA

¹¹ Kanavat, joita on 4 kpl liittyvät Helsingin Myllyn tehdasprosessiin.

Toinen elevaattori nosti ruismyllystä tulleen jauhon ylös ja ruuvikuljetin siirsi sen Matin Leivän näkkileipäjauhosiiloihin. Toinen elevaattori nosti kauran kuorinnasta tulleen jauhetun kuoren säkitettäväksi näkkileipätehtaan yläkerrokseen. Risto Tukiaisen haastattelu 6.10.2010.

¹² Leipätehdas- ja vehnämylly D-osa, 1. rakennusvaihe 1.-5.krs

lupapiirustukset 24.8.1949, Martikainen, Ypyä, Malmio; Säkkivarasto E-osa 1.-8.krs lupapiirustukset (vahv. 10.4.1951), Martikainen, Ypyä, Malmio. RVVA; Leipätehtaan ja säkkivaraston piirustukset. SRM

¹³ Risto Tukiaisen haastattelu 6.10.2010

¹⁴ Lupapiirustukset 20.4.1970, M. Lehtola. Viiden lasitiili-ikkunan muutos avattaviksi puuikkunoiksi. RVVA

¹⁵ Mainos otettiin käyttöön 30.5.1962/ Helsingin Mylly Oy:n valokuva-albumi. Nykyisin sama mainos on ilmeisesti Järvenpään myllyn julkisivussa.

¹⁶ Näkkileipätehtaan tuotemerkki myytiin Vaasan Höyrymylly Oy:lle 1970-luvulla. Näkkileipätehdas lopetettiin ennen kauramyllyä.

¹⁷ Tukiaisen haastattelu 6.10.2010; Lupapiirustukset 20.4.1970, M. Lehtola. 2.krs palavien nesteiden varasto, 3.krs tehdassalin muutos varastoksi, uudet väliseinät. Viiden lasitiili-ikkunan muutos avattaviksi ikkunoiksi. RVVA

¹⁸ Lupapiirustukset 10.6.1968, Martta ja Ragnar Ypyä. 1.krs konttorin muutos/ viljantutkimushuoneet. RVVA

¹⁹ Purkutytöt tehtiin heinäkuun 1968 aikana. Helsingin Mylly Oy:n valokuva-albumi

²⁰ Lupapiirustukset 20.2-13.3.1968, Martta ja Ragnar Ypyä. Laajennus, uudet siilot pihan puolelle. Muutoksia 5.3.1969: E-osan 1.krs ohjaamo ja ylempiin kerroksiin kaapelikuilut. RVVA

²¹ Muutoksia lupapiirustuksiin 5.11.-22.11.1968 Martta ja Ragnar Ypyä: mm. uudet terässiilot. RVVA

²² Lupapiirustukset 5.3.1969 (vahv. 18.3.1969), Martta ja Ragnar Ypyä. E-osan 1.kerrokseen ohjaamo, ylempiin kerroksiin kaapelikuilut, 6.-8.krs lattioihin uudet aukot luukkuineen. Uudet ikkunat (ohjaamo ja lähettämö) lastauslaiturille; Lupapiirustukset (vahv. 24.2.1970), Martta ja Ragnar Ypyä. Vuonna 1970 E-osan kellaritilasta tehtiin terästikas pohjakerroksen varastotasolle. RVVA

²³ Selvitys Sörnäisten Rantatie 15:ssä sijaitsevien vanhojen myllyrakennusten

ja viljasiilorakennuksen muuttamiseksi toimistorakennuksiksi 17.12.1991/ Gullichsen, Kairamo, Vormala Arkkitehdit. Senaatti-kiinteistöjen arkisto

²⁴ Lupapiirustukset 1.9.1975, Arkkitehtitoimisto Havaste & Tamminen Ky; Lupapiirustukset 28.3.1984, Havaste & Tamminen Ky: muutoksia. Rakennesuunnittelu Insinööritoimisto Magnus Malmberg Ky.

²⁵ Risto Tukiaisen haastattelu 6.10.2010.

²⁶ Lupapiirustus 18.10.1994. Osa 1.krs varastoa muutetaan myymäläksi ja lisätään ovi itäisvulle;

Lupapiirustus 10.1.1995, Arkkitehtitoimisto Timo Viikari & Co Oy:

Autotallin muutos rengasvarastoksi. Samassa haettu lupa säkkivaraston haalausaukkojen peittämiseksi profilipellillä, joka toteutettu 1992;

Lupapiirustus 4.2.1994. Valomainos ”Isko-Rengas-Soppi” ja nosto-oveen maalattu kovalevy, jossa teksti rengasmyynti. RVVA

²⁷ Malmberg: Rakenteelliset näkökohdat silmälläpitäen rakennuksen muuttamista toimistorakennukseksi 16.12.1991. Senaatti-kiinteistöjen arkisto

²⁸ Malmberg: Rakenteelliset näkökohdat silmälläpitäen rakennuksen muuttamista toimistorakennukseksi 16.12.1991. Senaatti-kiinteistöjen arkisto

²⁹ Lupapiirustus 03.11.2004, Arkplus arkkitehdit Taina Kinnunen.

Kaikukatu 5 määräaikaisen käyttötarkoituksen muutos. Lisäkäsijohdetta ei kuitenkaan toteutettu. RVVA

³⁰ Suunnitelmapiiirustuksissa 1949 ikkunat on esitetty kytkettyinä. SRM

³¹ Arkkitehti 4-5/ 1942

³² Ins.tsto Magnus Malmberg/ Kaikukatu 5:n viljasiilojen kunto 20.8.1991.

Senaatti-kiinteistöjen arkisto

LÄHTEET

Arkistot

ABB Oy:n historia-arkisto (ABB)

Valokuvakokoelma

Helsingin kaupunginarkisto (HKA)

Maistraatin arkisto

Helsingin kaupunginmuseo (HKM)

Kulttuuriympäristöyksikön arkisto

Kuva-arkisto

Helsingin Mylly Oy:n arkisto (HM)

Valokuvakokoelma

Helsingin rakennusvalvontavirasto (RVVA)

Piirustusarkisto

Kansallisarkisto (KA)

Suomen rakennustaiteen museo (SRM)

Martta ja Ragnar Ypyän piirustusarkisto

Valokuvakokoelma

Senaatti-kiinteistöjen arkisto

Tekniikan museo (TM)

ABB Oy:n valokuvakokoelma

Kirjallisuus

Aktiebolaget Gottfr. Strömberg Osakeyhtiö, Helsinki. Juhlajulkaisu 1889-1919. Helsinki 1919.

Bedoire Fredric: Den stora arbetsplatsen artikkeli, St Eriks årsbok, Stockholm 1981

Haitta-ainetutkimus Sörnäisten rantatie 19. Insinööritoimisto Vahanen Oy 7.5.2010.

Hakkarainen Helena, Putkonen Lauri: Sörnäisten eteläosan teollisuuskorttelit. Rakennushistoriallinen selvitys. Helsingin kaupunginmuseo. Helsinki 1985.

Hakkarainen Helena, Putkonen Lauri: Helsingin kantakaupungin teollisuusympäristöt. Teollisuusrakennusten inventointiraportti. Helsingin kaupunginmuseon tutkimuksia ja raportteja 1/95, Helsinki 1996.

Hakkarainen Helena: Pitkänsillan pohjoispuolen teollisuusalueiden syntyvaiheista ja rakentumisesta. Narinkka 1982. Helsingin kaupunginmuseon vuosikirja 1983.

Hoffman Kai: Sähkötekniikan taitaja. Strömberg 1889-1989. Vaasa 1989.

Kaikukatu 5 - julkisivujen kuntotutkimuksen päivitys. Haapaniemenkatu 4 -julkisivututkimuksia. Insinööritoimisto Vahanen Oy 17.5.2010.

Kokoksen teollisuusrakennuksen purkamisen mahdollistanut kaava kumottu, Kaavoitus ja rakentaminen 3/92, s. 25.

Larjomaa Aulis, Långhjelm Erik: Oy Strömberg Ab. Välähdyksiä sanoin ja kuvin kuudennelta kymmenvuotiskaudelta 1939-1949. Helsinki 1949.

Makkonen Leena: Martta ja Ragnar Ypyän funktionalistinen arkkitehtuuri. Lisensiaattityö Oulun yliopiston arkkitehtuurin osastolla 19.9.1994.

Makkonen Leena: Martta ja Ragnar Ypyä- arkkitehtiparisunnan elämäntyö. Acta universitatis ouluensis C 131. Oulu 1999.

Makkonen Leena: Martta ja Ragnar Ypyä – Suomalaisen modernismin kolme vuosikymmentä. Abacus 7. Helsinki 1998.

Putkonen Lauri: Kulttuurihistoriallisesti arvokkaat teollisuusympäristöt. Tutkimus 4/1988. Ympäristöministeriö, kaavoitus- ja rakennusosasto. Helsinki 1989.

Salokorpi Asko: Selim A. Lindqvist – arkkitehti. Jyväskylä 2001.

Seppälä Raimo: Strömberg – mies josta tuli tavaramerkki. Jyväskylä 1997.

Siilorakennus – Arkkitehdit Martta Martikainen-Ypyä ja Ragnar Ypyä, Arkkitehti-lehti 4-5/1942, s.111.

Sukselainen V.J.: Oy Strömberg Ab 1889-1939. Puoli vuosisataa Suomen sähkökoneteollisuuden historiaa. Helsinki 1940.

Syvälähti Eeva: Entisen Helsingin myllyn tontin historiallinen selvitys ja säilytettävien rakennusten käyttösuunnitelma. TKK arkkitehtiosaston diplomityö 12.02.2001.

Vehnäjauhoteollisuutemme suursaavutus (Helsingin Mylly ja Kauppa Oy:n mainos), Helsinki 1936.

Yhteenvedo tehdyistä tutkimuksista Sörnäisten Rantatie 19-Kaikukatu 5. Insinööritoimisto Vahanen Oy 5.10.2010.

Ålander Kyösti (toim.): Suomen teollisuuden arkkitehtuuria. Helsinki 1952.

Suulliset tiedonannot

Risto Tukiainen 6.10.2010/ Helsingin Mylly Oy:n entinen myllymestari.

Strömbergin tehtaan työmiehet ryhmäkuvassa läntisen ja keskimmäisen
siipirakennuksen välisellä pihalla vuonna 1904. ABB